T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTÜTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

Birleşmiş Milletler Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA): Kuruluşu, Rolü ve Geleceği

Yüksek Lisans Tezi

Thabet TKRORY

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTÜTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

Birleşmiş Milletler Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA): Kuruluşu, Rolü ve Geleceği

Yüksek Lisans Tezi

Thabet TKRORY

Doç. Dr. Buket ÖNAL

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTÜTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

Birleşmiş Milletler Filistin Mültecileri Yardım ve İş Ajansı (UNRWA): Kuruluşu, Rolü ve Geleceği

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: Thabet TKROR Y

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: ..19.06.2019/17

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Buket Önal

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Anıl Öztop

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Pınar Özden Cankara

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ

Öncelikle saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Buket ÖNAL'a ve tüm hocalarıma akademik hayatta her türlü maddi ve manevi desteği için çok teşekkür ediyorum. Aynı zamanda beni yalnız bırakmayan ve büyük destekçim olan sevgili aileme; anneme, babama ve eşime sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Türkiye'de eğitim görme fırsatı veren Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'ye, tez yazma aşamasında bana yardım eden arkadaşlarıma ve görüşme yapmayı kabul eden uzmanlara da teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
SİMGE VE KISALTMALAR ..... **viii**
ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESİM VB ..... **ix**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER SORUNUNUN BAŞLANGICI VE SORUNA BM'NİN YAKLAŞIMI. .. 4
   1.1. MÜLTECİ SORUNUNUN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN FAKTÖRLER: 5
      1.1.1. İngiliz Mandacılığının Politikaları:..... 5
      1.1.2. Yahudi Göçü: 7
      1.1.3. Bazı Siyonist Örgütlerin Terörü: 9
      1.1.4. 1948 Savaşı:..... 10
   1.2. FİLİSTİNLİLERİN DİASPORA BÖLGELERİ: 11
      1.2.1. Ürdün'deki Filistinli Mülteciler:..... 13
      1.2.2. Suriye'deki Filistinli Mülteciler:..... 14
      1.2.3. Lübnan'daki Filistinli Mülteciler: 15
      1.2.4. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinli Mülteciler: 16
   1.3. "İSRAİL'DE" KALAN FİLİSTİNLİLERİN DURUMU:..... 16
   1.4. BM'NİN FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE KARŞI YAKLAŞIMI: 17
      1.4.1. Mültecilerin Yasal Korumalarını Düzenleyen Uluslararası Anlaşmalar: 18
      1.4.2. Filistin ve Filistinli Mültecilerle İlgili BM Genel Kurulu'nun Kararları:..... 18
         1.4.2.1. BM Genel Kurulu'nun 181 No'lu Kararı:..... 19
         1.4.2.2. BM Genel Kurulu'nun 194 No'lu Kararı:..... 21
      1.4.3. Mültecilerle İlgilenen BM'ye Ait Kuruluşlar: 22
         1.4.3.1. Kurulu BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR-BMMYK) ile BM Yakındoğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı'nda (UNRWA) Mültecinin Tanımı: 23

1.4.3.2. (UNHCR-BMMYK) ile (UNRWA)'nın Görevlerinin Arasındaki Farklar:..... 24

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİLİSTİNLİ MÜLTECİ SORUNUNA YÖNELİK BM KAPSAMINDA KURULAN UNRWA VE ROLÜ. 26
2.1. UNRWA'NIN KURULUŞU: 27
2.2. UNRWA TANIMI: 28
2.3. UNRWA ÇALIŞMA SINIRI: 29
2.3.1. UNRWA'nın Filistinli Mülteci Tanımı: 29
2.3.2. UNRWA'nın Zaman Sınırlaması: 31
2.3.3. UNRWA'nın Coğrafi Sınırlaması: 32
2.3.4. UNRWA'nın Çalışma Alanları: 33
2.3.4.1. Eğitim: 34
2.3.4.1.1. Gazze'de Eğitim: 35
2.3.4.1.2. Batı Şeria'da Eğitim: 36
2.3.4.1.3. Ürdün'de Eğitim: 37
2.3.4.1.4. Suriye'de Eğitim: 37
2.3.4.1.5. Lübnan'da Eğitim: 38
2.3.4.2. Sağlık: 38
2.3.4.2.1. Gazze'de Sağlık: 39
2.3.4.2.2. Batı Şeria'da Sağlık Hizmetleri: 40
2.3.4.2.3. Ürdün'de Sağlık: 40
2.3.4.2.4. Suriye'de Sağlık: 41
2.3.4.2.5. Lübnan'da Sağlık: 41
2.3.4.3. Sosyal Yardım ve Hizmetler: 42
2.3.4.3.1. Gazze'de Sosyal Yardım ve Hizmetler: 42
2.3.4.3.2. Batı Şeria'da Sosyal Yardım ve Hizmetler: 43
2.3.4.3.3. Ürdün'de Sosyal Yardım ve Hizmetler: 43
2.3.4.3.4. Suriye'de Sosyal Yardım ve Hizmetler: 44
2.3.4.3.5. Lübnan'da Sosyal Yardım ve Hizmetler: 44
2.3.4.4. Kampları ve Altyapıları İyileştirme: 44
2.3.4.5. Acil Durumlar: 45
2.4. UNRWA'NIN MALİ FİNANSMANLARI: 45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UNRWA'NIN ROLÜNE KARŞI TARAFLARIN TUTUMLARI. 50
3.1. BM'NİN TUTUMU: 50
3.2. İSRAİL'İN TUTUMU: 54
3.3. ABD'NİN TUTUMU: 60
3.4. FİLİSTİNLİ TARAFLARIN TUTUMU: 64
3.4.1. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Filistin Ulusal Yönetiminin (FUY)Tutumu: 64
3.4.2. Hamas'ın Tutumu: 67
3.5. MÜLTECİLERİ MİSAFİR EDEN ÜLKELERİN TUTUMU: 69
3.5.1. Suriye'nin Tutumu: 69
3.5.2. Lübnan'ın Tutumu: 71
3.5.3. Ürdün'ün Tutumu: 74
3.6. TÜRKİYE'NİN TUTUMU: 77
3.7. AB'NİN TUTUMU: 79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. UNRWA'NIN KRİZİ VE ONUN GELECEĞİNE YÖNELİK İHTİMALLER. 82
4.1. UNRWA'NIN TASFİYESİ İLE İLGİLİ PLANLAR: 82
4.1.1. Ekonomik-Sosyal Yaklaşım: 83
4.1.2. Siyasi Yaklaşım: 84
4.2. UNRWA'NIN GÜNÜMÜZDEKİ KRİZİ: 84
4.2.1. ABD'nin UNRWA'ya Maddi Desteklerini Kesmesi: 87
4.2.2. UNRWA'nın Sonlandırılması veya Faaliyetlerinin Kısıtlanması Yönündeki İsrail ve ABD'nin Baskıları: 88
4.3. KRİZİN UNRWA'NIN PERFORMANSINA OLAN ETKİSİ: 90
4.3.1. Siyasi Etkileri: 90
4.3.2. İnsani Etkileri: 94
4.3.2.1. Eğitim Alanında: 94
4.3.2.2. Sağlık Alanında: 96
4.3.2.3. Yardım Alanında: 97
4.3.2.4. Yeniden İmar Alanı: 98
4.3.2.4.1. Lübnan'daki Nahr El Bared Kampı: 99
4.3.2.4.2. Gazze'nin Yeniden İmar Edilmesi: 99
4.4. UNRWA'NIN GELECEĞİNE YÖNELİK TAHMİNLER 100

4.4.1. Krizi Aşma İmkanları ve ABD Dışında Finansal Kaynaklar:..... 102

4.4.2. UNRWA'nın Kapatılması Filistinli Mülteciler Dosyasının Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne Devredilmesi: 103

4.4.3. Finansal Desteğin Azalmasının Ardından UNRWA'nın Gerilemesinin Devam Etmesi: 106

SONUÇ.....107

KAYNAKÇA 111

ÖZET

Bu çalışma, Filistin meselesiyle ve özellikle Filistinli mülteciler sorunuyla ilgilenen uluslararası kurumlardan olan UNRWA'yı, UNRWA'nın kuruluşunu ve ortaya çıkışını, Filistinli mültecilerinin sorununda oynadığı rolü, UNRWA'dan tarafların tutumları ve geleceğini inceleyerek ele almıştır. Çalışmanın birinci bölümünde Filistinli mülteciler sorununun ortaya çıkmasından ve nedenlerinden, mültecilerin dağılım bölgelerinden, ondan sonra BM'nin bu sorunla başa çıkmak için bulduğu çözümlerden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise UNRWA'nın kurulmasından, coğrafi sınırları ve çalışma alanlarından, ve Filistinli mültecilerin yaşadığı durumlarını hafifletmek adına oynadığı rolünden söz edilmiştir. Üçüncü bölümde, UNRWA'ya karşı ana tarafların tutumları tartışılmıştır ki bu taraflar, BM, ABD, İsrail, Filistinli taraflar, mültecileri barındıran ülkeler, Türkiye ve AB dir. Dördüncü bölümde UNRWA'nın karşılaşmakta olduğu zorlukları, bu zorlukların Filistinli mültecilere yansıtacağı insani ve siyasi etkileri ve bu zorlukların altında UNRWA'nın geleceğini ele alınmıştır.

Çalışmanın sonunda bir takım sonuçlara ulaşılmıştır; bunların en önemlisi, Filistinlilerin ülkesine geri dönüş hakkının bir garantisi olması nedeniyle UNRWA'nın yürüttüğü işlerde devam etmesinin önemidir. Şöyle ki, UNRWA'yı hedefleyen ve ona karşı yapılan her hamle, BM'nin başta 194 nolu kararında kararlarında garanti altına almış olduğu Filistinli mültecilerin haklarını hedeflemiş olacaktır. Çalışmanın diğer bir sonucu da UNRWA'nın Filistinli mültecilere insani destek ve yardım verme konusunda çok büyük bir öneme sahip olduğu gerçeğidir. Bunun için UNRWA'yı hedeflemek veya desteği ondan kesmek hem Filistinli mültecileri hem de onları barındıran ülkeleri kapsayan büyük bir insani krize yol açacaktır.

ABSTRACT

This study examined UNRWA, one of the international institutions dealing with the Palestinian issue and especially the problem of Palestinian refugees. Focusing on the establishment and emergence of UNRWA, the role it plays in the problem of Palestinian refugees, the attitudes of the parties from UNRWA and its future. In the first chapter of the study, the emergence of the Palestinian refugee problem and its reasons, the distribution regions of the refugees, and the solutions that UN has found to deal with this problem are mentioned. In the second chapter, the establishment of UNRWA, its geographical boundaries and working areas, and its role in alleviating the situation of Palestinian refugees are stated. In the third chapter, the attitudes of the main parties towards UNRWA has been discussed, the attitudes of UN, USA, Israel, Palestinian parties, refugee hosting countries, Turkey and the EU were explained. In the fourth and last chapter, the challenges facing UNRWA, the humanitarian and political effects of these challenges on Palestinian refugees and the future of UNRWA are discussed.

Several conclusions were reached at the end of the study; most important of all is the importance of continuing UNRWA's work, as it is a guarantee of the right of Palestinians to return to their country. That is, every move against UNRWA will target the rights of the Palestinian refugees guaranteed by the UN in its resolution 194 in the first place. Another result of the study is the fact that UNRWA has a great importance in providing humanitarian support and assistance to Palestinian refugees. For this purpose, targeting UNRWA or cutting support from it would lead to a major humanitarian crisis involving both Palestinian refugees and host countries.

SİMGE VE KISALTMALAR

1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD).
2. Avrupa Birliği (AB).
3. Birleşmiş Milletler (BM).
4. Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA).
5. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ).
6. Filistin Ulusal Yöntemi (FUY).
7. Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD).
8. Sovyet Birliği (SB).
9. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)/ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).

ŞEKİL, TABLO, GRAFİK, RESİM VB

1. **Tablo (1):** İngiliz Mandası'nın başlangıcından "İsrail" devletinin kuruluşuna kadar resmi Yahudi göçmen sayıları……..…….8
2. **Tablo (2):** 1948'de Filistinli mülteci tahminleri……11
3. **Tablo (3):** UNRWA kayıtlarına kaydedilen Filistinli mülteciler……..12
4. **Harita (1):** 181 No'lu Bölünme Kararının Haritası……...20

GİRİŞ

Filistin sorunu, Ortadoğu'nun en sıcak ve önemli sorunlarındandır. Arap coğrafyasında İsrail Devleti'nin oluşması ve 1948 savaşından bu yana bölgede yaşanan değişiklikler farklı krizlere yol açmıştır; 1948 savaşı, Kudüs sorunu, sınır çatışmaları, Arap-İsrail savaşları ve Filistinli mülteciler sorunu. Bu krizlerin etkileri bugün de sürmektedir ve bütün bölgenin siyasi durumunda önemli rol oynamaktadır. Bu krizlerinden en önemlilerden biri 1948 savaşından kaynaklanan Filistinli mülteciler sorunudur. İsrail'in kuruluşu ve yaşanan savaş sonrasında bu topraklardan 750.000'den fazla Filistinli göç etmek zorunda kalmıştır. Bu Filistinli mülteciler hem tarihi Filistin'e hem de komşu ve yakın ülkelerdeki çeşitli bölgelere dağıtılmıştır. Mülteciler, Filistin meselesine bir çözüm bulununcaya kadar geçici olması öngörülen kamplarda yaşamışlardır. Ancak sorun gittikçe uzayarak kriz haline dönüşmüş, çözüme yönelik çabalar bir türlü sonuç doğurmamıştır. Böylece Filistinli mültecilerin sorunu gittikçe karmaşık hale gelerek mülteciler sığındıkları bölgelerde artık kalıcı ikamet etmeye başlamışlardır.

Bu krizle başa çıkmak için dünya ülkelerini temsil eden ve yeni kurulan BM, mülteci krizine yönelik çözüm bulmak amacıyla çalışmalara başlamış ve bu amaçla 1949 yılında 302 no'lu BM Genel Kurulu kararıyla Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA) kurulmuştur. Uluslararası toplum kuruluşları da Filistinli mültecilere insani yardım, eğitim, sağlık ve iş hizmetleri konularında UNRWA'ya destek vermişlerdir. UNRWA, geçtiğimiz 70 yıl boyunca mülteci sorununun siyasi ve yasal sürecinde önemli bir rol oynamış ve mültecilere barınma, eğitim, sağlık gibi temel hizmetleri sağlayarak yaşam koşullarını iyileştirmelerine önemli katkılar sağlamıştır.

UNRWA, bu hizmetleri yerine getirirken her zaman mali, siyasi vb. çeşitli zorluklarla da karşılaşmıştır. Ancak bugün UNRWA bambaşka bir sorunla yüz yüzedir. Uluslararası güçlerin Filistin meselesi ve mülteci sorunu üzerindeki farklı tutumları UNRWA'nın varlığını tehdit eder duruma getirmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail'in Ajansı kapatma çabası ve ABD'nin bütçesinin üçte birine yakın olan maddi yardımı durdurma kararı bunda rol oynamaktadır. Bu kriz, Filistinli mültecilerin ve Filistin meselesinin geleceğine dair önemli sorunlar yaratmaktadır.

Bu konunun günümüzdeki önemi ve Filistin meselesinin gelişmeleriyle etkileşimi nedeniyle, bu araştırma UNRWA'nın çalışmalarını açık bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Birinci bölümde, BM'de Ajansın ortaya çıkışı ve sebepleri hakkında bilgi verilirken, ikinci bölümde UNRWA'nın Filistinli mültecilerin sorunu için önemi ve rolü anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde BM'nin, tarafların ve mültecilerin bulunduğu ülkelerin tutumu tartışılmakta ve son bölümde de UNRWA'nın şu anki krizinin Filistinli mülteciler sorunu üzerindeki etkisi ve UNRWA'nın geleceğine yönelik ihtimaller ortaya konulmaktadır.

UNRWA'nın kurulması Filistinli mülteci sorununun ortaya çıkmasının bir sonucu olarak görülmektedir. UNRWA, Filistinli mültecilerin yaşamında çok önemli bir rol oynamış ancak özellikle Oslo Anlaşmalarından sonra İsrail, Ajansın bu faaliyetlerinin bitirilmesi için çalışmıştır. Bu nedenle, bu çalışma aşağıdaki soruları cevaplamaktadır:

UNRWA'nın kuruluşundaki şartlar nelerdir? BM Filistinli mülteciler konusunu nasıl ele almıştır? UNRWA ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) arasındaki fark nedir? UNRWA'nın Filistinli mültecilerin yaşamları üzerindeki etkisi ve oynadığı rol nedir? Filistin meselesindeki aktörlerin UNRWA'ya tutumları nasıldır? UNRWA'nın mülteci sorununu çözmedeki rolünü zayıflatmanın veya etkisiz hale getirmenin sonuçları nelerdir? UNRWA'nın şu anki krizinin ana başlıkları nelerdir ve bu kriz UNRWA'nın çalışmalarını nasıl etkilemektedir? Ajansın geleceğine – yaşadığı krizler ışığında – yönelik ihtimaller nelerdir?

Bu çalışmanın önemi, son yıllarda ABD'nin UNRWA'ya yönelik politikalarını tartışan ilk akademik çalışmalarından biri olmasıdır. Ayrıca, Orta Doğu'daki ilk merkezi

sorun olan Filistin meselesinin en önemli siyasi sorunlardan birini ele alıyor olması da önem arz etmektedir. Daha önce UNRWA hakkında Türkçe çok fazla çalışma olmadığı için, bu araştırma Ortadoğu çalışmaları ya da Filistin meselesiyle ilgili çalışmalara da bir katkı sağlayacaktır. Bu araştırma, UNRWA'nın kuruluşundan (1949) günümüze (2019) kadar olan dönemi ve UNRWA'nın çalışma bölgeleri olan Batı Şeria, Gazze, Ürdün, Suriye ve Lübnan'ı kapsayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER SORUNUNUN BAŞLANGICI VE SORUNA BM'NİN YAKLAŞIMI.

Filistin adı geçmiş tarihlerde Bilâd-üş Şam'ın Akdeniz üzerindeki güney bölümüne veriliyordu. Bu bölgede 10 binlerce yıldan beri yaşayan insanlar vardı ve uzun tarihi boyunca farklı medeniyet ve devletlere ev sahipliği yapmıştı. Filistin son olarak I.Sultan Selim'in Bilad-üş Şam'ı 1517 yılında fethetmesiyle Osmanlı Devleti'nin kontrolüne girmiş ve 1917 yılına kadar yani 400 yıl süreyle Osmanlı Devleti'nin kontrolü altında kalmıştır. I. Dünya Savaşı'nda Kudüs'te Osmanlı Devleti'nin İngilizlere karşı mağlup olmasıyla da bölgede İngiliz hakimiyeti başlamıştır. (Al-ustath, 2009, S:5).

Aslında Filistin'in kaderini belirleyen ve bugünkü sorunları da başlatacak olan İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur Balfour'un 02/11/1917 tarihinde "Majesteleri'nin Hükümeti, Filistin'de Yahudi halkı için milli bir yurt kurulmasına olumlu gözle bakmaktadır ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olmak için elinden geldiğince çaba gösterecektir. Filistin'de hâlen mevcut Yahudi-olmayan halkların toplumsal ve dinî haklarına ya da Yahudilerin diğer ülkelerdeki hak veya politik statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı net bir şekilde anlaşılmalıdır" sözüdür. (Al-kayyali, 1990, S:84).

İngiltere tarafından verilen bu söze istinaden, dünyanın her tarafındaki Yahudiler Filistin'e göç etmeye başlamışlar hatta Yahudilerin Filistin'e yerleşme masrafları da daha sonra kurulacak olan Yahudi Ajansı tarafından karşılanmıştır. Yahudiler, Filistin'de İngiliz güçlerinin korumasında olan kapalı yerleşim alanlarına yerleştirilmişlerdir. İngilizler, bunun dışında Filistin'den çekilecekleri

1948'den sonraki döneme hazırlamak amacıyla Yahudi militanları eğitip silahlandırmışlardır. 1917-1948 yılları arasında Filistinliler ile İngiliz güçleri ve Yahudi örgütleri arasındaki çatışmalar kesintisiz sürmüştür. Daha sonraki süreç, İngiliz güçlerinin Filistin'den geri çekilmesi, Yahudilerin tarihi Filistin topraklarının %79'unu ele geçirmesi ve bu topraklar üzerinde İsrail devletinin kurulmasıyla sonuçlanmıştır (Al-shammari, 2014, S:3).

1.1.MÜLTECİ SORUNUNUN ORTAYA ÇIKMASINA NEDEN OLAN FAKTÖRLER:

Filistinli mülteciler sorunu, İsrail devletinin Filistinlilerin topraklarında oluşturulmasıyla başlamıştır. Bununla birlikte İngilizlerin uyguladığı politikalar, Haganah, Irgun, Stern, lehi ve Palmach gibi oluşturulan Siyonist[1] terör örgütlerinin Filistin sakinlerine uyguladıkları baskılar sonrası köy ve mahalleleri bırakmaya zorlamaları gibi faktörler mülteci sorununu daha da büyütmüştür. Bu sorunun meydana gelmesindeki en önemli nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz;

1.1.1. İngiliz Mandacılığının Politikaları:

İngiltere, bölgede hakim olduğu andan itibaren stratejik öneme sahip Arap bölgesi ile kendi arasında tampon bölge oluşturmaya ve kendisini destekleyen bir kitle meydana getirmeye çalışıyordu. Bu hedef için Filistin bölgesi uygun bir bölgeydi. Süveyş kanalına yakın Filistin, Yahudilik dininin bu topraklarda haklarının olduğu iddiaları ile kendi çıkarlarının buluştuğu bir noktaydı. Bu durum

[1] Siyonizm, sosyal-dini bir grup olan Yahudi halk için ulusal bir vatan kurulmasını isteyen ulusal bir ideolojidir. Avusturyalı Yahudi Theodor Herzl, siyasi Siyonizm'in kurucusu ya da "babasıdır". İsviçre'de Pal Konferans'ta 1897 yılında Dünya Siyonist Örgütü kurulmuştur ve Filistin'de Yahudi halk için ulusal vatan kurulması için çalışmıştır.

İngiltere'yi Yahudilerin Filistin'de yaşamaları ve Filistin toprakları üzerinde kendi ülkelerini kurmaları için gerekli politika ve gerekçeleri sunmasına teşvik etmiştir.

İngiltere'nin bu amaçla uyguladığı politikalar:

- Balfour Deklarasyonu'nun sunulması:
  Bu deklarasyonda İngiltere'nin Yahudilerin Filistin'de devlet kurmalarına desteği açıkça belirtilmiştir. İngiltere 02/11/1917 tarihinde, Dışişleri Bakanı Lord Balfour'un ağzıyla, Siyonist Harekatında dünyanın en büyük öncülerinden olan Lord Lionel Rothschild'e Filistin topraklarında Yahudilere devlet kurma fırsatı vereceğini açıklamış ve bu sözle Yahudilerin Filistin'e göç etmelerinde ve Filistinlilerin topraklarının ellerinden alınmasında en önemli rolü oynamıştır (Al-Baytar, 2003: 167).
- Yahudi Ajansının kurulması ve bu ajansın desteklenmesi:
  Yahudi Ajansı'nın görevi, Yahudilerin Filistin topraklarında devlet kurma konusundaki Balfour Deklarasyonunun uygulanmasını kolaylaştırmaktır (Hijazi, 2015, S:112).
- Filistin'de mülkiyeti ispatlayamayan toprak sahiplerinden toprakları alma yetkisini veren toprak kanunun İngiliz güçlerince çıkarılması, ekilmeyen veya değerlendirilmeyen tarlaların genel menfaat gerekçesiyle sahiplerinden alınması, kasaba ve şehir kapsamı dışında bulunan arazilerin İngiliz güçlerine devredilmesi gibi uygulamalarla İngiliz hâkimiyetine geçen Filistinlilerin topraklarının büyük bir kısmının Yahudi göçmenlere verilmesi: (Hijazi, 2015, S:116).
  Siyonist hareketi destekleyen Yahudi asıllı İngiliz Yüksek Komiseri Herbert Samuel, kamunun olduğu veya sahiplerinin mülkiyet hakkını ispatlayamadıkları gerekçesiyle Filistin topraklarını Filistinlilerden alıp göçmen Yahudilere verme kararlarını çıkarmıştır. Aynı zamanda bu kanunda Filistin dışında yaşayanların Filistin'de olan topraklarından faydalanamayacağı kararı da bulunmaktadır. Bununla birlikte Yahudilere

ticari, ekonomik fırsatlar sunulup Filistin'e göç etmeleri için gerekli teşvik ve kolaylıklar yapılmıştır (Hijazi, 2015, S:183).

- Filistinlileri rahatsız edecek, onları göçe zorlayacak her türlü kararın alınması: Çiftçilere yönelik vergilerin arttırılması, arazilerde sulama çalışmalarının aksatılması ve Filistin bölgelerinde sağlık ve eğitim alanlarının ihmal edilmesi gibi uygulamaların yapılması (Hijazi, 2015, S:124).
- Filistin'e göç etmeleri için Avrupa'daki Yahudilere baskı yapılması: İngilizler Filistin'de bir Yahudi ulusal evinin kurulmasından yanaydı. 20. yüzyılın ilk yıllarında, Yahudi göçmenlerin sayısında büyük bir artış yaşandı. Ancak, Filistinliler İngiliz otoritesine baskı yapmaya başladığında, 1939'dan bu yana daha az göç sertifikası almaya başladı. Ancak bu politika, Yahudi göçünü yavaşlatamadı, çünkü Avrupa'daki Yahudilerin zulmünün yalnızca yoğunlaştığı bir zamanda yasadışı göçün kapısını açmıştır. İkinci Dünya Savaşı başlayana ve ondan sonra bile, on binlerce Yahudi göçmen Filistin'e geldi. Bazı gemilerin İngilizler tarafından ele geçirilmesine rağmen, birçok göçmen kendilerini Filistin'de yerleşebilmiştir (CJPME: Canadian for Justice and Peace in the Middle East, İnternet).

İngiliz güçleri uygulamış oldukları bu yaptırımlarla Filistinlilerin topraklarından vazgeçmelerine, farklı köy ve kasabalara göç etmelerine neden olmuştur Aynı zamanda Siyonist örgütler de uyguladıkları politikalarla Filistinlilerin günlük yaşantılarında onlara güçlük çıkartıp Filistin dışına göç etmeleri için gerekli baskılar yapmıştır.

1.1.2. Yahudi Göçü:

Siyonizstler "Filistin, topraksız milletin, milletsiz topraklarıdır" adlı yeni bir kampanya oluşturarak dünyadaki bütün Yahudileri Filistin'e göçe çağırmıştır. Amacı Filistin'in demografik yapısını değiştirmek ve Yahudileri Filistinlilerin bölgelerine yerleştirmekti. Söz konusu göç uygulamaları İsviçre'de 1897 yılında düzenlenen Pal Konferansı sonrası başlamıştı (Al-ustath, 2009, S:12). Daha sonra

söz konusu Yahudi göçü Balfour Deklarasyonu ve Filistin'de İngiliz Mandası sonrası düzenli ve kesintisiz sürmeye başlamıştır. Siyonistlerin Yahudi nüfusunun çoğalmasını hızlandırmasının temel nedeni Filistin'in Yahudiler açısından ulusal bir yurt olduğunu dünya kamuoyuna ilan etmekti. Filistin'e yapılan göçü organize eden kurum ise 1929 yılında yeniden örgütlenen 1896'da Basel'de kurulan Dünya Siyonist Örgütü çatısı altında faaliyet gösteren Yahudi Ajansı'ydı (Deveci, 2015, S: 8).

Filistin'e doğru Yahudi göçüne yardım etmiş olan birkaç faktör bulunmaktadır. Bazı faktörlerden burada bahsedilecektir. Yahudi Ajansı'nın faaliyetleri, İlk olarak Yahudi göçmenlere vermiş olduğunu destekleri ve yardımları, fakir olan Yahudilere Filistin'e göç etmelerine yol açmıştır (Filistin Ansiklopedi, İnternet). İngiliz manda yönetimi hükmettiği döneminde Siyonistlerin Yahudilere yoğun bir şekilde vaat edilmiş topraklara göçe teşvik etmiştir (Deveci, 2015, S: 9). Bir diğer faktör ise Avrupa'daki Yahudilerin kötü durum idi. Yahudilerin kötü durumlar, Doğu Avrupa'da (özellikle Rusya, Ukrayna ve Romanya'da) 19. Yüzyılın sonunda başlamıştır. Yahudilere karşı önyargılar Doğu Avrupa'dan tüm Avrupa'ya yaymaya başlamıştır. Bunun sayısından Yahudiler göç etmeye zorunda kalmıştır (Filistin Ansiklopedi, İnternet). II. Dünya Savaşı'nın öncesinde Almanya'da Nazi partisi iktidarı döneminde Antisemitizmin artmasının nedeniyle 1933-1936 yılları arasında Yahudi göçü hızlanmıştır (Deveci, 2015, S: 9).

İngiliz Mandası tarafından çıkarılan yasalar Filistinliler'in topraklarına el koyma ve bu toprakları Yahudilere verme yasaları gibi, Yahudileri Filistin'e göç etmeye teşvik etmiştir (Nofel, 2004, S: 205). Yahudi göçmenlerin ilk tercihi Filistin değildi, ABD idi. Ancak 1921 ve 1924 arasında ABD'ye göçmen sayısını belirleyen ABD'nin göç yasaları göç eden Yahudilere ABD'ye göçü sınırlayıp, Filistin'e Yahudi göçmenlerin sayıları artmıştır. (Filistin Ansiklopedi, İnternet).

Yahudilerin Filistin'e göçlerinin kapsamı Avrupa ve Filistin'deki politik koşullardan etkilenmiştir, ancak göçmen dalgaları açıkça veya gizlice durmamıştır (Al-ustath, 2009: S: 12).

Tablo (1): İngiliz Mandası'nın başlangıcından "İsrail" devleti kuruluşuna kadar resmi Yahudi göçmen sayıları (Al-ustath, 2009, S:12).

Göç Dalgaları	Dönem	Göçmen Sayısı	Yıllık ortalama
Birinci göç dalgası	1919 – 1923	35,100 göçmen	7000 göçmen
İkinci göç dalgası	1924 – 1931	81,600 göçmen	24,600 göçmen
Üçüncü göç dalgası	1932 – 1939	247,700 göçmen	57,100 göçmen
Dördüncü göç dalgası	1940 – 1948	118,300 göçmen	34,900 göçmen

Bu tablo, resmi Yahudi göçmen sayısını göstermektedir. Ayrıca, gizli veya gayrı resmi yollarla gelen 177.000'den fazla Yahudi göçmenin olduğu sanılmaktadır.

1.1.3. Bazı Siyonist Örgütlerin Terörü:

Haganah, Irgun, Stern, lehi ve Palmach gibi Siyonist örgütler, Filistinlilere karşı ülkelerini terk etmeleri için çeşitli terör saldırıları düzenlemişlerdir. Bu amaçla öldürme, evleri bombalama, mahsulleri ve evleri yakma…vb. çok sayıda çeşitli saldırılar uygulanmıştır. Bu Siyonist örgütlerin Filistin bölgelerinde uygulamış olduğu tam otuz beş katliam belgelenmiştir. Ancak bu rakamın çok daha fazla olduğu söylenmektedir. Bu katliamlardan en çok bilineni Deyr Yasin, Beyt Daras ve Teyra'da uygulanan katliamlardır (Al-ustath, 2009, S:15).

Bu olaylar Filistin sakinlerini korkutma ve göçe zorlama amacıyla gerçekleşmiştir. Menahem Begin, Deyr Yasin katliamı hakkında şunları söylemiştir: "Deyr Yasin'de olanlar İsrail topraklarındaki Arapları paniğe sürükledi. Araplar korkarak Yahudi güçlerinden kaçtı. Arapların kaçması Hayfa'da büyük zaferler yaşamamıza katkısı oldu" (Al-ustath, 2009, S:16).

1.1.4. 1948 Savaşı:

İngiltere Filistin'den çekilme planını 1948 yılı 19 Şubat-15 Mayıs tarihleri arasında uygulamaya başlamıştı. Birinci adım olarak Yahudilerin çoğunluğunun bulunduğu bölgelerden geri çekilmek oldu. İngiliz güçleri topraklardan geri çekilirken bütün yetki ve kontrolleri, idari işleri, askeri kampları, havaalanları, silah depoları ve mühimmatı Yahudi Ajansı'na vermişti (Al-Baytar, 2013, S:1637).

Böylece Yahudilerin pozisyonu daha da güçlenerek Filistinli halka karşı askeri güç oluşturma imkânı oluşmuştu. Arap bölgelerinden çekilme işlemini İngiliz güçleri son günlere bırakmış, böylece Filistinli halkın askeri güç oluşturma ve topraklarını savunma imkânı kalmamıştı (Al-ustath, 2009, S:9).

Mısır, Suriye, Ürdün ve Irak olmak üzere komşu ülkelerden "kurtarma ordusu" adlı Arap ordusu Siyonist güçlerin Filistin topraklarını ele geçirmelerini engellemek için oluşturuldu. Ancak onca gücün bir arada toplanmasına rağmen Arap siyasi kararın olmaması, Arap ülkelerinin daha yeni kurulmuş olması, altyapılarının halen sömürgeci devletlere bağlı olmasından dolayı Yahudi güçleri engellenemedi (Al-ustath, 2009, S:9).

15/05/1948 tarihinde sabah saatlerinde İngiltere Filistin'den geri çekildiğini ilan etmiş, ilandan birkaç saat öncesinde de Tel Aviv'de Yahudi Konseyi coğrafi sınırlar ilan edilmeden "İsrail" devleti'nin kurulduğunu ilan etmişti. Buna karşı koyan Arap ordusu ile Siyonist örgütler arasında başlayan 1948 savaşı, Arap ordusunun hezimeti ve geri çekilmesiyle son buldu. Bunun sonucunda Filistin'de 531 şehir ve kasaba Filistinlilerin elinden çıkmış oldu (Al-Baytar, 2013, S:1638).

Tanıkların ifadelerine göre Arap ordularının daha rahat hareket edebilmeleri için bölge sakinlerine yerlerinin boşaltmaları istenmiş ve bu durumun geçici olduğu beyan edilmişti. Böylece bölge sakinleri savaş sonrası yurtlarına dönebileceklerdi. Ancak savaşın Arap ordularının hezimetiyle sonuçlanmasıyla bu topraklar kaybedildi (Glimour, 1993, S: 78).

1.2.FİLİSTİNLİLERİN DİASPORA BÖLGELERİ:

1948 savaşı sonucunda Filistin'de yaklaşık 20.770 km2 alanı ve Filistin topraklarının %79'unu teşkil eden bölge Filistinlilerin elinden çıkmış oldu. Bu alan üzerinde İsrail Devleti kurulmuş ve uluslararası mecrada bu devlet tanınmıştır. BM verilerine göre, İsrail devletinin kurulması 726 bin Filistinlinin topraklarını bırakıp göçe zorlanmasına neden olmuştur (Saleh, 2010, S: 64).

Tablo (2): 1948'de Filistinli mültecilerin tahminleri (Al-ustath, 2009, S:17).

Göçün Hedefi	**İngiltere'nin Hükümeti**	**Amerikan tahminleri**	**BM**	**Özel İsrailli kurumları**	**İsrail Hükümeti**	**Filistinli kaynaklar**
Batı Şeria	320,000	-	190,000	200,000	-	363,689
Gazze Şeridi	210,000	208,000	280,000	200,000	-	210,137
Lübnan, Suriye, Ürdün ve diğer ülkeler	280,000	667,000	256,000	250,000	-	248,324
TOPLAM	810,000	875,000	726,000	650,000	590,000	744,000

Ancak göçle ilgili veriler, sayım yapan kurumlar, sayımı yapılan bölge ve istatistiki yöntemlere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin BM sadece kendi arşivlerinde kayıtlı olan mültecileri saymıştır. Ancak BM tarafından sayımı yapılmayan diğer göç vakaları da söz konusudur.

Filistinli mülteciler birçok sığınma bölgelerine dağıldılar. Bu bölgelerden bazıları Batı Şeria, Gazze, Ürdün, Suriye, Lübnan, Mısır, Libya, Irak, Suudi Arabistan, ABD ve Avrupa ülkeleridir. Aşağıda dağıldıkları bölgelere göre

mültecilerle ilgili veriler verilmiş olup bu bölgelerde UNRWA faaliyet göstermektedir:

Tablo (3): UNRWA kayıtlarına kaydedilen Filistinli mülteciler (Abu Omer, 2010, S:64). Son sütun (2018) UNRWA'nın resmi sitesindendir

Bölge	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2009	2018
Ürdün	506,200	613,743	506,038	716,372	929,097	1,570,192	1,967,414	2,206,736
Lübnan	127,600	136,561	175,958	226,554	302,049	376,472	421,993	524,340
Suriye	82,194	115,043	158,717	209,362	280,731	383,199	467,417	631,111
Batı Şeria	_	_	272,692	324,035	414,298	583,009	771,143	1,022,870
Gazze Şeridi	198,227	255,542	311,814	367,995	496,339	824,622	1,090,932	1,515,649
Toplam	914,221	1,120,889	1,425,219	1,844,318	2,422,514	3,737,494	4,718,899	6,021,510

- Bu veriler sadece UNRWA'nın arşivlerinde kayıtlıdır. UNRWA'ya kaydolmak mecburi değildir. Dolayısıyla gerçek rakam bu listede sunulan rakamlardan çok daha yüksektir.
- 1967 yılına kadar Batı Şeria mültecileri Ürdün Bölge Ofisi'ne dâhildiler. Ancak 1967 yılı öncesi mülteci sayısı hakkında hiçbir istatistiki veri bulunmamaktadır.

Filistin istatistik kurumlarına göre 2017 yılına kadar dünyadaki Filistinli vatandaşların sayısı 12.706.000'dir. Bu sayının 8.488.600'ü yani %66.8'i Filistinli mülteciler oluşturmaktadır. Filistinlilerden %50.5'i tarihi Filistin topraklarında yaşamaktadırlar. Ancak %49.5'i ise dünyanın her tarafına dağılmışlardır (Filistin İstatistik Kurumu, İnternet).

Aşağıda Filistinli mültecilerin sığınma bölgelerindeki durumları hakkında kısa bilgiler verilmiştir:

1.2.1. Ürdün'deki Filistinli Mülteciler:

Ürdün Haşimi Krallığı, Filistin'le sınır olan Ürdün nehrinin doğusunda yer almaktadır. Filistin ve Ürdün milleti sosyal ve kültürel yönden içiçe bir millettir. Aynı zamanda Ürdün çoğu Filistinli mültecilerin yaşadığı bölgedir. 1948 savaşından sonra Ürdün'e göç eden Filistinlilerin sayısı 250 bini aşmıştır (Suleiman, 1995, S:4). 2017 yılında Ürdün'deki Filistinli mültecilerin sayısı 2.206.736'ya ulaşmıştır (UNRWA Web Sitesi, İnternet).

Filistinli mültecilerin %42'si Ürdün'de yaşamaktadır. Ürdün'deki Filistinli mülteciler Ürdün nüfusunun %31,4'ni oluşturmaktadır. Mültecilerin çoğunluğu Zarka şehrine yakın bir bölgede yerleşmişlerdir. Kızıl Haç 1949 yılında söz konusu bölgede ilk mülteci kampını oluşturmuş, daha sonra 1951 ile 1954 yılları arasında ikisi Amman biri İrbid kentinde olmak üzere 3 mülteci kampı daha açılmıştır. İsrail güçlerinin 1967 yılında Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmesinin ardından Ürdün'e doğru yeni göç dalgaları oluşmuştur. Söz konusu göç dalgasıyla ilgili UNRWA'nın kayıtlarında 140 bin mülteci bulunmaktadır. Bu sayı Batı Şeria'dan göç eden toplam sayıları 240 bine ulaşan yeni göçmenlerin bir kısmını oluşturmaktadır. Batı Şeria'nın 1948 ile 1967 yılları arasında Haşimi Ürdün Krallığı'na ait olduğu söylenmektedir (Tiltnes ve Zhang, 2014, S:28).

Yeni gelen mülteciler Ürdün vadisinde bulunan geçici kamplarda yaşadılar. Daha sonra bölgede yaşanan askeri çatışmaların başlamasıyla mülteciler daha güvenli bölgelere taşındılar. 1968 yılının başında mülteci ve sığınmacılara özel 6 kamp oluşturuldu. Daha sonra çadırlar prefabrik evlerle değiştirildi. Bir süre sonra ise mülteciler kendilerine beton evler inşa ettiler. Böylece mülteci kampları en düşük statüde şehirle iç içe bir hal almıştır. Özellikle gelişmekte olan bölgelerde bulunan evlerin çoğunluğu altyapıdan ve hizmetlerden yoksundur.

Bugün Ürdün'de Filistinli mültecilerin çoğu Ürdün şehirlerinde yaşamaktadır. Ürdün'de en çok Filistinli toplulukların bulunduğu bölge ise Zarka şehridir. Ancak bir kısmı halen sığındıkları tarihten itibaren mülteci kamplarında yaşamaktadırlar. Ürdün'de Filistinli mülteci kamplarının sayısı on ikidir. Bu kampların en büyüğü Bakaa kampıdır. Bakaa kampında yaşayan mültecilerin sayısı 2010 yılında 104 bine ulaşmıştır. Ardından Vahdat kampı gelmektedir. 2010 yılında mülteci sayısının 51 bine ulaştığı kaydedilmiştir (WAFA: Filistinli Haber ve Bilgi Ajansı, İnternet). Filistinli mülteciler halen orada yaşamakta olup çoğunluğunda Ürdün kimliği ve pasaportu bulunmaktadır.

1.2.2. Suriye'deki Filistinli Mülteciler:

Suriye Filistin'in kuzey doğusunda yer almaktadır. 1948 savaşında çoğunluğu kuzey Filistin'den olmak üzere 82 bin Filistinli Suriye'ye sığınmıştır. Suriye'deki istikrarlı durum Filistinlilerin Suriye'yi tercih etmelerini sağlamıştır. Ürdün'de yaşayan binlerce Filistinli aile 1970 yılında Suriye'ye göç etmiştir. Daha sonra 1982 yılında İsrail işgalinden sonra Lübnan'dan Suriye'ye Filistinliler tarafından yeni bir göç dalgası yaşanarak Suriye'deki Filistinlilerin sayısı 1994 yılının sonunda 329.878 mülteciye ulaşmıştır. Bu mültecilerin %67'si Başkent Şam'ın kamplarında ikamet etmektedir (S. Hanafi, 1996, S:5). Suriye'de yaşayan Filistinli mültecilerin sayısı UNRWA kuruluşunun kayıtlarında 2018 yılında 631.111'dir. Ancak günümüzde bu sayının tamamının Suriye'de yaşadığı anlamı gelmemektedir (Ziyada, 2018, S:17). Çünkü Suriye savaşından sonra çoğu Filistinli komşu ülkelere veya Avrupa ülkelerine sığınmışdır (Ziyada, 2018, S:26).

Suriye'deki Filistinliler Suriye'nin farklı şehirlerinde ve kamplarında yaşıyorlardı. Suriye'deki mülteci kampların sayısı 14 olup Filistinlilerin sığınma merkezi olan en büyük mülteci kampı ise Yermük kampıdır. Yermük kampında yaklaşık 1 milyon insan yaşamaktadır. Aralarında 300 bin kişi Filistinli mültecilerdendir. Ancak önce kampın işgal altında kalması daha sonra Irak ve Şam

İslam Devleti (İŞİD) Örgütü son olarak da rejim saldırılarından sonra bu veriler düşmüş olup binlerce insan bu kamptan ayrılmıştır (Ziyada, 2018, S:32).

1.2.3. Lübnan'daki Filistinli Mülteciler:

Lübnan Filistin'in kuzeyinde yer almaktadır. 1948 savaşı sonrası Lübnan'a 120 bin ile 130 bin arası Filistinli sığınmıştır. Bu sayı o dönem Filistinli mültecilerinin %14'ünü teşkil etmektedir. Filistinlilerin Lübnan'a sığınmalarının nedeni ise her iki millet arasındaki sosyal ilişkilerin güçlü olması, Kuzey Filistin ve Lübnan arasında evliliklerin olması ve her ülke arasında ticari ilişkilerin güçlü olmasıdır (Musa, 2007, S:71).

UNRWA'nın verilerine göre Lübnan'da yaşayan Filistinli mültecilerin sayısı 2009 yılı itibariyle 421.993'e ulaşmıştır (Abu Omer, 2010, S:64). Daha sonra bu sayı 2018 yılında 524.340 mülteciye kadar yükselmiştir. Ancak günümüzde Lübnan'daki Filistinli mültecilerin sayısı bu verilerin altına düşmüştür. Son yıllarda Filistin kamplarından Avrupa ülkelerine doğru büyük göç dalgalarına şahit olunmuş, hâlihazırda Lübnan'daki Filistinli mültecilerin sayısı 174 bin mülteci olup bu sayı kayıtlı mültecilerin %40'ını oluşturmaktadır (Aljazeera Ansiklopedisi, İnternet).

Filistinlilerin Lübnan'dan Avrupa ülkelerine göç etmelerinin en önemli nedeni geçim koşullarının zorlaşması, fiyatların artması, fakirlik ve işsizlik oranlarının artması gibi nedenler olup 2017 yılında Lübnan'da işsizlik oranı %70'e ulaşmıştır. Lübnan'da bitmek bilmeyen güvenlik sorunları da Filistin kamplarını olumsuz etkilemiştir. Ayrıca Uluslararası kurumlar da mülteci sorunundan sonra siyasi çözüm için ön hazırlık olarak Suriye ve Lübnan'daki Filistin kamplarını boşaltmaya çalışmaktadırlar (Arabi 21, İnternet).

Filistinli mültecilerin yarısı Lübnan'ın güneyi Sayda ve Sur şehirlerinde diğer yarısı ise Lübnan'ın diğer bölgelerinde yaşamaktadırlar. Lübnan'da 12 Filistinli mülteci kampı bulunmaktadır. Aynı zamanda 1982 yılında Lübnan'a

yapılan İsrail saldırısında ve Lübnan iç savaşında birçok kamp yıkılmıştır (Al-Naddaf, 2005, S: 29).

1.2.4. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinli Mülteciler:

1948 yılında Filistin'in işgal edilmesi ve İsrail devletinin kurulmasıyla toprakları olmayan ancak Filistin sınırları içerisinde farklı topraklara sığınan Filistinliler vardır. O dönemde sayıları 350 bin ile 400 bin arasındadır. Ancak bu rakam 2018 yılına geldiğimizde 2.6 milyona kadar ulaşmıştır. Söz konusu mülteciler 30 mülteci kampına dağılmışlardır (Abu Omer, 2010, S:64). Mülteci kampların 22'si Batı Şeria'da, 8'i ise Gazze'de bulunmaktadır. (WAFA: Filistinli Haber ve Bilgi Ajansı, İnternet). Önce Batı Şeria daha sonra 1967 yılında Gazze'nin işgal edilmesiyle söz konusu mülteciler artık İsrail işgalinin altında yaşamaktadırlar.

1.3."İSRAİL'DE" KALAN FİLİSTİNLİLERİN DURUMU:

Filistinlilerin Diaspora bölgeleri bahsettikten sonra, topraklarında kalan Filistinlilerin durumu bahsedilecektir. 1947-49 yılları arasında yaşanan etnik temizlik ve zorunlu göç sonucu İsrail Devleti'nin ateşkes sınırları içerisinde, 156.000 kadar (İsrail İstatistik Bürosu'nun 1949 sayımına göre) Filistinli Arap kalmıştır. Britanya Mandası sınırları içerisinde yaşayan 1.5 milyon Filistinli'nin yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan bu insan topluluğu, ulusal liderliğini oluşturan geleneksel eliti yitirmiş, orta ve üst sınıfları büyük oranda göç etmiş, ezici çoğunluğu köylülerden ibaret olmak üzere orta-alt ve alt sınıfların oluşturduğu bir gruptur (Keleşoğlu, 2008: 79).

İsrail'in Filistin nüfusu, ortaya çıkmasından bu yana İsrail benimsemiş olduğu politikalardan muzdariptir. Bu politikalar Filistin toplumunu ülkedeki yeni ortaya çıkan devlet ve Yahudi cemaatinin hedeflerine hizmet etmek için uyarlamayı ve kontrol etmeyi amaçlamıştır (WAFA: Filistinli Haber ve Bilgi

Ajansı, İnternet). İsrail Devleti'nin demokratik bir rejime sahip olduğu iddiasına rağmen, kendisini salt "Yahudi Devleti" olarak tanımlaması ve bu doğrultudaki devlet politikaları devletin yurttaşı Filistinli Araplar'ın İsrailli kollektif kimliğine entegrasyonunu engellemiştir. Arap nüfusu denetim altına almak için izlenen yollardan biri olan askeri idare, sert uygulamalarıyla bu azınlığın devlete mesafesini artırmaktan başka bir işe yaramamıştır (Keleşoğlu, 2008: 87).

İsrail'deki Filistin nüfusu şu anda İsrail'deki toplam nüfusun %17,5'ini oluşturuyor, 2017'nin sonunda, ülkedeki Filistinli Arap nüfusu bir buçuk milyondan fazlaydı. Bu Arap nüfusu üç ana bölgede ayrılmaktadır: Kuzey (%71,6), Merkez (%14,6) ve güney (%13,8). Bu grup İsrail tarafından ikinci sınıf vatandaş olarak kabul edilirler (Filistin İstatistik Kurumu, İnternet).

1.4.BM'NİN FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE KARŞI YAKLAŞIMI:

Bütün uluslararası kanunlar mülteci haklarıyla yakından ilgilenmişlerdir. Savaş esnasında gerekli korumaları sunmuş, sığınma ülkelerine gelen mültecilere de özel haklar tanıyarak onları koruma altına almıştır. Bu konuyla ilgili en önemli hukuki dayanak ise 1949 yılında imzalanan 4. Cenevre Sözleşmesi'dir. Uluslararası 4. Cenevre Sözleşmesi'ne istinaden bir ülkede silahlı çatışma söz konusu olduğunda o ülkenin vatandaşları çatışmalardan kaçıp düşmen ülkeye yerleştikleri durumda koruma altına alınacaklardır. Bu vatandaşlar çatışma taraflarından olan düşmen ülkenin topraklarında ikamet eden yabancı vatandaşlardır (4. Cenevre Sözleşme'nin 35, 46 maddeleri). 4. Cenevre Sözleşmesi gereği mültecilere insani muamele edilmesi gerektiği, ırklarına dayanarak hiçbir husumet gösterilmeyeceği belirtilmektedir. Çünkü söz konusu mülteciler hiçbir devlet tarafından korunamamaktadırlar (4. Cenevre Sözleşme'nin 44. Maddesi). Birinci protokol de bu maddeyi teyit ederek uyruksuz vatandaşları koruma altına almıştır (birinci protokolün 73. Maddesi). Herhangi bir ülkenin toprakları işgal edildiğinde, vatandaşı olduğu ülkenin kontrolü altında olan mülteci aynı zamanda özel korumaya tabi tutulacaktır. 4. Cenevre Sözleşme gereği işgal devleti mülteciyi

tutuklayamaz, yargılayamaz, kınayamaz ve işgal edilmiş topraklardan uzaklaştıramaz (4. Cenevre Sözleşme'nin 70. Maddesinin 2. Fıkrası).

1.4.1. Mültecilerin Yasal Korumalarını Düzenleyen Uluslararası Anlaşmalar:

Sığınma ülkelerindeki mültecilere yönelik çeşitli uluslararası anlaşmalar bulunmaktadır. Bu anlaşmaların en önemlisi:

- BM Mülteciler Yüksek Komiserliği tüzüğü
- Mültecilere yönelik 1951 Sözleşmesi ve 1969 protokolü.
- Vatansız kimselere yönelik 1954 Sözleşmesi.
- İnsan haklarına ilişkin çeşitli sözleşme ve anlaşmalar; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşme (1969), Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1969), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (1965). Bununla birlikte çeşitli bölgesel sözleşmeler de mevcuttur.
- 4 adet Cenevre Sözleşmesi (1949), 2 adet ek protokol (1977). (Darraji, 2010, S:33).

1.4.2. Filistin ve Filistinli Mültecilerle İlgili BM Genel Kurulu'nun Kararları:

BM Genel Kurulu Filistin ve Filistinli mültecilere yönelik çeşitli kararlar almıştır. Filistinli mülteci sorununun ortaya çıkmasından önce, bölünme kararı 1947'de alınmıştır (Hassawi, 2008, S: 154). 1948 savaşından sonra, genel olarak Filistin Meselesi ve özellikle Filistinli mültecilerin sorunu ile ilgili onlarca uluslararası karar alınmıştır. Bu kararlar Filistinli mültecilerin geri dönme ve tazminat alma hakkını içermektedir (Hassawi, 2008, S: 213).

1.4.2.1.BM Genel Kurulu'nun 181 No'lu Kararı:

BM Genel Kurulu 1947 yılında 181 no'lu kararı yayınlamıştır. Karar, İngiliz Mandacılığının Filistin topraklarından en geç 01 Ağustos 1948 tarihine kadar geri çekilmesini, daha sonra bir kısmı Araplara diğer kısmı Yahudilere ait olmak üzere Filistin'in 2'ye bölünmesini, bu şekilde Filistin'de Arap ve Yahudi olmak üzere 2 bağımsız devletin kurulmasını, Kudüs şehrinin uluslararası yönetime tabi tutulmasını, bölünme işleminin silahlı İngiliz mandacılığının çekilmesinin ardından en geç 2 ay içerisinde yani en geç 01 Ekim 1948 tarihinden önce gerçekleştirilmesini içermektedir (BM Genel Kurulu'nun 181 no'lu kararı).

181'lu Karara İstinaden Filistin Aşağıda Belirtildiği Gibi Bölünecektir (Nofel, 2004, S:225):

- Arap Devleti: Yaklaşık 11 bin km2dir.
- Yahudi Devleti: Yaklaşık 15 bin km2dir. Filistin sahilinin büyük kısmı ve Filistin'in en önemli şehirlerini içermektedir.
- Uluslararası Yönetim Bölgesi: Yaklaşık 1000 km2'dir. Kudüs, Beyt-i Lahm ve çevresinde bulunan kutsal bölgeleri kapsamaktadır.

181 No’lu Bölünme Kararının Haritası Aşağıda Sunulmuştur:

1.4.2.2.BM Genel Kurulu'nun 194 No'lu Kararı:

Bu karar, mültecilerin topraklarına geri dönüş haklarının olduğunu ve uğradıkları zarara ilişkin tazminat haklarını içeren temel yasaları içermektedir. Uluslararası kanunda geri dönüş hakkı bu şekilde tanımlanmaktadır: "Her ferdin, bu ferdin çocuklarının ve torunlarının daha önce zorla çıkarıldığı ikamet yerlerine geri dönme haklarıdır. İkamet yerlerinden ayrılırken bıraktıkları, kaybettikleri gayrimenkulleri geri alma veya tazminatını alma haklarıdır. Aynı zamanda yerlerini bırakmak zorunda kalmalarından dolayı yaşadıkları psikolojik baskı ve çektikleri acılar için tazminat alma haklarıdır" (Babadji, 1996, S:42).

11 Aralık 1948 tarihinde BM Genel Kurulu 194 No'lu kararını yayınlamıştır. Kararda topraklarından zorla uzaklaştırılan Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarının olduğu savunulmuştur. Aynı zamanda söz konusu mültecilerin savaş sonucunda kaybettikleri toprakların tazminatını alma haklarının olduğunu belirtmiştir. (BM Genel Kurulu 194 No'lu kararı). 194 No'lu kararın siyasi ve kanuni önemi İsrail devletinin varlığı ve varlığının meşruiyetine bağlıdır. BM zorla yerlerinden uzaklaştırılan Filistinli mültecilerin şehirlerine ve kasabalarına dönmelerine müsaade edilmesi şartıyla İsrail Devletinin varlığını kabul edeceğini beyan etmişti. Söz konusu karar hukuki yönden yorumlandıktan sonra bazı noktaları şöyle özetleyebiliriz (M. Hanafi, 2007, S:2):

- Bu karar, Filistinli mültecilerin yerleşim yerlerine geri dönüş ve tazminat haklarıyla ilgili BM tarafından çıkan en açık ve net olan karardır. Aynı zamanda kararda mültecilerin dönecekleri bölgeler belirlenmiştir. Bu bölgeler başka yeni bir ülke değil mültecilerin ana yurtları ve evleridir.
- 194 no'lu geri dönüş kararının her Filistinli mültecinin şahsi kararına bağlı olması. Dolayısıyla hiçbir Filistinli geri dönmeye zorlanamayacak bu konuda kendisine müdahale edilmeyecektir. Bu demek oluyor ki siyasi müzakerelerin adaletli ve başarılı olabilmesi için Filistinlilerin geri dönüş haklarıyla ilgili dünyanın her yerinde

bulunan Filistinlilere baskı uygulanmadan görüşleri alınmalı dönmeleri için hiçbir zorlama yapılmamalıdır.

1.4.3. Mültecilerle İlgilenen BM'ye Ait Kuruluşlar:

BM'nin ve uluslararası toplum kuruluşlarının BM Genel Kurulu 181 ile 194 No'lu kararlarındaki yükümlülüklerini yerine getirmemelerinin sonucunda Filistinli mülteciler sorunu doğmuştur. Bu kararlar açık ve net şekilde zorla yurtlarından çıkarılan Filistinli mültecilerin ana yurtlarına geri dönüş haklarının olduğunu ifade etmektedir. Buna istinaden BM Genel Kurulu 1949 yılının Aralık ayında BM Yakındoğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı'nı (UNRWA) kurdu (Thaher, 2016, S:34). Bu ajansın kuruluş amacı ise 1948 yılında yaşanan İsrail Arap savaşı sonucunda Filistin'de evlerinden kaçmaya zorlanan 700 binden fazla Filistinli mülteciye insani yardımlar sunmak olmuştur. UNRWA'nın rolü, BM Genel Kurulu'nun Filistinlilerin geri dönmeleri ve tazminat verilmesiyle ilgili kararları çıkarana kadar sadece mültecilere insani yardımlar sunmakla sınırlı kalacaktır (Abu Cafer, 2008, S: 78).

1949 yılının Aralık ayında BM Genel Kurulu UNHCR-BMMYK kurdu. UNHCR 01/01/1951 tarihinde faaliyete başladı. Amacı II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da vatansız kalan mültecilerle ilgilenmek oldu. Ancak UNHCR'nin kuruluşundan itibaren yetkisi genişletilip dünyadaki bütün mültecileri kapsamıştır. Altmışlı yılların başlangıcından itibaren bu alanda aktif şekilde çalışmalar yapılmıştır. Ancak UNRWA'nın faaliyet gösterdiği bölgelerde (Ürdün, Suriye, Lübnan, Batı Şeria ve Gazze Şeridi) yaşayan Filistinli mülteciler başka bir kuruluştan hizmet aldıkları gerekçesiyle (UNRWA kuruluşundan) UNHCR'nin sunduğu haklardan yararlanamamışlardır (Thaher, 2016, S:35).

Mültecilerle ilgili olan 1951 Sözleşmesi'nin 1. Maddesine göre "Bu Sözleşme, UNHCR dışında, diğer bir BM organı veya örgütünden halen koruma veya yardım gören kimselere uygulanmayacaktır. Durumları, BM Genel Kurulu'nun konuyla ilgili uygun kararları çerçevesinde kesin olarak

halledilmeden, yararlandıkları bu tür koruma veya yardımlar herhangi bir sebeple sona eren kişiler, işbu Sözleşmeden tamamen yararlanırlar" denmektedir. Mültecilerle ilgili olan 1951 Sözleşmesi'nin 1. Maddesindeki istisna kelimesinden konunun Filistinli mülteciler olduğu anlaşılmaktadır. O dönemde uluslararası toplum kuruluşları Filistinli mültecilerin sadece UNRWA kuruluşunun koruması altında olmasını istemiştir. Amerikan yönetimi de bu maddenin kabul edilmesiyle ilgili Avrupa ülkelerine gerekli baskıyı uygulamıştır (Darraji, 2010, S:35).

1.4.3.1.Kurulu BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR-BMMYK) ile BM Yakındoğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve İş Ajansı'nda (UNRWA) Mültecinin Tanımı:

Mültecilerin ve vatansız vatandaşların durumunu kapsayan 1951 yılının Sözleşmesi'ne istinaden UNHCR mülteciyi şu şekilde tanımlamıştır: "Irkı, dini, uyruğu, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve o ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut uyruğu yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu zulüm korkusu nedeniyle dönmek istemeyen kişilerdir" (UNHCR web sitesi, İnternet).

UNRWA ise mültecileri şu şekilde tanımlamıştır: "1946 yılının haziran ayından 1948 yılının Mayıs ayı arasında ikamet yeri Filistin'de olan kişilerin 1948 Arap İsrail savaşı sonucunda evini ve geçim kaynaklarını kaybedip UNRWA'nın hizmet sunduğu bölgelere sığınan vatandaşlardır. Bu tanım söz konusu kişilerin çocuklarını ve torunlarını kapsamaktadır" (Thaher, 2016, S:34).

Yukarıdaki iki tanım arasındaki farka bakacak olursak, UNHCR'nin tanımına Filistinli mülteciler dâhil değildir. UNRWA ise sadece kuruluşun hizmet verdiği bölgelere sığınan Filistinli mültecileri belirleyerek diğer mültecileri

kapsam dışında tutar. Dolayısıyla diğer bölgelere sığınan Filistinli mülteciler UNHCR'nin kapsamına girmektedirler.

1.4.3.2.(UNHCR-BMMYK) ile (UNRWA)'nın Görevlerinin Arasındaki Farklar:

UNRWA'ya Filistinli Mültecilere yönelik "Yardım ve Çalıştırma Programları" sorumluluğu verilmiştir. İngiliz Mandacılığı tarafından işgal edilen Filistin'in topraklarından kaçan mültecilere yöneliktir. UNRWA'nın çalışmaları gittikçe gelişerek zamanla değişen koşullara göre ihtiyaçları gidermeye çalışmaktadır. Aynı zamanda UNRWA faaliyet gösterdiği bölgelerde insani yardım ve insani gelişim hizmetlerini sunmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet). UNHCR ise mültecilere yönelik yardım, koruma ve sürdürülebilir çözüm sunma çalışmalarıyla ilgili sorumlulukları kapsamında uluslararası korumaya ihtiyacı olan diğer mültecilere hizmet vermektedir.

Buradan anlaşılıyor ki UNRWA ve UNHCR arasındaki temel rol farkı şudur: UNRWA Filistinli mültecilere insani yardımlar sunmakla sorumluyken UNHCR ise kendi sorumluluğu altındaki mültecilere kanuni koruma ve yardım işlerinden sorumludur. Bu durum, Filistinli mültecilerin kendilerini direkt koruyacak uluslararası koruma kanunlarının bulunmamasına neden olmakta, bu durumdan dolayı Filistinli mülteciler ciddi zorluklar yaşamaktadırlar (Mşeniş[2], Görüşme).

Her iki ajansın konuyla ilgili çözüm sunuları son derece önem arz etmektedir. UNRWA mülteci ve sığınmacıların yurtlarına dönmeleriyle mülteci sorununun çözüleceğini düşünmektedir. Geri dönüş haklarının kendisinde kayıtlı olan mültecilerin başka bir ülkenin vatandaşlığına geçse dahi düşmeyeceğini düşünmektedir. UNHCR ise farklı bir çözüm sunmaktadır. Mülteciler ya gönüllü olarak ana yurtlarına geri döndüklerinde ya da sığınma ülkesinde veya üçüncü bir

[2] Muhammed Mşeniş, Irak'ta Filistinli mültecilerin ve UNHCR mültecilerin konusunda uzmanlaşmış Filistinli bir insan hakları aktivisti. Filistinli mülteci konusunda çok sayıda yayınları ve katkıları vardır.

ülkenin vatandaşı olduklarında mülteci sorunun çözüleceğini savunmaktadır (Mşeniş, Görüşme).

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİLİSTİNLİ MÜLTECİ SORUNUNA YÖNELİK BM KAPSAMINDA KURULAN UNRWA VE ROLÜ.

Filistin topraklarının işgali ve İsrail devletinin 1948'de kurulması sonucunda binlerce Filistinli, topraklarından sürülerek Filistin'in çevresindeki Arap ülkelerinde mülteci pozisyonuna düşmüştür. Ayrıca bir kısmı daha işgale uğramamış olan Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne yönelmişlerdir. Bu insani durumun derhal ele alınması adına uluslararası toplum kuruluşları, savaş sonrasında Filistinli mültecilere acil yardımlar sunmaya başlamışlardır. Bu kuruluşların en önemlisi Kızıl Haç, UNICEF, Uluslararası Sağlık Örgütü, Uluslararası Gıda ve Tarım Örgütü ve çeşitli uluslararası özel hayır kuruluşlarıdır (Aitani ve Manna, 2010, S: 38).

Filistinli mültecilere yönelik çalışmaların düzenlenmesi adına BM Genel Kurulu Filistinli Mültecilere yardım amaçlı ajans kurmayı planlamış böylece BM Yakındoğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve İş Ajansı (UNRWA) kurulmuştur.

BM'nin söz konusu ajansı kurmasındaki amacı Filistinli mültecilere barınma, gıda ve temel sağlık hizmetleri gibi acil yardım sunmak olmuştur. Filistinli mülteci krizinin geçici bir sorun olduğunu düşünen BM, alacağı kararlarla kısa zamanda sorunu çözümleyeceğini düşünmüştür. Ancak sığınma sürelerinin uzaması, mülteci kamplarının Arap ülkelerinde gittikçe yaygınlık göstermesi ve özellikle doğumlarla mülteci oranının artması UNRWA'nın faaliyet gösterdiği alanların genişlemesine neden olmuştur (Al-Ali, 2014, S: 82). Daha sonra 1967 yılında İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni işgal etmesi, Filistinlilerin komşu

ülkelere akın etmelerine neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda UNRWA'nın rolü ve hizmetlerine olan ihtiyaç daha da önem kazanmıştır (Allahibi, 2012, S: 107).

2.1.UNRWA'NIN KURULUŞU:

Filistin ile ilgilenen BM Komisyonu 1949 yılı Nisan ve Eylül aylarında gerçekleşen başta Filistinli mülteciler sorunu olmak üzere 1948 savaşı sonrasında doğan sorunları çözümlemeye yönelik Lozan Konferansını düzenledi. Konferansa İsrail temsilcileri, Mısır, Suriye, Ürdün ve Lübnan ülkeleri katıldı. Ancak konferans mülteci sorunlarına yönelik pratik ve uygulanabilir çözümler sunma konusunda başarısız oldu. Filistin ile ilgilenen BM Komisyonu 23/08/1949 tarihinde Ekonomik Anket Misyonu (Economic Survey Mission) kurarak başına Amerikalı Gordon Clapp adlı yetkiliyi tayin etmiştir. Filistinli mültecilerle ilgili gerekli araştırmalar yapılmasının ardından Clapp'ın anketi BM Genel Sekreterine 06 Kasım 1949 tarihinde sunulmuştur. Anket sonucunda, Filistinlilerin Ortadoğu'da siyasi ve ekonomik alanlarda yeniden entegre olmaları için BM'nin derhal mültecilere iş fırsatları temin etmesinin gerektiğine, sadece acil ihtiyaçlarla ilgilenilmemesi gerektiğine işaret edildi. Ekonomik anketin sonucuna istinaden BM, UNRWA'yı, 08/12/1949 tarihinde 302 numaralı kararla kurmuş, ancak UNRWA'nın faaliyete başlaması 1950 yılının Mayıs ayını bulmuştur. (Suleiman, 2018, S:7).

BM, UNRWA'ya iki alanda yetki vermiştir. UNRWA, bir yandan insani yardım alanında Kızıl Haç Dernekleri'nin faaliyetlerini üstlenmiş, diğer yandan Filistinli mültecileri çalıştırma alanında yardımcı olmuştur. Bu durum 1951 yılında UNRWA'nın birinci yıllık faaliyet raporunda sunulmuştur. Raporda: "Amaç kapsamında UNRWA şu anki yardım programlarını aktif programlara dönüştürecek, sığınma ülkelerinin ekonomisini canlandıracak, geliştirecek, çalıştırma projeleri uygulayacaktır" denmektedir. (Suleiman, 2018, S:9).

302'li karara istinaden UNRWA'nın kuruluş amacı aşağıdaki gibidir:

- Yardım ve çalıştırma programları kapsamında Ekonomik Anket Misyonunun sonuçlarıyla ilgili yerel yönetimlerle işbirliği yapmak.
- Filistinli mültecilere uluslararası yardımın ulaştırılamaması durumunda Ortadoğu ile ilgilenen yönetimlere danışarak gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak.
- Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ailelerin ihtiyaçlarının karşılanması için kampta yaşayan Filistinli mültecileri kaydetmek.
- Filistinli mülteci kamplarında ekonomik ve sosyal gelişimi kolaylaştırmak.
- Filistinli mültecilere sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri temin etmek (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2010, S:7).

2.2.UNRWA TANIMI:

UNRWA uluslararası kuruluş olup BM Genel Kurulu'nun 302 no'lu kararına istinaden kurulmuştur. Yakın Doğudaki Filistinli mültecilere yardım etme ve çalıştırma amaçlıdır. Ürdün, Lübnan, Suriye ve işgal altındaki Filistin topraklarında yaşayan 5 milyon Filistinli mülteciye yardım, destek ve koruma hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler Filistinli mültecilerin sorunu çözülene kadar devam edecektir (UNRWA web sitesi, İnternet).

Ajansı UNRWA'nın Genel Komiseri yönetmektedir. Pierre Krahenbuhl 2014'ten beri UNRWA'nın genel komiseri olarak çalışmaktadır. 2015'te genel komiserinin yardımcısı olarak Sandra Mitchell seçilmiştir. Danışma komisyonu Ajansın yardımcı unsurlarındandır (UNRWA Web Sitesi, İnternet). Danışma Komisyonu, 8 Aralık 1949 tarihinde BM Kararı 302 (IV) tarafından oluşturulmuştur. Ajans'ın görevini yerine getirmesinde UNRWA Genel Komiserine danışmanlık yapmak ve yardım etmekle görevlendirilmiştir. İlk kurulduğu zaman dört üyeden oluşan Danışma Komisyonu (AdCom) bugün 28 Üye ve 3 Gözlemciden oluşur (Begeç[3], Görüşme).

[3] Güven Begeç, Türkiye Cumhuriyeti BM Daimi Temsilciliğinin üyesidir. Türkiye, UNRWA'nın Danışma Komisyonu'na başkanlık ettiğinde (2018-2019), bu dosyasının takibinden sorumluydu.

2.3.UNRWA ÇALIŞMA SINIRI:

UNRWA görevinin doğru ve net şekilde anlaşılması adına, BM Genel Kurulu'nun belirlemiş olduğu görev ve yetkilerinin sınırlarını belirtmek gerekmektedir. Bu sınırlar, hedeflenen kitleye bağlı olan insani sınırlar, UNRWA'nın kuruluş tarihinden itibaren görevini yerine getirene kadarki zaman sınırı, UNRWA'nın faaliyet gösterdiği alanlara bağlı olarak mekan sınırı ve bir de çalışma alanlarıyla ilgili uzmanlık sınırıdır. Aşağıda bu sınırların ayrıntıları sunulmuştur:

2.3.1. UNRWA'nın Filistinli Mülteci Tanımı:

Mültecinin tanımı uluslararası genel kanunlarda önemli bir pozisyon almıştır. Mültecilerin hakları ve yasal sorunları tanımın ayrıntılarında gizlidir. Tarih boyunca mültecinin tanımı siyasi, ekonomik ve sosyal şartlara dayanmış olup devletlerin mülteci tanımı, devletlerin menfaatleri kapsamında genişletme veya sınırlama isteğine bağlı kalmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı, savaştan doğan ve daha önce olmayan yeni koşulların tekrar ele alınabilmesi için uluslararası toplum kuruluşlarını, mülteci kavramını tekrar tanımlanmaya itmiştir.

Buna istinaden 1951 Sözleşmesi'nde "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır" ibaresiyle mülteci kavramının kapsamı ortaya konmuştur (Hassawi, 2008, S:50).

Anlaşıldığı üzere burada II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan mülteci sorunu ele alınmaktadır. Ancak başta Filistinli mülteciler sorunu olmak üzere Arap ülkelerinde yaşanan mülteci sorununa değinilmemiştir.

Dolayısıyla mülteciyle ilgili ilk defa BM kapsamında 1951 Sözleşmesi'nde sunulan genel bir tanımın olmasına rağmen ne yazık ki tanım gerekli kapsamda değildir. Ta ki UNHCR'nin faaliyet alanı genişleyene kadar. Mülteci tanımı hakkında bölgesel yaklaşımların olmasında rağmen, uzmanlar mülteci için ortak bir tanım bulamamışlardır. Çünkü mülteci kelimesinin anlamı yaşadığı zaman, mekân ve koşullara bağlıdır (Hassawi, 2008, S:69).

Araştırmacılara göre mülteci şu şekilde tanımlanabilir: "Atalarının ve kendisinin yerleşim yerini koşullardan dolayı bırakmasına ve başka bir yere baskı ve zorlama sonucunda taşınmasına mecbur kılınan kişi. Bu koşullar siyasi, doğal, ekonomik veya ideolojik olabilir. Aynı zamanda insan kendi yurdunun içinde başka bir bölgeye yerleşmesi dahi eğer ana yurduna geri dönüş özgürlüğü yok ise bu durum da mülteci sayılmaktadır." (Abu Ramadan, 2011, S:37). Bu mülteci tanımı 1951 Sözleşmesi'nin mülteci tanımından daha kapsamlı olup daha geniş bir kitleyi ele almaktadır. Özellikle sığınma nedenleri bakımından doğal afetlere, ekonomik veya sosyal iç sorunlara, siyasi sorunlara ve savaşlara...vb insanı ana yurdundan çıkmasına zorlayan nedenlere dayanmaktadır.

Ancak UNRWA, Filistinli mülteciyi şu şekilde tanımlamıştır: "1946 yılının haziran ayından 1948 yılının Mayıs ayı arasında ikamet yeri Filistin'de olan kişilerin 1948 Arap-İsrail savaşı sonucunda evini ve geçim kaynaklarını kaybedip UNRWA'nın hizmet sunduğu bölgelere sığınan ve faaliyetlerinde kayıtlı olan vatandaşlardır." (UNRWA web sitesi, İnternet). Bu tanım Filistinli mültecilerin çocuklarını ve torunlarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla bu kişiler de UNRWA'nın kapsamına girmektedir.

Bu tanımda UNRWA'nın, mültecileri kanuni açıdan değil pratik açıdan değerlendirdiğini görmekteyiz. Yardım çalışmalarını en kolayca yapabileceği kapsamda tanıtmış olup Filistinli mültecilere kanuni koruma sağlayacak hukuki açıdan bakmamıştır. Bu tanımda Filistinli mültecilerin önemli bir kitlesini kapsam dışı tutmuştur (Zurayq, 1997, S:13).

Bu kitle;

- UNRWA'nın faaliyet alanı dışında kalan 1948 savaşı sonrası Mısır, Kuzey Afrika, Irak ve Körfez ülkelerindeki Filistinli mülteciler.
- Filistin'in içindeki mülteciler. "İsrail" denilen devletin sınırları içerisinde olan mülteciler. Bu kitle en başlarda UNRWA'nın kapsamındaydı ancak daha sonra İsrail Devletinin onlardan sorumlu olduğu gerekçesiyle kapsam dışı bırakılmışlardır.
- 1967 savaşı nedeniyle sığınmak zorunda kalan Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Kudüs'ün Doğusu sakinleri.
- 1967 savaşı sonrası İsrail tarafından Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden sürülen kişiler.
- İşgal altında olan topraklardan geçici olarak ayrılan, İsrail kurumları tarafından verilen ikamet izinleri sona eren daha sonra topraklarına geri dönmelerine müsaade edilmeyen vatandaşlar.
- 1948 savaşı esnasında Filistin'in dışında yaşayan ve İsrail devleti tarafından dönmelerine izin verilmeyen Filistinliler.

2.3.2. UNRWA'nın Zaman Sınırlaması:

UNRWA'nın faaliyet aralığı ilk Sözleşmesi'nden itibaren 3 yıllık olup bu süre uzatılabilir. Bu sürenin uzatma veya durdurma yetkisi sadece BM Genel Kurulu'na aittir. BM Genel Kurulu UNRWA'nın faaliyet tarihini kurulduğundan bu yana devamlı uzatmaktadır. Uzatma süreleri 1 yıl (UNRWA'nın yetkisine ilişkin BM Genel Kurul'un 27/11/1953 tarihli 720 numaralı 1 yıl uzatma kararı) ile 5 yıl (UNRWA'nın yetkisine ilişkin BM Genel Kurul'un 01/12/1954 tarihli 818 numaralı 5 yıl uzatma kararı) arasında değişiklik göstermiştir. Son olarak 30 Haziran 2017 tarihinde UNRWA'nın yetkisi 30 Haziran 2020 tarihine kadar uzatılmıştır (UNRWA web sitesi, İnternet).

UNRWA'nın kurulma hedefi Filistinli mültecilere yardım etme ve çalıştırmaktır. Aynı zamanda 1948 yılında yurdundan çıkarılan Filistinlilerin

BM'nin 181 ile 194 kararlarının uygulanmasıyla yurtlarına geri dönmelerini sağlamaktır. Ancak bu hedef şimdiye kadar gerçekleştirilememiştir. BM'nin İsrail'i uluslararası kararları uygulatma konusunda başarısız olmasıyla sığınma bölgelerindeki Filistinli mülteciler zor şartlarla mücadele etmektedirler. Dolayısıyla UNRWA'ya ihtiyaç devam etmektedir. Aynı zamanda mülteci sorunuyla ilgili kararları alan BM Genel Kurulu'nun kararlarının uygulanmasındaki ilk sorumlu BM'dir (Abu Odeh, 2016, S:65).

BM Genel Sekreteri Antonio Guterich, 12 Haziran 2017 tarihinde UNRWA yetkisinin uzatılmasına itiraz eden İsrail Başbakanı Binjamin Netanyahu'nun taleplerine itiraz ederek "UNRWA'nın yardım faaliyetleriyle Ortadoğu'da barış ve istikrarı sağlayan bir Ajans olduğuna işaret ederek, UNRWA'yı sonuna kadar desteklediğini, bugüne kadar Ortadoğu'daki milyonlarca Filistinli mülteciyi koruduğunu ve onlara yönelik sunmuş olduğu temel hizmetleri takdir ettiğini" beyan etmiştir. Aynı zamanda UNRWA'nın daha aktif çalışabilmesi adına Guterich, bütün dünyayı UNRWA'yı desteklemek için çağrı yapmıştır. (Anadolu Ajansı, İnternet).

2.3.3. UNRWA'nın Coğrafi Sınırlaması:

BM Genel Kurulu UNRWA'nın çalışma bölgelerini 5 bölgede sınırlamış olup Filistinli mültecilerin büyük kısmı bu bölgelerde yaşamaktadır. Bu bölgeler; Ürdün, Suriye, Lübnan, Batı Şeria, Gazze'dir. Dolayısıyla UNRWA sadece bu beş bölgede bulunan ve listelerinde kayıtlı olan bütün Filistinli mültecilerden sorumludur. (UNRWA web sitesi, İnternet).

UNRWA temel olarak Ürdün, Suriye, Lübnan, Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinli mülteci kamplarında faaliyet göstermektedir. Bu bölgelerin bazı toprakları sığınma ülkelerinin yönetimleri tarafından UNRWA'nın kontrolü altında bırakılmış olup Filistinli mültecilere tahsis edilmiştir. Bu bölgelerde UNRWA mültecilerin ihtiyaçları doğrultusunda gerekli tesisleri kuracaktır. Mülteci kamplarının arazileri devlete ait veya devlet tarafından sahiplerinden

kiralanmıştır. Dolayısıyla mültecilerin inşa ettikleri evlerinin arazileri onlara ait değildir. Ancak konaklama amacıyla arazilerden faydalanma hakları vardır. Kamplarda sosyal ve ekonomik koşulların genel olarak yoksulluk, işsizlik ve nüfus yoğunluğuyla ilgili olduğu bilinmektedir. Aynı zamanda yol ve sıhhi tesisat gibi altyapı hizmetlerinden de yoksundur (UNRWA web sitesi, İnternet). UNRWA'nın sorumluluğu kamplara hizmet sunmak ve tesislerini yönetmekle sınırlıdır. Ancak ajans kampların güvenliğinden sorumlu değildir. Bu sorumluluk sığınma ülkelerinin yönetimlerine aittir. UNRWA'nın her kampta kendi hizmet bürosu olup bu büroları yönetmektedir. Kampın sakinleri, gerekli kayıt işlemlerini yaptırma, bilgi güncelleme, hizmetlerle ilgili sorunları sunma gibi konularda bu bürolara müracaat etmektedirler (Al-Ali, 2014, S: 132).

Aynı zamanda UNRWA'nın faaliyet alanı kampın dışında sığınma ülkelerinin şehir ve kasabalarında yaşayan, şart ve koşulları tutan Filistinli mültecileri de kapsamaktadır. Dolayısıyla UNRWA'nın kamp dışında çeşitli kuruluşları bulunup, kamptan uzak yaşayan Filistinli mülteciler bu kuruluşlara müracaat edip ajansın hizmetlerinden faydalanabilmektedirler (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2010, S:10).

UNRWA'nın Genel Komiserlik Ofisi Kudüs şehrinde, UNRWA Komiser Yardımcısı Ofisi ise Ürdün'ün başkenti Amman'da bulunmaktadır. UNRWA'nın faaliyet gösterdiği 5 bölgede 5 adet bölge şubeleri mevcuttur. Şubeler Ürdün, Suriye, Lübnan, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndedir (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4. UNRWA'nın Çalışma Alanları:

UNRWA'nın çalışma alanlarını, insani gelişim ve insani yardım alanındaki hizmetleri silahlı çatışmalar zamanında dahil temel ve mesleki eğitim, temel sağlık bakımları, sosyal güvence ağı, sosyal destek, kamplar ve kampların altyapılarını iyileştirme, küçük krediler sunma, acil durumlara yetişme…vb. hizmetlerle özetleyebiliriz.

UNRWA, aşağıdaki alanlarda Filistinli mültecilere yardım etmektedir (Abu Odeh, 2016, S:59):

- Filistinli mültecilere temel eğitim ve mesleki eğitim vermek. Filistinli gençleri mesleki yönden eğiterek meslek kazandırmak.
- Uygun ve sağlıklı çevre oluşturarak Filistinli mültecilerin uzun ve sağlıklı yaşamalarını sağlamak. Bu yönde gerekli sağlık tesisleri kurmak ve sağlık hizmetleri sunmak.
- Filistinli mültecilere uygun yaşam standartları oluşturmak. Bu bağlamda kamplardaki yaşam standartlarını iyileştirmek. İhtiyaç sahibi mültecilere doğrudan veya dolaylı yoldan yardım sunmak. Bununla birlikte sosyal koruma hizmetlerini sunmak. Küçük iş fırsatları temin etmek.
- Filistinli mültecilerin insan haklarından yararlandıklarından emin olmak. Bu bağlamda insan hakları ihlal edilen mültecileri temel hakları ve onlara özel hizmetlerle ilgili onları bilinçlendirmek. Bununla birlikte özellikle silahlı çatışmalar esnasında insan hakları ihlal edilen mültecileri anında tespit ederek ilgili kuruluşlara haber vermek.

UNRWA'nın çalışma alanlarını şu şekilde tasnif edebiliriz:

2.3.4.1.Eğitim:

UNRWA'nın eğitim sistemi, Ortadoğu'daki eğitim sistemlerinin en büyüklerindendir. Yaklaşık 500 bin öğrencinin okuduğu tam 700 okula sahiptir. Adres şartı ve ekonomik imkâna bakmadan kız ya da erkek olsun bütün çocuklara ücretsiz eğitim verilmektedir. UNRWA'nın okullarında 526.646 öğrenci okumaktadır. Bu öğrencilerin %50.2'si kız, %49.8'i erkektir. Aynı zamanda UNRWA'ya bağlı eğitim kadrosunda 22.475 personel çalışmaktadır. Bu personellerin %58.1'i kız, %41.9'u erkektir. UNRWA'ya ait 8 mesleki ve teknik eğitim merkezleri bulunmaktadır. Bu eğitim merkezlerinde 7.688 öğrenci okumaktadır. Ürdün ve Batı Şeria'da olmak üzere 2 tane eğitim fakültesi

bulunmaktadır. Bu eğitim fakültelerinde 1.681 öğrenci okumaktadır (Rakamlarla UNRWA, 2018).

UNRWA, bütün okullarda kapsamlı eğitim politikası yürütmektedir. Eğitim alanını iyileştirme, temel prensibi haline gelmiştir. UNRWA yüksek kalitede eğitim hizmetleri sunmaktadır. Eğitim çalışmalarında çocukların haklarına saygı duymakta, farklılıklarını benimsemektedir. UNRWA eğitim fırsatlarında eşitliğin önünde duran bütün engelleri kaldırmayı hedeflemektedir. UNRWA kapsamlı eğitim politikasını aşağıdaki prensiplerle gerçekleştirmektedir (Muhanna, 2018, S:19):

- Her öğrencide okuma kapasitesinin bulunduğuna inanmak.
- Herkese eğitim hakkı vermek.
- Eğitim sistemini sürekli iyileştirmek. Öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve eğitimin gereksinimlerini sağlamak.
- Dışlanmaya maruz kalma ihtimali olan çocuklara özel ilgi göstermek.
- İhtiyaçları karşılamanın herkesin sorumluluğu olduğu hakkında sosyal farkındalık oluşturarak, eğitim ve katılıma ulaşmayı engelleyen çevresel engelleri kaldırmak.
- Öğrencilerin kişisel ihtiyaçlarını belirlemek ve söz konusu öğrencilere gerekli desteği sağlanmak.

Aşağıda UNRWA'nın faaliyet gösterdiği bölgelerdeki eğitim hizmetlerine genel bakış sunulmuştur:

2.3.4.1.1. Gazze'de Eğitim:

Gazze'de 271.900 öğrenciye hizmet veren 275 okul bulunmaktadır. Eğitim sektörünün yıllar boyunca mali yönden desteklenmemesiyle Gazze'de eğitim sisteminin geri kalmasına ve kapasitenin yetersiz olmasına neden olmuştur. Gazze okullarının %94'ü sabah ve öğlen grubu olarak günde 2 defa eğitim vermektedir (UNRWA Rakamlarla, 2018). UNRWA Gazze'de "Özel Okullar" adlı bir girişimi başlatmıştır. Bu girişimin içerisinde:

- İnsan haklarıyla ilgili hazırlanmış müfredat.
- Şiddetin olmadığı saygı ve disiplinin hâkim olduğu okulların sağlanması.
- Öğrencilerin sağlıklı şekilde eğitimlerini almaları ve okullarına severek gelmeleri için öğrencilere bir öğün yemek dağıtılması.
- Eğitim seviyesi düşük öğrencilere takviye derslerin verilmesi. Başarılı ve yetenekli öğrencilere ise özel eğitimlerin verilmesi.
- Riske maruz kalan ve eğitim seviyesi düşük olan öğrencilere yardım edilmesi. Bu bağlamda öğrencilere takviye amaçlı yaz kursları, okul sonrası ek derslerin verilmesi ve genel sağlık değerlendirmelerinin yapılması.
- Matematik ve Arap Dili ve Edebiyatı ek derslerinin verilmesi.

UNRWA Kuruluşu'nun Gazze'de gerçekleştirdiği eğitim programları sayesinde söz konusu bölgede bulunan mültecilerin sosyal sorunlar azalmakta ve ekonomik sorunlar hafiflemektedir (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.1.2. Batı Şeria'da Eğitim:

Batı Şeria'da UNRWA sadece ilkokul ve ortaokul eğitimi sunmaktadır. Lise öğrencileri ise devlet okullarında okumaktadırlar. Buna rağmen UNRWA söz konusu bölgede 95 eğitim kurumunu yönetmesiyle 48.192'den fazla öğrenciye hizmetlerini sunmaktadır. Aynı zamanda UNRWA 2 adet mesleki eğitim merkezini yönetmesiyle 1.400'den fazla öğrenciye mesleki eğitim vermektedir. Söz konusu öğrencilere ticari ve sanayi becerileri kazandırmaktadır. Batı Şeria'daki UNRWA okulları eğitim alanında Filistin yönetiminin okullarından çok daha ileridedir. Ulusal ve uluslararası seviye tespit sınavları bunu kanıtlamıştır. Aynı zamanda UNRWA öğrencileri Lego Platformu'nun Mısır'da düzenlediği bölgesel yarışmalarda ilk 3'e girmişlerdir. Aynı şekilde ulusal yazı yarışmasında da UNRWA öğrencileri ön sıralarda yer almışlardır (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.1.3. Ürdün'de Eğitim:

UNRWA Ürdün'de 171 okulda 122.194'ten fazla kız ve erkek öğrenciye temel eğitim hizmetlerini vermektedir. Söz konusu okulların öğrencileri diğer özel ve devlet okulu öğrencilerinden daha fazla başarı elde etmektedirler. Aynı zamanda UNRWA, coğrafya, eğitim, Arap Dili, İngiliz Dili bölümlerinde 1.200'den fazla öğrenciye eğitim fakültesinde üniversite eğitimi hizmetini sunmaktadır. UNRWA mülteci öğrencilere burslu eğitim programları da sunmaktadır. Bu programa dâhil olan öğrenciler mezuniyetten sonra okudukları yıl sayısının 2 katı katı kadar UNRWA okullarında hizmet vermektedirler (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.1.4. Suriye'de Eğitim:

UNRWA Suriye'de 47.585'ten fazla Filistinli mülteciye toplam 104 okulda ilkokul ve ortaokul eğitim hizmetlerini sunmaktadır. Bu okullar sabah ve öğlen grubu olmak üzere günde iki defa eğitim hizmeti vermektedir. Aynı zamanda bu okullarda Suriye Eğitim ve Öğretim Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu müfredatlar verilmektedir. Aynı zamanda UNRWA Şam'da mesleki eğitim merkezi yönetmektedir. Söz konusu merkezde iş piyasasına gerekli olan mesleki eğitimler verilmektedir. Ancak Suriye'de yaşanan çatışmalar UNRWA'nın Suriye'deki eğitim hizmetlerini olumsuz etkilemiştir. Filistinli mültecilerin yaşadığı kamp bölgelerinde şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Bunun sonucunda kamp sakinlerinin çoğunluğu Suriye'nin içine veya dışına sığınmışlardır. UNRWA'nın birçok okulu kullanılmayacak hale gelmiştir. Çatışmalar sonucunda okullarına gidemeyen öğrencilerin sorunlarının giderilmesi adına, UNRWA "Kendi Kendine Öğrenilen Materyaller" Projesini başlatmıştır. Bu materyallerin kullanımıyla ilgili çeşitli personellere eğitim verilmiştir (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.1.5. Lübnan'da Eğitim:

Lübnan'daki Filistinli mülteciler günümüze kadar Lübnan'ın en yoksul kitlesini oluşturmaktadırlar. Bu mülteciler halen insani haklarını tamamen elde edememiş, siyasi, ekonomik ve sosyal hayatlarında çeşitli kısıtlamalarla mücadele etmektedirler. UNRWA söz konusu mültecilere sürekli hizmetler sunarak yüklerini hafifletmeye çalışmasıyla daha iyi fırsatlar elde etmelerini sağlamaktadır. UNRWA'nın ilkokul ve ortaokulla birlikte lise eğitimi verdiği tek bölge Lübnan bölgesidir. Kısaca UNRWA Lübnan'ın farklı bölgelerinde 66 okulda 36.775 öğrenciye hizmet vermektedir. Aynı zamanda UNRWA toplam 983 öğrenciye hizmet veren 2 tane mesleki eğitim merkezi sunmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.2. Sağlık:

UNRWA temel sağlık hizmetlerini sunmaktadır. Aynı zamanda Filistinli mültecilere uluslararası sağlık örgütünün standartlarına uygun sağlıklı yaşam koşullarını temin etmekle yükümlüdür. Mültecilerin sağlıklı yaşamaları, hastalıkların bulaşmaması ve sağlıklı ailelerin yetişmesi adına yükümlüdür. UNRWA'nın sağlık programı 70 yıldan itibaren faaliyet göstermektedir. Aynı şekilde korunma veya tedavi amaçlı olsun ilkyardım sağlık hizmetlerini de 70 yılından beri devam ettirmektedir. Filistinli mültecilere genel veya uzmanlık isteyen bütün sağlık hizmetlerini ulaştırmaktadır (UNRWA Web Sitesi, İnternet).

UNRWA'nın sağlık ekibi kapsamlı temel sağlık hizmetlerini sunmaktadır. Aile bakımlarını yapmaktadır. Hizmet sunanlar ile hastalar arasında uzun vadeli ilişkilerin kurulmasına dikkat edilmektedir. Aile sağlığı ekibi sağlık sorunlarının engellenmesi için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Örneğin beslenme alışkanlıkları, spor, eğitim, şiddet, çocuğu koruma, yoksulluk, sosyal gelişim…vb. (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2010, S:9) Sağlık hizmetleriyle ilgili programlarında aşağıdaki alanlarda hizmet vermektedir:

- Aile planlaması ve doğum
- Hamilelik öncesi ve hamilelik döneminde sağlık bakımları. Doğum ve doğum sonrası bakımlar.
- Çocuk ve bebek bakımları
- Sağlıklı çocuk ve çocuk gelişimi takibi polikliniği
- Aşı hizmetleri
- Tıbbi muayeneler
- Okul sağlığı
- Ağız ve diş sağlığı
- Uzmanlık alanına göre hizmetler (kadın doğum, kardiyoloji, göz hastalıkları)
- Rehabilitasyon ve doğal tedavi
- Laboratuvar hizmetleri
- Radyografi hizmetleri
- Psikolojik sağlık
- Çevre sağlığı

UNRWA 143 sağlık kuruluşuna sahiptir. Sağlık kuruluşlarında tam 3.298 personel çalışmaktadır. Bu personellerin %58.3'ü erkek, %41.7 kadındır. UNRWA'nın sağlık kuruluşlarına 2018 yılında 8.408.244 hasta ziyareti gerçekleştirilmiştir (UNRWA Rakamlarla, 2018). UNRWA'nın faaliyet bölgelerine göre sunduğu sağlık hizmetleri aşağıda sunulmuştur:

2.3.4.2.1. Gazze'de Sağlık:

Gazze'de UNRWA'nın 22 sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Gazze'deki kayıtlı bütün mülteciler bu kuruluşlarda sağlık hizmetleri görmektedirler. Bu mültecilerin sayısı 1.515.649 olup UNRWA'nın Gazze'deki sağlık merkezleri 2018 yılında tam 3.858.497 hastayı kabul etmiştir. Her geçen yıl Gazze'de sosyal ve ekonomik koşulların kötüleşmesi, çatışmaların devam etmesi Gazze'deki sağlık sektörünün altyapısının zayıflamasına neden olup sağlık kadrolarının eğitme

fırsatlarını azalmıştır. Bundan dolayı Gazze'deki sağlık kuruluşları kapasitesi dışında çalışmak zorunda kalmış olup çoğu zamanlar elektriklerin kesilmesiyle sağlık hizmetleri aksamıştır. Bu tür zorluklar Gazze sakinlerinin sağlıklarını tehdit altına sokmaktadır. Gıda güvenliğinin olmaması ve yoksulluk oranının artmasıyla çoğu insan günlük kalori ihtiyaçlarını gideremektedir. Bununla birlikte Gazze'deki suların %90'ı içmeye elverişli değildir. UNRWA bu zorlukları hafifletmek adına Gazze'deki sağlık merkezlerinde sağlık hizmetleri sunmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.2.2. Batı Şeria'da Sağlık Hizmetleri:

Filistin topraklarına İsrail'in işgali Batı Şeria sakinlerini olumsuz etkilemiştir. İnsan haklarının ihlal edilmesi, sürekli psikolojik ve fiziksel şiddetin görülmesi, yoksulluk oranlarının artması, iyileştirme faaliyetlerinin bulunmaması gibi nedenlerden Batı Şeria sakinlerinin karşılaştıkları zorluk oranını arttırmıştır. Buradan yola çıkan UNRWA sağlık programı mültecilere kapsamlı ve kaliteli sağlık hizmetlerini sunmaya çalışmaktadır. Batı Şeria'daki Filistinli mültecilerin sayısı 1.022.870'dir ve bu mülteciler 43 sağlık kuruluşunda hizmet görmektedirler. Bu kuruluşlarda 2018 yılında 1.066.984 hasta kabul edilmiştir. Bununla birlikte 24 tane gezen sağlık ekibi kurularak uzak bölgelerde sağlık hizmetleri sunmuşlardır. Bu ekipler aylık 13.000 hastaya bakmaktadırlar. Ayrıca UNRWA'nın sağlık kuruluşlarında psikolojik hizmette verilmektedir (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.2.3. Ürdün'de Sağlık:

Ürdün'de sayıları yaklaşık 2 milyon olan Filistinli mültecilerin çoğuna - Ürdün'de belirli bir bölgeye sığınıp daha sonra başka bölgeye sığınan mülteciler dâhil- belirli şartlar karşılığında vatandaşlık verilmiştir. Bu mülteciler sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Ancak diğer Ürdünlü vatandaşlar bu hizmetlerden faydalanamamaktadırlar. Bununla birlikte vatandaşlığa geçemeyen

mülteciler ve 1967'de Gazze'den sığınan mülteciler ne yazık ki sağlık hizmetlerinden faydalanma konusunda sıkıntı çekmektedirler. Bu kitle ciddi sağlık tehditleriyle yüzleşmektedir (Tiltnes ve Zhang, 2014, S:87). UNRWA'nın sağlık merkezleri 1.175.000 kişiye hizmet vermektedir. Bu sayı Ürdün'deki Filistinli mültecilerin %56'sını temsil etmektedir. Sağlık kuruluşlarının sayısı ise 25 sağlık kuruluşu olup, bu sağlık kuruluşları 2018 yılında toplam 1.613.786 hastaya hizmet vermiştir (UNRWA Rakamlarla, 2018).

2.3.4.2.4. Suriye'de Sağlık:

Sayıları 631,111 olan Suriye'deki Filistinli mülteciler sağlık hizmetlerine Suriyeli vatandaşlar gibi ulaşabilmektedirler. Ancak Suriye'de çatışmaların başlamasıyla sağlık merkezleri doğrudan hedef alınmıştır. Ayrıca Suriye şehirleri, kasabaları, Filistinli mülteci kampları işgal altında kalmışlardır. Bu doğan tehlikelerden dolayı mültecilerin hareketlenmeleri kısıtlanmıştır. Bu durum ise kamplarda yaşayan Filistinli mültecilerin sağlık merkezlerine ulaşmaları konusunda zorluklar doğurmuştur (Suriye'deki Filistinliler için Çalışma Grubu, 2016, S:10). Suriye'de UNRWA'ya ait sağlık merkezlerinin sayısı 26 dır. 2018 yılında sağlık merkezlerinde tam 831.015 hasta tedavi edilmiştir (UNRWA Rakamlarla, 2018).

2.3.4.2.5. Lübnan'da Sağlık:

Lübnan'da 524.340 Filistinli mülteci bulunmaktadır. Bu mültecilerin %50'si mülteciler kampında yaşamaktadırlar. Filistinli mülteciler bu ülkede çalışma konusunda zorluklar yaşamakta aynı zamanda devletin sunduğu sosyal hizmetlerinden faydalanamamaktadırlar. Bu hizmetlere sağlık hizmetleri de dâhildir. Lübnan'daki Filistinli mülteciler sürekli şiddete maruz kalmaktadırlar. Söz konusu mültecilerin sağlık bakımları ancak özel hastanelerde yapılabilmekteyse de özel hastanelerde de tedavi son derece pahalıdır. Özel

hastaneler dışında Lübnan'daki Filistinli mülteciler UNRWA dâhil uluslararası kuruluşların sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler (UNRWA web sitesi, İnternet). UNRWA Lübnan'da 28 acil sağlık kuruluşunu yönetmektedir. Bu kuruluşlarda 2018 yılında 1.037.962 hastaya hizmet sunulmuştur. Lübnan'daki Filistinli mültecilerin yeteri kadar sağlık hizmetlerini alabilmeleri için UNRWA Lübnan'da Filistin Kızılay Derneği'nin hastaneleriyle koordinasyon sağlamaktadır (UNRWA Rakamlarla, 2018).

2.3.4.3. Sosyal Yardım ve Hizmetler:

UNRWA'nın sosyal yardım ve hizmetler programı kapsamında, ajansın faaliyet gösterdiği 5 bölgede doğrudan veya dolaylı şekilde çeşitli koruma ve sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Bu bağlamda aşırı muhtaç olan mültecilere yemek ve içme suları temin edilmektedir. Mülteci toplumun bireylerine kişisel gelişim fırsatları vermektedir. Özellikle kadın, çocuk, genç, engelli ve yaşlılara dönük sosyal hizmetler sunulmaktadır. Sosyal yardım ve hizmetler programı kayıtlı Filistinli mültecilerin bütün bilgilerini arşivlemektedir. Kayıtlı bilgileri sürekli güncelleyerek UNRWA'nın hizmetlerinden faydalanma ehliyetleri belirlenmektedir (FKÖ'nün Mülteci İlişkileri Bürosu web sitesi, İnternet). Böylece söz konusu hizmetler aşırı ihtiyaç sahibi yoksul kişilere sunulmaktadır.

UNRWA'nın 5 faaliyet bölgesinde kadına yönelik 61 sosyal hizmet merkezi, yaşlı, çocuk, genç, yetim ve engellilere yönelik 52 sosyal gelişim ve rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır (UNRWA Rakamlarla, 2018).

2.3.4.3.1. Gazze'de Sosyal Yardım ve Hizmetler:

Gazze'de ikinci intifadadan sonra ekonomik ve sosyal koşulların gerilemesiyle, acil gıda temin etme yardımları 2000 yılından itibaren UNRWA'nın temel görevi haline gelmiştir. Bu konuya hâkim olmak isteyen UNRWA yıllık 700 binden fazla mülteciye yardım sunmuştur. Engellilere yönelik sosyal

rehabilitasyon hizmetleri de UNRWA'nın Gazze'de sunduğu önemli sosyal hizmetlerindendir. 2000 yılından itibaren sürekli devam eden savaşlardan dolayı bu kişilerin sayıları son derece yüksektir (UNRWA web sitesi, İnternet). UNRWA'nın Gazze'de kadına yönelik 7 sosyal merkez, genç, çocuk, yetim ve yaşlılara yönelik 7 toplumsal gelişim ve rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır (UNRWA Rakamlarla, 2018).

2.3.4.3.2. Batı Şeria'da Sosyal Yardım ve Hizmetler:

Batı Şeria'da UNRWA yıllık yaklaşık 120 bin aşırı yoksul mülteciye temel yardım ve nakdi yardım hizmetlerini sunmaktadır. Batı Şeria'da UNRWA'ya ait kadına yönelik 19 merkez ve 15 sosyal gelişim ve rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır. Aynı zamanda engellilere yönelik program kapsamında Batı Şeria'nın farklı bölgelerinde bulunan 15 merkezle işbirliği yapılmaktadır (UNRWA Rakamlarla, 2018).

2.3.4.3.3. Ürdün'de Sosyal Yardım ve Hizmetler:

UNRWA sosyal yardım ve hizmetler programı kapsamında Filistinli ailelerin yoksullukla mücadelelerinde onlara destek olmaktadır. Ailelerin yoksulluk derecelerine göre öncelik sağlanmaktadır. Ürdün'de sosyal yardım ve hizmetler programı aşağıda anlatılmıştır:

- Temel gıda desteği, nakdi yardımlar, kamplardaki konutları yeniden yapılandırma hizmetlerini içeren sosyal güvenlik ağı.
- Bütün kamplara dağılan kadına yönelik 14 hizmet merkeziyle kadına yönelik yetiştirme ve sosyal gelişim programları. Bu merkezler 4 hukuk bürosuna bağlı olup kadınlara hukuki danışmanlık sunulmaktadır.
- 11 sosyal gelişim ve rehabilitasyon merkezi uluslararası sağlık örgütünün desteğiyle toplumdaki yetim ve engelliler gibi aşırı ihtiyaç sahibi kişileri yetiştirme (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.3.4. Suriye'de Sosyal Yardım ve Hizmetler:

Suriye'de yaşanan çatışmalardan dolayı bu alandaki çalışmalar büyük ölçüde gerilemiştir. Mülteciler UNRWA merkezlerine ulaşma konusunda sıkıntı çekmektedirler. Aynı şekilde UNRWA personelleri de Filistinli mültecilerin bölgelerine yardım amacıyla ulaşma konusunda zorluk çekmektedirler. Suriye'de UNRWA'nın kadına yönelik 13 merkezi bulunmaktadır. Bununla birlikte 18 gelişim ve rehabilitasyon merkezi mevcuttur. Ancak söz konusu merkezler savaştan dolayı hizmet verememektedir (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.3.5. Lübnan'da Sosyal Yardım ve Hizmetler:

UNRWA'ya ait ayni ve nakdi yardımlar Lübnan'ın aşırı yoksul mültecilerine sunulmaktadır. Aynı zamanda yeni projeler için küçük krediler temin edilmektedir. Lübnan'daki Filistinli mülteci kadınlara yönelik 8 eğitim merkezi bulunmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet).

2.3.4.4. Kampları ve Altyapıları İyileştirme:

UNRWA'ya kayıtlı 5 milyon Filistinli mültecinin 1/3'ü UNRWA'nın 5 bölgesindeki 58 mülteci kampına dağılmışlardır. Geçici çadır olarak kurulan bu kamplar, yıllar geçtikçe çok katlı dar yollu binalarla dolu topluluk halini almıştır. Bu bölgedeki insanların çoğu aşırı yoksuldur (Al-Ali, 2014, S: 132). Kamplar dünyadaki kentsel alanların en kalabalık bölgeleridir. Ancak kamp binaları geçici olarak inşa edildiğinden bu binalar yıllar geçtikçe yıkıma uğramıştır. UNRWA kampların altyapılarını inşa etmektedir. Çok kötü durumda veya yıkılacak olan binaları iyileştirmektedir. Bununla birlikte kampın uygun yerlerinde yolları genişletme çalışmalarını da yapmaktadır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2010, S:11).

2.3.4.5. Acil Durumlar:

UNRWA 1948 yılında kuruluşundan, 1967 savaşı ve sonrasına kadar Filistinli mültecilerin sığınma dalgalarına karşı ve her çatışmada mültecilerin karşılaştıkları zorlukları hafifletmeye çalışmaktadır. İsrail güçlerinin baskınları, Lübnan'da seksenli yıllardaki yaşanan iç savaşlar, daha sonra Batı Şeria ve Gazze'de 1987 ve 2000 yıllarında yaşanan birinci ve ikinci intifada, 2005 yılından itibaren Gazze'nin işgal altına alınması, Lübnan'da 2007 yılında kampın tamamen yıkılmasına neden olan Nahr El Bared Savaşı (Aitani, 2012, S: 197), 2008, 2012 ve 2014 yıllarında İsrail'in Gazze'de başlattığı savaşlar ve ardından gelen altyapıdaki yıkımlar, kaybedilen can ve mülkler (Aitani, 2012, S: 201).

Acil Durumlarda UNRWA şu hizmetleri sunmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet):

- Gıda yardımları
- İçme suları ve ilaçlar
- Geçici konutlar
- Temel nakdi yardımlar
- Acil eğitim
- Acil sağlık hizmetleri
- Yeniden imar

2.4. UNRWA'NIN MALİ FİNANSMANLARI:

UNRWA sabit bir bütçeye sahip değildir. Çünkü UNRWA kurulduğunda geçici ajans olarak kurulmuştur. BM ve üye ülkeler, bu ajansın üye ülkelerden bağış toplamasının uygun olacağını düşünmüşlerdir (Saleh, 2010, S:12). UNRWA'ya mali destekler ABD, Avrupa Komisyonu, Birleşik Krallık ve İsveç gibi ülkelerden gelmektedir. Bununla birlikte son yıllarda Suudi Arabistan Krallığı mali destek sunmaktadır. Aynı zamanda özel kuruluşlardan da küçük bağışlar

gelmektedir. UNRWA'nın 119 uluslararası görevlinin maaşları BM Genel Sekreterliği tarafından karşılamaktadır. UNESCO ve Uluslararası Sağlık Örgütü ise eğitim ve sağlık alanında görevleri finanse etmektedir (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2018, S:23).

Katkı veren ülkelerden UNRWA'ya mali destekler 2 şekilde yönlendirilmektedir (Abu Odeh, 2016, S: 62):

- Normal Bütçesi: Bu destekle UNRWA Filistinli mültecilere normal hizmetlerini sunmaktadır. Bu hizmetler: Eğitim, sağlık, ortak hizmetler, çalıştırma hizmetleri ve sosyal hizmetler.
- Acil Durumlar Bütçesi: Gazze, Suriye, Lübnan Nahr El Bared Kampı'na yönelik afetlerde gönderilen mali desteklerdir.

ABD, Ajansa katkı veren devletler arasında ilk sıradadır. Bir sonraki sırada ise Avrupa Birliği (AB) bulunmaktadır. ABD'den 1948-1967 yılları arasında UNRWA'ya gönderilen mali ve insani yardımlar yaklaşık 411 milyon dolara ulaşmıştır. Bu rakam Ajansın o dönemdeki toplam bütçesinin %65'ni temsil etmektedir. 1950 yılından 2007 yılına kadar UNRWA'ya uzanan ABD yardımları yaklaşık 2.3 milyar dolara ulaşmıştır. 2008 yılında AB en çok katkı veren taraf olarak kaydedilmiştir. 2008 yılında AB UNRWA'ya 190 milyon dolardan fazla yardımda bulunmuştur. Bir sonraki sırada 187 milyon dolarlık yardımla ABD almıştır. 2009 yılından itibaren ABD, UNRWA'ya en çok katkı veren ülke olmuştur; 267 milyon dolardan fazla yardımlarda bulunmuştur. AB'nin ise yardımları 228 milyon doları geçmiştir. 2010 yılında ABD'nin UNRWA'ya yönelik yardımları 247 milyon doları, AB'nin yardımları da 175 milyon doları aşmıştır. 2012 yılında katkı veren devletlerden UNRWA'ya ulaşan yardımlar 833.9 milyon dolara ulaşmıştır. Ajansın normal bütçesi 551.5 milyon dolara ulaşırken, acil durumlar bütçesi ise 282.4 milyon dolara ulaşmıştır. 2013-2017 yılları arasında 1.814 milyon dolardan fazla yardım gönderen ABD, UNRWA'ya yardım gönderen devletlerarasında ilk sırada yer alırken, 792 milyon dolardan fazla yardım gönderen AB ikinci sırada, 551 milyon dolardan fazla yardım gönderen Suudi Arabistan Krallığı da üçüncü sırada yer almıştır. Birleşik Krallık

427 milyon dolardan fazla yardım göndererek son sırada yer almıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2018, S:24).

Çoğu katkı veren devletler yardımlarını yerel para birimleriyle göndermektedirler. Çoğu zaman bu para birimlerinin değeri, 2000 yılında olduğu gibi, Amerikan Doları karşısında düşmektedir. Avrupa para birimlerinin Amerikan Doları karşısında değeri düştüğünde UNRWA aldığı yardımlarda zarara uğramıştır. Çünkü Ajansın bütçesi ve masraflarının hepsi Amerikan Doları ile hesaplanmaktadır. Yardımlarını Amerikan Doları ile sunan ülkeler ABD, Japonya, Kuveyt ve Suudi Arabistan Krallığı olup diğer ülkeler, yerel para birimiyle yardımlarını sunmaktadır. Aynı zamanda Ajansa sunulan yardımların miktarı Filistinli mültecilerin doğal nüfus artışı karşısında yetersiz kalmaktadır (UNRWA web sitesi, İnternet).

UNRWA'nın Bütçesi Faaliyet Alanlarına Göre Aşağıdaki Gibi Dağıtılmaktadır (2016-2017 bütçesine göre):

- %58 Eğitim.
- %18 Sağlık.
- %14 Destek.
- %6 Sosyal yardım ve hizmetler.
- %4 altyapı ve kampları iyileştirme (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018, S:25).

Doksanlı yıllarda UNRWA'nın katkı veren devletlerarasındaki ilişkilerini değerlendirecek olursak her iki taraf arasında karşılıklı güven ilişkilerinin olmadığını görebiliriz. Bu durumu aşağıdaki nedenlerle özetleyebiliriz:

- UNRWA'nın planlama işlemine katkı veren tarafların zayıf katılımları.
- UNRWA'nın mali yönetim sisteminde şeffaflık ilkesinin hâkim olmaması.
- Ajansın, katkı veren kurumlardan istenilen gerekli ve önemli bilgileri uygun zamanda sunmakta başarısız olması. Bu durum Ajansın yetersiz kaldığı kanaatini doğurmuştur. Böylece karşılıklı güven ilişkileri zedelenmiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2010, S:15).

- “Teröre iştirak eden” taraflara yardımların ulaşmadığına dair İsrail’i destekleyen bazı ülkeler tarafından siyasi kışkırtmalar yaşanması. ABD’nin 1961 yılı dış yardımlar kanunun 301. Maddesinin c fıkrasının son ibaresi terör operasyonlarına katılan hiçbir mültecinin yardımlardan faydalanma hakkının olmadığını ifade eder. İbare şu şekilde geçmektedir: “ABD UNRWA’ya, Amerikan yardımların askeri eğitim alan mültecilere ulaştırmayacağına dair güvence vermeden yardımlarını sunmayacaktır. Çünkü bu mülteciler Filistin’i Kurtarma Ordusu denilen grubun üyeleridir. Aynı şekilde silahlı örgütlerde görev alan veya teröre destek veren herhangi bir kuruluşa üye olan mülteciler yardım alamayacaktır” (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2018, S:26).
- Desteği devam ettirmek için ABD’nin sistemi değiştirme şartını koşması. “Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı ve Filistinli mülteciler sorunuyla ilgili her şeyin silinmesi. Filistin devletinin başkenti olan Kudüs kimliğinin düşürülmesi. İşgale karşı direniş veya Filistin intifadası ile ilgili her şeyin yok edilmesi”. Bununla birlikte Filistin davasıyla ilgili okullardaki bütün anma günlerinin kaldırılması. Örneğin Balfour Deklarasyonu, Nakba, 1967 İsrail saldırısı (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2018, S:27).

UNRWA’nın karşılaştığı en büyük zorluklardan birisi başta ABD olmak üzere katkı veren ülkelerin yükümlülüklerini yerine getirmemeleridir. Söz konusu ülkeler kendi politika ve stratejilerine uyarlayarak yükümlülüklerini yerine getirmektedirler. Bununla birlikte UNRWA bir diğer zorlukla baş başadır. UNRWA’da kaydolan mülteci sayıları gittikçe artış göstermektedir. Bu durum ajansın yükümlülük ve görevlerini arttırmaktadır. Dolayısıyla gönderilen yardımların bu seviyede kalmaması, katkı oranlarının ve bütçesinin arttırılması gerekmektedir. UNRWA katkıların bu oranda devam etmesi durumunda sunduğu hizmetlerin gerileyeceği konusunda uyarmaktadır. Bu durum ise misafir eden

ülkeleri zora sürükleyecektir. Katkı oranlarının azalması orta vadede riskli durumlara yol açabilir. Ajansın hizmet kalitesini düşürebilir bazı alanlardaki faaliyetler durabilir (Arşiv ve Bilgi Bürosu – AlZaytouna Studies Center, 2018, S:31).

2016 yılında program ve hizmetlere tahsis edilen genel bütçe yaklaşık 686 milyon dolar olan UNRWA'nın 2016 yılında mali açığı yaklaşık 37 milyon dolara, 2017 yılında genel bütçesi yaklaşık 700 milyon dolar olan UNRWA'nın 2017 yılında ise mali açığı yaklaşık 49 milyon dolara ulaşmıştır. Aynı yılda acil durumlar bütçesi 406 milyon dolar olan UNRWA'nın mali açığı yaklaşık 268 milyon dolar olduğu kaydedilmiştir (Aljazeera.net, İnternet).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. UNRWA'NIN ROLÜNE KARŞI TARAFLARIN TUTUMLARI.

Filistin sorunu – günümüze kadar – uluslararası toplum tarafından büyük ilgi görmüştür. Filistin sorunu neden olduğu çatışmalara bağlı olarak önem kazanmakta, bu sorundan doğacak olan olayların küresel etkileri de ayrıca takip edilmektedir. Filistin sorunu çok uzun zamandır devam edegelen günümüze kadar da çözüme kavuşmamış sorunlardandır. Filistin sorunu başlangıcından bu yana uluslararası toplumu ikilemde bırakmasıyla birlikte günümüze kadar sorunun dinamikliği devam etmektedir. Sorununun en önemli ekseni mülteciler sorunudur. Filistinli mülteciler sorununda siyasi, hukuki, ırk, dini, ekonomik ve dil faktörleri devreye girmektedir. UNRWA'da etkili olan tarafların ve uluslararası toplumun tutumlarından bahsetmeden önce söz konusu tarafların genel olarak Filistin sorununa özel olarak ise mülteciler sorununa karşı duruşlarına bakmak gerekir. Bu duruşlar ülkelerin UNRWA'ya karşı tutumlarını belirlemektedir. Aynı zamanda UNRWA ile tarafların doğrudan ilişkileri ve etkilenme derecesi ajansa karşı tutumlarını belirlemektedir.

3.1.BM'NİN TUTUMU:

BM Genel Kurulu UNRWA'yı kuran, ajanstan doğrudan sorumlu olan taraftır. Dolayısıyla BM'nin UNRWA'ya karşı tutumu hakkında konuşurken meseleye Filistinli mülteciler sorunu penceresinden bakmak gerekmektedir.

Uluslararası toplumun Filistin krizinden doğan mültecileri göçe zorlama vakalarına karşı sorumluluğunu inkâr etmek mümkün değildir. Bununla birlikte bu trajedi sonrası uluslararası tarafların kasten veya güçlerinin yetmemesinden dolayı Filistinli mültecilere yönelik geri dönüş taahhütlerini yerine getirmedikleri bir gerçektir. Söz konusu taahhüdün uygulanmaması Filistinli mülteciler sorununun günümüze kadar uzanmasına neden olmuştur. BM UNRWA'yı kurmadan önce 1948 yılı Filistin savaşı mültecilerine yönelik başka bir ajans kurmuştur. Bu ajansın hedefi savaştan sonraki ilk aylarda Filistinli mültecilere destek sağlayan dernek ve hayır kuruluşlarının faaliyetlerini koordine etmek olmuştur. Bu faaliyetler gerçekleştirilirken diğer yandan Filistinlilerin evlerine dönüşleriyle ilgili uluslararası taahhütlerin yerine getirilmesi bekleniyordu. Söz konusu ajansın faaliyetleri 1949 yılı ağustos ayına kadar sürmüştür. Faaliyetlerinin sonlanmasından aylar sonra BM Genel Kurulu, BM'nin 194 no'lu kararı gereği Filistinli mültecilerin dönüş haklarının yerine getirilmesine kadar Filistinli mültecilere yardım amaçlı UNRWA'yı kurmayı içeren 302 no'lu kararı yayınlamıştır. UNRWA geçici bir ajans olacak Filistinli mülteciler sorununa adil bir çözüme kavuşturulduğunda ajansın faaliyeti son bulacaktır (Al-Ali, 2014: 82).

Siyasi ve hukuki çözüme kavuşturulması beklenen İsrail işgalinden sonra Filistin sorununun doğması ve bundan dolayı mülteciler sorununun meydana gelmesiyle BM her şeye rağmen bu sorunu insani ve etik açıdan benimsediğini görmekteyiz. Çok önemli sayılan ve Filistinli mültecilerin zorla çıkarıldıkları evleri, toprakları ve kaynaklarına dönüş haklarını garantileyen 194 no'lu karara göz attığımızda, karar yetersiz görülmektedir. Kararda tarafların uymasını gerektiren her hangi bir işlem sıralaması veya zaman takvimi bulunmamaktadır. Bu yetersizlik günümüze kadar yani tam 71 yıl sonrasında bile mültecileri halen bu kararın yerine getirilmesini istemelerine sevk etmektedir (Al-Nawajha, 2016: 44).

BM geçtiğimiz 70 yıl boyunca UNRWA'nın faaliyetlerini sürdürmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda UNRWA'ya verilen yetkiyi sürekli yenilemiştir. En son yenilemeyle birlikte yetki 2020 yılı haziran ayına kadar geçerlidir. Çünkü UNRWA'nın insani alandaki varlığı son derece önem arz etmektedir. Filistinli

mültecilerin minimum hayat standartlarında yaşamalarını sağlayan bu ajans BM'nin mültecilere yönelik ahlaki ve hukuki sorumluluğu bünyesinde faaliyet göstermektedir. BM 1949 yılında UNRWA'yı kurduğunda finansal desteğin, ülkeler tarafından gönüllü olarak belirleneceğini belirtmiştir. Hâlbuki mülteciler diyarlarına dönene kadar UNRWA'ya finansal desteğin BM tarafından uluslararası bir yükümlülük olması gerekmektedir. Çünkü BM, mültecilerin dönüş haklarını koruma konusunda etkisiz kalmıştır. Dolayısıyla UNRWA'ya sabit bütçe belirlenmelidir. Aynı zamanda bu bütçe siyasi, ekonomik değişkenlerle veya katkı veren ülkelerin soruna yönelik menfaatleri ve tutumları doğrultusunda değişmemelidir. Günümüzde ABD'de gördüğümüz gibi (Huveydi[4], Görüşme).

BM Genel Sekreteri Antonio Guterres 7 Nisan 2017 tarihinde yayınladığı tarihi raporda, Ajansın "büyük sorumluluğu ve vazgeçilmez bir rolü üstlendiği" gerekçesiyle üye ülkelere UNRWA'ya sağlanan finansal desteğin "sürdürülebilir, tahmin edilmesi mümkün ve yeterli" olması konusunda çağrı yapmıştır. Raporun "ajansa sunulan finansal destekte sürekli eksiklik olmasının, uzun vadede finansal teminin yok olacağı ihtimali sonucunda" yayınlandığı söylenmektedir (UNRWA Web Sitesi, İnternet). BM Genel Sekreteri tarafından yayınlanan ve ilk defa ajansın mali bütçesinin yeterli ve sürdürülebilir yapılmasına davet eden bu rapor tarihi rapor olarak nitelendirilmektedir. Bu rapor Filistinli mültecilerin sorununa 3 farklı açıdan hizmet etmektedir. Birinci açısı insani olup, ajansın 5 faaliyet bölgesinde 5,5 milyon kayıtlı Filistinli mülteciye yönelik faaliyetlerinin sürdürülmesi adına daha fazla teminatların sunulmasına davet etmektedir. Bu çağrıyla ajans, ekonomik sorunlarını gerekçe sunarak mali desteğini esirgeyen veya az katkı veren ülkelerden bağımsız olarak faaliyet gösterecektir. Katkı veren ülkelerin mültecilere yardım sunma konusunda önceliklere müdahale etmesi ve ülkelerin siyasi vizyonuna bağlı olarak yardım sunması engellenecektir. İkinci açısı da siyasi olup UNRWA'nın 302 ile 194 sayılı kararlara binaen dönüş hakkına bağlı olma konusudur. Daha sonra ajans hizmetlerinin gerilemesi ve rolünün sonlanması veya

[4] Ali Huveydi, Mülteci meselelerinde uzmanlaşmış Filistinli bir insan hakları aktivisti. Filistinli mülteciler ve UNRWA çalışmaları ile ilgilen "302 Komisyon" adlı bir STK başkanlık yapmaktadır. Mülteci konusunda çok sayıda yayınları ve katkıları vardır.

UNHCR'nin hizmetlerinin aktarılması hakkındaki kuşkular bu kararın yayınlanmasıyla son bulmuştur. Ancak her iki durumda da dönüş hakkı rafa kaldırılmıştır. Üçüncü açı ise UNRWA'nın reform programı ve iç denetimine bağlıdır. Bu program 2007 yılında başlamış, 2010 yılında bitirilmesi planlanmıştır. Ancak bu işlemler halen devam etmektedir. Bu işlemler iç reformun gerçekleştirilmesi için bir fırsat olup hizmet verilen dört sektördeki eksikliklerin kontrol edilmesini sağlayacaktır. Özellikle mülteciler ajansın iç sistemlerinde mali ve idari yolsuzlukların olduğunu iddia etmektedirler (Huveydi, Görüşme).

2018 yılı mart ayında Roma'da UNRWA'ya katkı verenler konferansı düzenlendiğinde Guterres bu katkıların Filistinli mültecilere çok güçlü bir mesaj gönderdiğini ifade etmiş, bunu uluslararası toplumun mültecilerin günlük hakları ve refahlarına karşı sorumlu hissettiğinin bir göstergesi olduğuna işaret etmiştir. Guterres şu ifadeleri kullanmıştır: "verilen yardımlara şaibe sokmaya çalışanlara gelince, izin verirseniz UNRWA'nın bağış toplama sloganını tekrar hatırlatmak istiyorum: Onur paha biçilemezdir. Bu durumun insani dayanışma olduğunu hatırlatır günümüzde 68 yıl öncesinde BM'nin ajansı kurduğu an gibi halen önemini koruduğunu hatırlatmak isterim" Guterres sözlerine şunları da ekledi: "İsrail Filistin çatışmalarında sürdürülebilir ve adil bir çözüme kavuşturmamız için UNRWA'nın hayat kurtaran insani yardımla ilgili rolünün dinamikliği korunmalıdır. Bu şekilde Filistin toplumunun geleceğini eğitimle inşa etmek mümkün olur. 5 milyondan fazla Filistinli mültecinin onurunu korumak mümkün olur. UNRWA çok büyük başarılara imza atan bir ajanstır: okulları bölgenin en iyi okullarındandır. Sağlık, yardım ve sosyal programları hem düşük maliyetli hem de büyük etkisi vardır. Okullarda 500 bin çocuğun bulunması, milyonlarca insana sağlık ve gıda hizmetlerinin sunulması işgal altındaki Filistin topraklarının istikrarını olumlu etkileyecektir. Ürdün ve Lübnan'da aynı şekilde. UNRWA Suriye'de şiddet gören Filistinlilere destek alanında olağanüstü çabalar sarf etmiştir (BM Web Sitesi, İnternet).

3.2. İSRAİL'İN TUTUMU:

İsrail uluslararası toplumun mülteci sorununun çözümüyle ilgili dönüş haklarını sonuna kadar reddetmiştir (Aljazeera, İnternet). Bundan dolayı Filistin dışında yerleşmeleri için başka çözümler bulmaya çalışmıştır. Mülteciler sorunuyla ilgili İsrail'in tutumunun birçok ekseni bulunmaktadır. Mültecilerle ilgili uluslararası kararlara, dönüş haklarına, sorunun çözümüyle ilgili saha tavırlarına karşı tutumu bunlardan bazılarıdır.

İsrail'in mülteciler sorununa yönelik tutumu ideolojik, güvenlik ve siyasi zeminlere dayanmaktadır. İsrail'in bu tutumu hükümet ve siyasi partilerin değişmesiyle hiçbir zaman değişmemiştir. İsrail'in tutumunu sıralayacak olursak (Abu Amer, 2013: 216):

- İsrail oluşumundan bu yana mültecilerin sorumluluğunu her zaman reddetmiştir. Aksine bu sorumluluğu 1948 yılı savaşına katılan Arap ordularına yüklemiştir.
- İsrail devleti mültecilerin dönüş haklarını tartışmayı katiyen reddetmiştir. Hatta bu konunun ülkenin Yahudilik dinine karşı bir tehlike oluşturduğunu düşünmüştür.
- İsrail devleti mülteciler sorununu kendi açısına göre ölüm kalım meselesi olarak nitelendirmiştir. Nüfus gelişiminin sadece göç eden Yahudiler tarafından gerçekleşmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla mültecilerin geri dönmesi Yahudilerin Filistin topraklarına göç etme fırsatlarını kısıtlamaktadır.
- Aynı zamanda İsrail devleti mültecilerin geri dönmelerinin İsrail devletinin çoğunluğu Yahudilerin şuan ki nüfus yapısını tehdit edeceğini düşünmektedir.
- İsrail mültecilerin geri dönmelerini Filistin'in silahlı örgütlere fırsat teşkil edeceğini düşünmektedir. Dolayısıyla bunun İsrail'in bekasını tehdit ettiğini düşünmektedir.

- İsrail mültecilerin sorununun Arap ülkelerinin sorunu olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla İsrail'e göre Arap ülkeleri mülteciler sorununa çözüm bulmalıdır. Bunun çözümü ise İsrail'e göre sosyal, dini ve ekonomik nedenlerden dolayı sığındıkları ülkelere yerleştirilmeleriyle gerçekleşecektir.
- İsrail devleti, mültecileri misafir eden ülkelerdeki Filistin kamplarının kapatılması gerektiğini düşünmektedir. Ona göre bu kamplar mültecilerin dönüş haklarını istemelerine neden olmakta, yaşadıkları ülkenin toplumlarına entegre olmalarını engellemektedir.
- İsrail devamlı transfer fikrini ortaya atmaktadır. Transferden kasıt 1948 yılında işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinlileri göçe zorlama işlemidir. Bununla birlikte batı Şeria'daki Filistin bölgelerinin bir kısmını kendi topraklarına eklemeyi düşünmektedir.

Yukarıdaki maddelerde İsrail'in Filistinli mülteciler sorununa yönelik duruşunu kısaca özetledik. İsrail bu maddeleri barış müzakerelerine, siyasi alanda ve sahalara nasıl yansıttığını hepimiz görmekteyiz (Abu Amer, 2013: 222). Saha çalışmalarında İsrail, Filistinli atmosferi değiştirmeye çalışarak ülkenin bölgelerini ve isimlerini Yahudileştirmeye, Filistinliler tarafından 1948 yılında terkedilen ve Yahudiler tarafından ikamet edilmeyen şehir ve kasabaları yıkmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte işgal altında olan Batı Şeria ve Gazze'de kamplara yönelik askeri müdahaleler gerçekleştirmektedir. Aynı zamanda 1969, 1978 ve 1982 yıllarında Arap ülkelerine karşı yapılan İsrail askeri müdahalelerde özellikle Filistinli mültecilerin kampları hedef alınmıştır (Abu Amer, 2013: 226). UNRWA'yı hedef alması da Filistinli mültecilerin sorunu ve dönüş haklarına yönelik sahada yaptıklarıyla eşdeğerdir.

1993 yılında imzalanan Oslo anlaşmasından önce İsrail'in tutumu UNRWA'ya karşı bu kadar sert değildi. Aksine İsrail UNRWA'nın 1967 yılından itibaren işgal ettiği Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinli mültecilerin yükünü hafiflettiğini ifade etmiştir. Nitekim ajans söz konusu mültecilerin hayatları ve

kamplardan doğrudan sorumlu olmuştur. Dolayısıyla o dönemde İsrail yönetimi ve UNRWA'da belirli yardımlaşma sağlanmıştır (Huveydi, Görüşme).

Ancak UNRWA 1948 yılı mültecilerinin evlatlarını ve torunlarını mülteci olarak tanımasıyla, mülteciler sorununun devam etmesini sağlayan bir araca dönüşmesinden sonra bu durum Filistinli mültecilerin sayılarının artmasına dolayısıyla İsrail'in kuşkulanmasına neden olmuştur. UNRWA'nın mültecilerin dönüş haklarını destekleyen bir ajans haline gelmesinin ardından UNRWA İsrail'i gerçekten kuşkulandırmaya başlamıştır. Oslo Anlaşmasının imzalanmasının ardından mülteciler sorununa sürdürülebilir çözüm bulma konusu rafa kaldırılmıştır. Yoissi Beilin ve Mahmut Abbas müzakereleri Oslo Anlaşmasının imzalanmasının ardından başlamış ve 1995 yılı Ekim ayında İsviçre'de Beilin-Abbas belgesi imzalanmıştır (Economic Cooperation Foundation[5] web sitesi, İnternet). Belge, 1996 yılı Kasım ayında yayınlanmıştır. Beilin bu belgenin nihai çözüm sorunları hakkındaki anlaşmaları içeren bir belge olduğunu, siyasi müzakereciler için önemli bir dayanak oluşturduğunu bildirmiştir. Söz konusu belgenin 4. bendinde "UNRWA yerine yeni bir uluslararası kuruluş geçerek ikamet edilen ülkelerdeki mültecileri yeniden yapılandıracak, geçim, ekonomik ve sosyal koşullarını geliştirerek yaşadıkları toplumların günlük hayatlarına kazandıracaktır. İşçi Partisi Hükümeti[6] ilgili ülkelere ve uluslararası katkı veren taraflara gerekli desteği sağlayacak bununla ilgili hiçbir medya duyurusu yapılmayacaktır. Bu şekilde ilgili yönetimler rahatsız edilmeyecektir. Aynı zamanda bu hedefe hizmet eden uluslararası katkı verenlere misafir eden ülkelerle birlikte gerekli baskılar yapılarak bu dosyanın tamamen kapanması sağlanacaktır. O dönemde Mahmut Abbas'ın İsraillilerle müzakere etme yetkisi olmadığı için bu belgenin hiçbir hukuki değeri yoktur. Ancak İsrail'in UNRWA'ya karşı tutum değişikliğini anlamak, mülteciler sorununu tasfiye etme çalışmalarının başlangıcı ve UNRWA'yı kapatma çabaları için önemli bir araçtır. Aynı zamanda bu belge

[5] Economic Cooperation Foundation (ECF): Bir İsrailli thinktank, Çatışma Önleme, Yönetimi ve Çözümü faaliyet yürütmektedir.

[6] İsrail devletinin 1948 yılında kurulmasından bu yana, merkez soldaki İşçi Partisi ülkenin en büyük iki partisinden biri olageldi. 1995 yılında, Şimon Peres'in liderliğinde, İşçi Partisi İsrail'de iktidardaydı.

günümüzde İsrail'in faaliyetlerini anlamayı kolaylaştıracaktır (Huveydi, 2013: 151).

İsrail'in mülteci sorununu tasfiye etme çabaları sürmekte olup bunun için UNRWA'yı hedef almaktadır. Bununla birlikte sığınma ülkeleri veya alternatif ülkelerde yeniden yerleştirme projeleri sunmaktadır. Son olarak mültecilerin dönüş haklarının garantilendiği BM'nin 194 sayılı kararını hedef alınmıştır. Nitekim İsrail bu kararı referans mahiyetinde görmüş, bağlayıcı bir karar olduğunu kabul etmemiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 283). ABD yeni başkanı Trump'ın ve yönetiminin Beyaz Saray'a girmelerinin ardından İsrail'in mülteciler sorunuyla ilgili sesleri tekrar yükselmeye başlamıştır. İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, ABD'nin BM Büyükelçisinin İsrail'e yaptığı bir ziyarette bu konuyu kendisine sunmuştur. Bu bağlamda UNHCR'nin dünyanın farklı yerlerindeki mültecilerin işlerini yönettiği gibi Filistinli mültecilerin de işlerini yönetebileceği gerekçesiyle Büyükelçiden UNRWA'nın durdurulması için BM'ye gerekli baskıları uygulamalarını istemiştir. Aynı zamanda Netanyahu UNRWA'ya, okullarında sunduğu eğitim müfredatıyla İsrail'e karşı kışkırtıcı tavırlar sergilediği hakkında ithamlar yöneltmiştir. Netanyahu'nun bu çağrısı Büyükelçi Nikki Healy'nin yönetiminde BM'ye karşı başlatılan kampanyayla paralel olarak yapılmıştır. Bu kampanyada Healy BM'nin Filistinlilerle taraf tuttuğunu ifade etmiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 284).

Son zamanlarda İsrail'in görüşü UNRWA'nın varlığının yanlış olduğu ve varlığının devam etmesinin daha büyük bir yanlışı doğuracağı yönündedir. Gerekçesi ise UNRWA'nın İsrail'e karşı kışkırtıcı operasyonlar uyguladığı iddiasıdır. Dolayısıyla İsrail'e göre UNRWA devam ederse siyasi çözüm olmayacak ve bu durum 10 veya 20 yıl daha uzayacaktır. UNRWA'nın tasfiye edilmesiyle ilgili İsrail'in herhangi bir geri adımı uzun vadede büyük maliyetlere yol açacağı düşünülmektedir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 314).

Tel Aviv karar vericilerine göre BM'ye ait uluslararası kuruluşların olduğu ve bu kuruluşların UNRWA'nın mültecilere insani yardım sunmayla ilgili rolünü üstlenebileceği yönündedir. İsrailli siyasetçi ve millet vekili Aryeh Eldad İbranice dilde yayınlanan Maariv gazetesinde yayınladığı bir makalesinde İsrail

hükümetine "İsrail devletinin bekasını tehdit olarak gören" mülteciler sorununu bitirmesi için çağrıda bulunmuştur. Eldad bu makalesinde "Bir şey tartışılamazdır. O şey ise her vatansever İsrailli komutanın Arap dünyasının vatanımızın kalbinde devlet inşa etme hakkındaki milli projelerini yıkması, iddia edilen ve İsrail'i imha edecek olan mültecilerin dönüş hakkını tanımamasıdır. Mülteciler sorununun çözülmesi Arap dünyasının isteğidir. Bunda hedefi ise Yahudi devlet olan İsrail'i imha etmektir. Mülteciler, Arapların kendi menfaatleri doğrultusunda uluslararası destek almak için temel bir araçtır. Aynı zamanda mülteciler terör örgütlerinin temel insan kaynaklarıdır. 1948 savaşından 70 yıl sonra dahi mülteciler kalacaklardır. Gazze, Judea, Samiriye ve Arap ülkelerinde hep kalacaklardır. Oradaki durumlar çok zor. Dolayısıyla yoksulluk, işsizlik, cinayet ve terör vakaları artacaktır. 1948 yılında 700 bin mülteciyle başlayan bu kamplar UNRWA tarafından yönetilmektedir. Bugün ise kamplarda 5.5 milyondan fazla mülteci yaşamaktadır. UNRWA mültecilerin evlatlarını, torunlarını, torunlarının torunlarını da sonsuza kadar mülteci olarak saymaktadır. Dünyadaki bütün mültecilerin 5 yıl sonra mülteci kimliği düşmektedir. Dolayısıyla onların tekrar yerleştirilmeleri ve rehabilite edilmeleri gerekmektedir. UNRWA ise mültecileri uluslararası yardımlarla yaşamaya alıştırmakta olup, mültecilerin dönüş hakkıyla ilgili hayallerini ve İsrail'e karşı düşmanlıklarını diri tutmaktadır" demektedir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 288).

Eldad makalesinde ABD başkanı Trump yönetiminin bu durumu mutlaka değerlendirmesi gerektiğine de işaret etmektedir. Özellikle BM'de Nikki Healy gibi "Arap terörünü" iyi bilen büyükelçinin olması Eldad'a göre mülteci sorununun ağırlığından kurtaracak bir fırsat olarak nitelendirilmektedir. "Amerikan yönetimi bu kuruluşa gönderilen yardımları kısıtlayacağı sözünü verdi. Son yıllarda duyduğumuz en güzel haber bu. Çatışmaya neden olan temel bir sorunu çözebilmemiz için bu bir fırsattır. Çünkü bu sorun kin duygularını depreştiren bir kaynak gibidir. Trump, ABD'yi ne kadar yönetecek bilemeyiz. Ondan sonra kim gelecek bilemeyiz. Eğer Trump UNRWA'yı boğmak için hazır ise bize de teşvik etmek ve yardım etmek düşer. Bunun tedricen uygulanmasını doğru bulmuyorum. Çünkü Filistinliler bu süreçte başka bir finansal kaynak

bulabilirler. İsrail ikna edebildiği sayıdaki ülkeleri Trump'ın girişimine destek olmalarına davet etmektedir. İsrail Filistinli mülteci diye bir şey olmadığını tüm dünyayı ikna etmelidir" (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 289).

İsrail siyasetçilerinin Filistinlilere karşı olan seçmenini razı etmek için Trump'ın UNRWA'yı tasfiye etmesiyle ilgili çalışmalarını desteklemelerine rağmen, İsrail güvenlik ve istihbarat servisleri, Filistin topraklarında devam eden ekonomik krizin birikmesinden doğacak olan güvenlik risklerine karşı aksi emirler vermiştir. İsrail güvenlik organlarının farklı birimlerindeki (ordu, Mossad[7], Şin Bet[8] ve askeri istihbarat) komutanları, Filistin yönetimine ve UNRWA'ya ABD'nin yardımlarının kısıtlanmasından doğacak risklerle ilgili Tel Aviv ve Washington'un siyasi yönetimine uyarıcı mesaj göndermişlerdir. Mesajda yönetime yönelik desteklerin azalmasının Batı Şeria'daki Filistin güvenlik organlarıyla koordinasyonun zedelenmesine neden olacağı ifade edilmiştir. Hâlbuki İsrail cinayetlerin azalmasına ve istikrarın sağlanmasına neden olan bu koordinasyonun stratejik önemine inanmaktadır. Aynı zamanda UNRWA'ya desteklerin azalması ajansı yıkım riskiyle karşı karşıya bırakır. Bu da Gazze'de çatışma riskini doğuracaktır. (Al-Sharq Al-Awsat Gazetesi, İnternet). Buna rağmen İsrail'in siyasi karar organları UNRWA'ya yönelik yardımların kısıtlanması ve ajansın kapatılması hakkında son derece kararlıdır.

Özetle söylemek gerekirse İsrail'in UNRWA'ya 1993 yılı Oslo Anlaşmasından önce ihtiyacı olduğundan ajansı desteklemiş, sonrasında ise ajansa karşı suçlayıcı tavırlar sergileyerek, Yahudi İsrail devletinin bekasını tehdit ettiği gerekçesiyle kapatılmasını istemiştir. Mülteciler sorunun uluslararası müzakerelerde Filistin tarafına bir güç kartı oluşturduğundan İsrail bu kartı Filistinlilerin elinden almak istemektedir. Bunun gerçekleşmesi için de uluslararası ve ulusal şartların uygun olması, ABD yönetiminin zor adımlar atması gerekmektedir.

[7] Mossad, 13 Aralık 1949'da kurulan İstihbarat ve Özel Operasyonlar Enstitüsü isimli İsrail gizli servisinin kısa adıdır. Dış istihbarat operasyonlarından sorumludur.

[8] Şin Bet, 8 Şubat 1949'da kurulan İsrail'in yurtiçi gizli servisidir. Destek ve Operasyon olmak üzere iki bölüme ayrılır. Yurtiçi güvenlik ve istihbarat operasyonlarından sorumludur.

3.3.ABD'NİN TUTUMU:

Arap İsrail arasında gerçekleşen her hangi bir çatışmada ABD'nin tutumundan doğru anlam çıkarabilmek için öncelikle İsrail-ABD ilişkisini doğru anlamak gerekir. İsrail, bölgenin toplumsal hareketliliğiyle doğal gelişimle meydana gelen bir devlet değildir. Bu ülke Batının desteği ve BM'nin kararıyla kurulmuştur ve bu anlamda İsrail, biyolojik olarak Batı'ya bağlı kalmıştır. 1917 yılı Balfour Deklarasyonuyla birlikte İngiliz mandası esnasında kuruluş hazırlıkları yapılmıştır. Daha sonra II. Dünya Savaşının ardından ABD'nin batı güçlerine hâkim olmasıyla ABD'nin kontrolü altına girmiştir. Bazı dönemlerde ABD- İsrail arasında soğukluk yaşanmış olsa dahi aralarındaki stratejik anlaşmalar hiçbir zaman geçici krizlerden etkilenmemiştir. Bunun nedeni her iki taraf arasındaki ilişkilerin siyasi ve ideolojik zemine bağlı olmasıdır. Kısaca ABD'nin sınırsız desteği olmadan İsrail'in varlığı söz konusu olamaz (Zamara, 2011: 7).

1948 yılında İsrail devletini ilk tanıyan devlet ABD olmuştur. ABD en başından itibaren İsrail ve İsrail'in liderleriyle güçlü ilişkiler kurmuş her türlü siyasi, mali, askeri ve güvenlik desteği sunmuştur. Bu da 1948 yılından itibaren Filistinliler ve komşu olan Arap topraklarının aleyhine İsrail'in yayılmasını sağlamıştır. Bunun karşılığında ABD 40 yıl boyunca Filistinlilerle veya Filistinlileri temsil eden hiçbir tarafla siyasi meseleler hakkında iletişime geçmemiştir. Dolayısıyla çatışmaların temel meselelerinde her zaman İsrail'in tarafını tutmuştur. ABD'nin olaylara bakış açısı her zaman İsrail'in planlamaları doğrultusundadır (Zamara, 2011: 8). ABD'de gelmiş tüm yönetimler her zaman İsrail'i desteklemiştir. Bu bağlamda mültecilerin İsrail'e dönmelerinden doğacak olan yükü hafifletebilmek adına sığınma ülkelerinde veya başka ülkelerde yeniden yerleştirmelerle alternatif projeler araştırmıştır. ABD geçtiğimiz yıllar boyunca mülteciler sorununu çözmeye dönük sunduğu tüm projelerde her zaman başarısız kalmıştır. Çünkü her zaman İsrail'in bakış açısından hareket etmiş olup Filistinliler

yokmuş gibi davranmıştır. Aksine çözümle ilgili İsrail'in önerisini kabul etmeleri için Filistinlileri zorlamıştır (Christison, 1999 S: 281).

UNRWA'nın kuruluşunda ABD'nin büyük katkısı olmuştur. ABD tarafından sunulan mali yardımlar UNRWA'nın 1950'li yıllarda devam etmesini sağlayan en önemli faktördü. ABD tarafından ödenen yardımlar büyük oranda UNRWA'nın ihtiyaçlarını kapatmak için yeterliydi. ABD Kongresi 1960 yılından itibaren UNRWA'nın faaliyetlerinin takip edilmesini ve görevini yerine getirip getirmediği konusunda gerekli denetimlerin yapılmasını talep etmiştir (Suleiman, 1996: 136). 1950-1960'lı yıllarda ABD dış politikasında Arap ve İsrail arasında aracılık edip çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler arasında mültecileri misafir eden ülkelerde yeniden yerleştirilmeleri ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi adına ekonomik ve gelişim çözümler sunup böylece mültecilerin dönüş haklarından vazgeçmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. ABD'nin girişimlerindeki asıl amaç mülteci sorununa acil yardıma ihtiyacı olan insani sorun olarak bakmak ve böylece mülteci sorununu tasfiye etmektir. Dolayısıyla ABD mülteci sorununu, BM'nin 194 no'lu kararına istinaden siyasi bir sorun olarak görüp bu milletin sonunu belirleme davası olduğunu kabul etmemiştir. Ancak bu çözümlerin bir taraftan gerçekçi olmamasından, diğer taraftan Filistinliler ve misafir eden ülkelerin bu çözümleri reddetmesinden dolayı ABD'nin sunduğu çözümler başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Zamara, 2011: 68).

ABD'nin mülteci sorununu tasfiye etme çabasının olmasına rağmen UNRWA'ya mali desteği devam etmiştir. ABD UNRWA'nın kapatılması konusunu İsrail ile FKÖ arasında gerçekleşen Oslo müzakerelerinden sonra dile getirmeye başlamıştır. ABD'nin bununla ilgili gerekçesi ise 194 no'lu kararın geçerliliğinin sona erdiğini iddia etmesidir. ABD'ye göre bu karar müzakerelerden öncesinde geçerli bir karardır (Zamara, 2011: 95). Ancak Oslo müzakerelerinden sonra dayanılacak olan karar mülteciler sorunu ve diğer sorunlarla ilgili her iki tarafın ittifak edeceği madde olacaktır. Bu süreçte UNRWA ilk defa Batı Şeria ve Gazze'deki etki alanının kısıtlanmasıyla ilgili taleplerle yüzleşmiştir. İsrail ABD'nin desteğiyle UNRWA'nın devlet içinde bir devlet mahiyetinde olduğunu vurgulamış, UNRWA'nın Oslo Anlaşmasının ardından kurulacak olan Filistin

yönetimi karşısında daha baskın olduğu gerekçesiyle kontrol bölgelerinde UNRWA faaliyetlerinin durdurulmasını, diğer bölgelerdeki rolünün değiştirilmesini talep etmiş, böylece Suriye, Ürdün ve Lübnan'da barış programını desteklemesi hakkında müzakerelere başlamıştır (Zamara, 2011: 99).

2000 yılının ardından barış müzakerelerinin sona ermesiyle UNRWA hakkındaki müzakereler yeniden başlamıştır. Konuyla ilgili son müzakereler ise, Trump'ın Beyaz Saray'a geçmesiyle Danışmanı Jared Kouchner'in önerisi sonucunda 2017 yılının başında UNRWA'ya yönelik yapılan finansal desteğin kısıtlanması kararıyla alevlenmiştir. Daha sonra ABD diplomatik baskıyla UNRWA'nın BM Genel Kurulu'ndaki bütçesini arttırma projesinin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuştur. Genel Kurul 28/07/2017 tarihinde, Filistinliler ve gelişmekte olan ülkeler ittifakı tarafından sunulan UNRWA bütçesini arttırma kararı planını iş takviminden kaldırmıştır. Bu arttırma UNRWA'nın genel bütçesinden kesilerek faaliyet gösterdiği 5 bölgede Filistinli mültecilere hizmet edecektir. Bu olağanüstü talep sadece UNRWA'ya ait olup BM'nin diğer ajanslarından böyle bir talep bulunmamaktadır. Çünkü UNRWA ücret ve maaşlar hariç finansal ihtiyaçlarını gidermesi gerekmektedir. Ancak İsrail ve ABD bu talebi reddetmiştir. İsrail'in BM Büyükelçisi Danny Danon UNRWA terörü destekleyen bir ajans olduğunu ifade ederek derhal finansal desteğin durdurulması gerektiği çağrısını yapmıştır. ABD Büyükelçisi Nicky Healy ise BM'nin İsrail'e karşı Filistinlilerle taraf tuttuğunu ifade ederek bu duruma derhal son verilmesi gerektiğini söylemiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 203).

15/01/2018 tarihinde ABD Başkanı Trump yaptığı bir açıklamada UNRWA'ya sunulan finansal desteği %50'den fazla azaltacağını ifade ederek 125 milyon dolar yerine 60 milyon dolar vereceğini belirtmiştir. Bununla ilgili İsrail ile müzakereler başlatması için Filistinlilere politik baskı uygulamak istediğini açıklamıştır. ABD Dış İşleri Bakanlığı sözcüsü Heather Naort Amerikan yönetiminin "UNRWA yardım sunmakla ilgili politikalarını gözden geçirmesi için" böyle bir karar aldığını ifade ederek, "diğer Arap ve dünya ülkelerinin bu eksiklikleri gidermelerini talep ediyoruz. Bizler her zaman cömert davrandık ancak artık masraf yükünü başkalarının da sırtlanmasını istiyoruz" sözlerini

eklemiştir. Beyaz Saray tarafından kurulan danışma komisyonu ABD Başkanına, UNRWA'nın mültecileri yeniden yerleştirme ve İsrail'e karşı kışkırtmaları durdurmasıyla ilgili reform hareketine yönelik yardımlarının devam ettirmesi yönünde tavsiyede bulunmuştur (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 204).

2018 yılı Ocak ayında ABD Başkan Yardımcısı Mike Bens'in İsrail Knesset[9]i'ninde yaptığı bir konuşmasında "2000 yılına kadar Filistin dışında kalan Yahudilerin ve torunlarının torunları mülteci olup ülkelerine dönüş hakları vardır". Bu ifadede gördüğümüz üzere ABD yönetiminin 70 yıl önce Filistin'den çıkan mültecilerin uzun süre olduğu gerekçesiyle mülteci statülerini düşürme çağrısıyla çakışmaktadır. Bu bağlamda ABD yönetiminin kanaati şuan dünyanın her yerindeki Filistinliler, zamanında göç eden Filistinliler olmadığı onlar bugünün Filistinlerinin babaları ve dedeleri olduğu yönündedir (FKÖ Web Sitesi, İnternet). Konuşmadan bir ay sonra yani 2018 yılı şubat ayında ABD'nin barış elçisi Jason Greenblatt Kudüs'teki Avrupalı elçilere Yüzyılın Anlaşmasıyla ilgili çalışmaların artık son aşamaya gelindiğini yakında anlaşmanın ilan edileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Washington'un UNRWA'nın çalışmalarını durdurmak istediği haberini vermiştir. Bu açıda şu sözleri söylemiştir: "Ajans sonsuza kadar çalışacak diye bir şey yoktur. Ajans faaliyetlerini sonlandıracağı tarihi belirlemesi gerekmektedir". Greenblatt'a göre yeni nesil başka topraklarda doğmuş olmalarından dolayı mülteci değillerdir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 207).

Bununla birlikte ABD'den yükselen başka seslerde UNRWA'ya finansal desteğin kesilmesinin yanlış olduğu, bu durumun Ortadoğu'da Amerikan menfaatlerini tehdit edeceği, barış planlarını zayıflattığı düşünülmektedir. ABD Kongresi üyelerinden oluşan 102 kişilik üye topluluğu ABD başkanına yönelttikleri mesajda UNRWA'ya finansal desteği kesmemesini talep ederek şu gerekçeyi sunmuşlardır: "Çünkü Filistin ve İsrail halkının karşılaşacağı tehditler birikecek ve bu durum Amerika'nın menfaatlerine aykırıdır. ABD'nin İsrail ve

[9] Knesset, İsrail devleti kurulduktan sonra 1949'da kurulan İsrail'in yasama organıdır. (Knesset) kelimesi İbranice (meclis) anlamına gelir.

Filistinlilere yardımcı olmak için her iki ülkeyi çözüme kavuşturma pozisyonunu zayıflatacaktır" (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 208).

3.4. FİLİSTİNLİ TARAFLARIN TUTUMU:

Filistinli mültecilerin sorunu Filistinli politikacıları etkileyen en önemli sorunlardan biri. Bunun nedeni, mülteci sorununun Filistin ulusal düzeyindeki siyasi ve hukuki önemidir. Filistinli mültecilerin zor insani ve ekonomik durumu da Filistinli politikacılar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Burada, en büyük iki Filistinli siyasi partinin - bir yandan FKÖ[10] ve FUY[11], diğer yandan Hamas[12] - tutumları mülteci sorunu üzerinde anlatılacaktır.

3.4.1. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Filistin Ulusal Yönetiminin (FUY)Tutumu:

1964 yılında kuruluşundan bu yana Filistinli mültecilerin topraklarını geri kazanma mücadele adresi FKÖ olmuştur. Örgüt, dönüş hakkıyla ilgili yaptığı siyasi konuşmalarda, "Filistinlilerin dönüş haklarını talep ederek bu haklarını Filistin'in denizden nehre kadarki topraklarının tamamının kurtarılması için çalışmalarla elde edeceğini böylece 1948 ve 1967 yıllarında topraklarından çıkarılan Filistinlilerin geri gelmelerini sağlayacağı" savunmuştur. 1974 yılında da Örgüt, 12. Ulusal konferansta Filistinlilere yönelik aşamalı siyasi programlar yoluyla haklarını elde etmeleri benimsenmiştir. Bu programla 3 siyasi hedefinin

[10] Filistin Kurtuluş Örgütü, 2 Haziran 1964'te FKÖ kurulmuştur. Örgütün, Fetih'in en büyüğü ve en güçlüsü olan 11 siyasi partisi vardır. Uluslararası kabul edilen Filistinli taraf olan FKÖ Filistin halkının büyük bir bölümünü temsil etmektedir. Tüm Filistinli partileri dahil etmediği için, FKÖ'nün Filistin halkını ulusal düzeyde temsil etmesiyle ilgili sorunlar vardır. Şimdiki Başkan Mahmud Abbas.

[11] Filistin Ulusal Otoritesi (FUY), Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayan Filistinliler için özerklik için geçici bir araç olarak hizmet etmek amacıyla, 1993'te İsrail ve FKÖ tarafından imzalanan Oslo Anlaşması uyarınca kurulmuştur.

[12] İslami Direniş Hareketi (Hamas), Filistin'deki en büyük siyasi partilerden biri - El Fetih'le birlikte -, 1987'de Filistin'i Siyonist işgalden kurtarmayı amaçlayan ulusal bir İslam hareketi olarak kurulmuştur. FKÖ'nün üye değildir. 2006'dan itibaren Gazze Şeridi'ni kontrol etmektedir. Şimdiki Başkan İsmail Haniye.

arasında dönüş hakkı hedefini eklenmiş olup diğer hedefler ise kendi kaderini tayin hakkı ve devlet kurma hakkı olmuştur (Hammud, 2013: 191).

Ancak FKÖ'nün barış seçeneğine doğru yönelmeye başlamasıyla, dönüş hakkıyla ilgili istikrar zedelenmeye başlanmıştır. Batı Şeria ve Gazze'nin (1967 toprakları) topraklarından İsrail geri çekildiği takdirde Filistin Devleti kurma olanağı ve dönemeyen mültecilere tazminat ödenmesi ile ilgili müzakereler başlamıştır. Örgütün bu tür girişimleri ittifak Arap ülkelerini ve Sovyet Birliği (SB)' ni razı etmek amacıyla gerçekleşmiştir. Aynı zamanda siyasi pragmatiğini ön plana sürmeyi, örgütün diplomatik yönünü güçlendirmeyi hedeflemiştir. Ancak 1985 yılında Ürdün'de Amman Anlaşmasının imzalanmasıyla meselede daha çok karmaşıklık oluşmuştur. Anlaşma Ürdün ve Batı Şeria'nın birleşme fikrini taşımaktaydı. Bu anlaşmayla örgütün dönüş hakkı, kendi kaderini tayin hakkı ve devlet kurma hakkı olan 3 ana programı askıya alınmıştır. Bu yönelim 1988 yılında Cezayir'de düzenlenen Ulusal Konseyde son şekline ulaşmıştır. İlgili konseyde örgüt barış seçeneğini resmi olarak benimsemiş, Filistin İsrail çatışmalarına göz yummuştur. (Hammud, 2013: 193).

Ancak bu süreçte 1987 yılında Hamas İslami Direniş Hareketi'nin kurulması Filistin davasının yolunda önemli bir değişim teşkil etmiştir. Bu hareket İslami bir örgüt olup silahlı mücadeleyle Filistin'i kurtarmayı ve mültecileri geri getirmeyi hedeflemiştir ve onunla birlikte Birinci Filistin İntifadası başlamıştır. Bu olay bütün tarafların siyasi hesaplarını karıştırmıştır. Bununla birlikte uluslararası şartlar, SB'nin çökmesi, ABD'nin yönetiminde tek kutuplu dünyanın oluşması gibi koşullarda FKÖ, İsrail ve ABD baskılarına boyun eğmiş ve Madrid'in ABD vizyonlu barış sürecine yönelmesini sağlamıştır (Hammud, 2013: 194).

Madrid Anlaşmasından Oslo hatta Camp David Anlaşmasına kadar mülteci sorunu Filistin ile İsrail arası müzakerelerde hemen hemen yok hatta dışlanmış gibiydi. İsrail Arap krizinde en hassas sorunlardan olduğu gerekçesiyle sınır, Kudüs ve su krizleriyle birlikte mülteci sorununun çözümü konusunda ertelenme kararı alınmıştı. Yossi Beilin - Mahmoud Abbas müzakeresinde olduğu gibi İsrail ise bu sorunların dosyalarını yan müzakerelerde açmaya çalışıyordu. (Huveydi, 2013: 151). Bu müzakereler son derece tehlikeli olup sonuç olarak mültecilerin

dönüş hakkını garantileyen uluslararası kararlarının dondurulmasına ve alternatif sonuçların üretilmesine yol açabilmektedir. Filistin tarafının mülteciler dâhil Filistin halkını temsil etmesi önceliği hakkında çeşitli sorgulamalar bulunmaktadır. Her şeye rağmen UNRWA geçtiğimiz yıllar boyunca bu tür uygulamaların -FKÖ ve FUY'nin açıklamaları dâhil- her zaman dışında kalmıştır. UNRWA Filistinli mülteciler sorununda siyasi ve insani önem taşımaktadır (Huveydi, Görüşme). Özellikle şunu belirtmek gerekir ki UNRWA 1.5 milyon mülteciden fazla olan FY'nin mültecilere bağlı yükünün bir bölümünü sırtlanmaktadır. UNRWA'nın son ekonomik krizinin başlamasıyla, FY'nin açıklamaları ABD'nin UNRWA'nın kapatılmasıyla ilgili kararlarına aykırı olarak yayınlanmıştır. Filistin Uzlaşı Hükümeti Başbakanı Rami Al-Hamdalallah 2016 yılında yaptığı açıklamada, UNRWA'nın mültecilere kampların içinde ve dışında hizmet sunma konusunda geri adım atmayacağını ifade etmiştir. FY ise kamplarda gelişim projelerini sürdüreceğini beyan etmiştir. Al-Hamdalallah dünya ülkelerine ve kuruluşlarına seslenerek, UNRWA'ya destek olmak için ajansa yönelik mali yükümlülüklerini yerine getirmeleri için çağrıda bulunmuştur. Çünkü bu şekilde UNRWA hizmet sunmaya devam edecek, kalitesini arttıracak ve alanını genişletebilecekti. BM Filistin Gözlemci Misyonu Büyükelçisi Fida Naser UNRWA rolünün mülteciler sorununda önemli ve vazgeçilmez olduğunu ifade ederek bölgede istikrarı sağlayan önemli bir unsur olduğu vurgulamıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 123).

2018 yılının ocak ayında yayınladığı bir açıklamada Dışişleri ve diasporadaki Filistinlilerin Bakanlığı ABD'nin ve İsrail'in UNRWA'yı hedef aldığı saldırgan kampanyasını, ABD'nin ajansa mali desteğin ve yardımların durdurulması hakkındaki açıklamalarını kınamış, bu kampanyanın İsrail'in sağcı gruplarını ve İsrail'in Filistin ve Filistinlilerin aleyhine tasarladığı yayılmacı politikaları desteklediğini belirtmiştir. Fida Naser'a göre, kalıcı çözüm gerektiren bu sorunlarda böylesine uygulamalar kabul edilemez çünkü bu uygulamalarda sadece İsrail'in tarafından bakılmıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 128). FKÖ Mülteciler Dairesi Genel Müdürü Ahmet Hanun, BM Genel Sekreteri Antonio Guterich'ten ABD'nin finansal desteğini durdurma kararının ardından

UNRWA'nın karşılaşacağı mali açıklığın sorumluluğunu üstlenmesini istemiştir. Nitekim Filistinli mültecilere sunulan yardımlar uluslararası bir sorumluluk olup mültecilerin dönüş haklarını tanıyan uluslararası kararlara dayanmaktadır. Hanun UNRWA'nın mültecilerinin UNHCR'ye aktarılmalarını, bulundukları ülkelerde yeniden yerleştirilmelerini ve dönüş haklarının sonlandırılmasını içeren ABD İsrail planına karşı uyarmıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 130).

3.4.2. Hamas'ın Tutumu:

Filistin'in tutumunu konuşurken mutlaka Filistin sahasının en büyük hareketi olan Hamas Hareketinin tutumundan bahsetmemiz gerekmektedir. Hamas Hareketinin duruşunun önemi ise 2006 yılında Filistin seçimlerini kazanmış olmasındandır. Hamas Hareketi o tarihten bu yana bir milyon Filistinli mülteciyi barındıran Gazze'yi yönetmektedir. Hamas Hareketi, iktidara geldiği 2006 yılından itibaren Gazze'nin kamu organlarının aracılığıyla UNRWA ile sürekli ortak olarak çalışmaktadır.

Hamas Hareketinin mülteciler sorunuyla ilgili tutumu, 2017 yılı mayıs ayının başlarında yayınlanan Hamas İslami Direniş Hareketinin İlkeleri ve Politikaları bildirgesinde belirtilmektedir. Bildirge Filistin davasının politikasına ilişkin vizyonu ve Hareketin ulusal ilkelerini kapsamaktadır. Aynı zamanda bildirgede mülteciler sorununa büyük önem verilmiştir. Bildirgenin 12 ve 13. Maddeleri şu ifadeleri içermektedir: "Filistin davasının ana teması işgal altında bir toprak ve yerinden olmuş bir toplumdur. 1948 ve 1967 yılının işgalleri sonucunda Filistinli mülteci ve sığınmacıların zorla çıkarıldıkları ve dönmeleri engellendikleri topraklara dönüş hakları son derece bireysel, toplumsal ve doğal haklarıdır. Bu hakları insan hakları yasaları ve uluslararası kanunlar teyit etmektedir. Filistin, Arap veya uluslararası hangi taraf olursa olsun hiç kimse bu hakları ihlal edemez. Hamas Hareketi, Filistinlilerin başka ülkelerde yerleştirilmeleri, alternatif vatan projeleri vb. Filistin sorununu tasfiye etmeyi amaçlayan bütün proje ve müdahaleleri reddetmektedir. Aynı zamanda zorla

diyarlarından uzaklaştırılan ve toprakları işgal edilen Filistinli mültecilerin tazminat hakları dönüş haklarından önce gelir. Mülteciler tazminat haklarını aldıktan sonra dönüş haklarını da almalıdırlar. Tazminatını alan mültecinin dönüş hakkı düşürülemez" (Politika ve İlkeler Bildirgesi, Hamas Web Sitesi, İnternet).

Bu bildirgede dönüş hakkının ortaya koyulmasıyla ilgili genel açıklama yapılmıştır. Filistin'in kurtuluşu ve dönüş hakkının elde edilmesi, başkenti Kudüs olan bağımsız bir devletin kurulması için mücadelenin şart olduğunu beyan etmiştir. Böylece Hamas Hareketi Filistin Nakbasından 69 yıl sonra, Filistinli mülteci ve sığınmacılarla ilgili stratejik vizyonunu, başka bir ülkeye değil, işgal altında olan Filistin'e denizinden nehrine kadarki olan evlerine dönme haklarıyla ilgili ulusal değerlerini tekrarlamıştır. Buna Filistin halkının büyük çoğunluğu inanmaktadır (Huveydi, Görüşme).

"UNRWA'nın çalışma alanlarının içindeki ve dışındaki Filistinli mülteciler" adlı bir seminerde Lübnan Hamas temsilcisi Ali Bereket sunumunda Hamas Hareketinin, UNRWA'nın son mali kriziyle ilgili tutumunu anlatmıştır. Bereket sunusunda şu sözleri sarf etmiştir: "Filistinliler asıl vatanlarına dönmelerine kadar UNRWA'nın faaliyetinin sürmesi için çeşitli taraflara baskı yapmamız gerekmektedir. UNRWA'ya karşı tutumumuzu özetlemek gerekirse: Vatanlarına dönene kadar Filistinli mültecilere yardım etme ve çalışmalarıyla ilgili uluslararası alanda sorumlu olan UNRWA'yı her zaman destekliyoruz. Filistinli mültecilerin mümkün olan en büyük ölçüde haklarını elde etmeye çalışan UNRWA ile olan ilişkimiz bir mücadele ilişkisidir. UNRWA'ya hasım olarak bakmıyoruz. Aksine ajansın yönetimine, katkı veren ülkelere ve uluslararası topluma gerekli baskıları yaparak Filistinli mültecilerin hakkı olan gerekli destekleri elde etmesini istiyoruz" Bereket sözlerine şu ifadeleri eklemiştir: "Bizler UNRWA ile ilgili Filistin ulusal duruşu şeffaflandırmaya çalışıyoruz. Şu anki ve geçmişteki rolünü değerlendiriyoruz. Daha sonra finansal desteği garanti edecek devamlı bir çözüm bulmaya çalışacağız. Bu çözüm ajansın bütçesini BM'nin kalıcı bütçesine birleştirilmesiyle gerçekleşecektir. Bununla birlikte UNRWA'nın faaliyetlerini kısıtlayan her hangi bir çalışma olduğunda ajansın danışma kuruluna üye olan ülkelere toplumsal baskı uygulanmalıdır. Bizler bir siyaset ekseninin

parçası olan Filistinlilerin haklarını zayıflatmaya ve sabit haklarını ihlal etmeye çalışan bir eksenin doğurduğu krizle mücadele etmekteyiz. Bu bağlamda bizlerle uyumlu ulusal ve uluslararası siyasi çevreyi değerlendirmeye çalışmaktayız. Aynı zamanda bu eksende Gazze Şeridi'ne uygulanan ambargo ve Suriye'de bulunan Filistinli mültecileri tasfiye etme sorunları da bulunmaktadır" (Komisyon 302, 2019: 123).

Hamas hareketin 17/01/2018 tarihinde gerçekleştirdiği bir basın toplantısında hareketin temsilcisi Fevzi Barhum tarafından yapılan basın açıklamasında, ABD yönetiminin UNRWA'ya yönelik mali yardımları kısıtlama politikasını reddettiğini ve bu politikanın Filistinli mülteci sorununu tasfiye etme amaçlı olduğunu, bu politikanın İsrail varlığının lehine kararların alınmasını sağlayacağını ifade etmiştir. Hamas Hareketi UNRWA, bölgesel ve dünya üzerinde hukuki, insani ve uluslararası kuruluşlara seslenerek, Filistinli halkın haklarını ihlal etmeyi hedefleyen ABD'nin yaptırımlarına uymamaları çağrısı yapmıştır. Aynı zamanda bu baskıların Filistinli halka daha fazla yardım etme konusunda teşvik olma vesilesi olması gerektiğini beyan etmiştir. Hamas Mülteci İşleri Dairesi, ABD'nin UNRWA'ya yönelik desteklerini kısıtlamasının Filistin sorununun tasfiyesiyle ilgili planların ilk adımı olduğunu vurgulamıştır. Aynı zamanda Hamas Hareketi'ne göre UNRWA'nın bütçesindeki mali açıklık UNRWA'nın faaliyetlerinin sonlanmasına neden olacak, böylece Filistinli mülteciler sorunu son bulacaktır (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 149).

3.5.MÜLTECİLERİ MİSAFİR EDEN ÜLKELERİN TUTUMU:

3.5.1. Suriye'nin Tutumu:

Suriye'de mültecilerin durumu ülkedeki son gelişmelere kadar diğer ülkelere göre biraz daha iyi sayılmaktaydı. Suriye'de hâkim olan düşünce ve toplumun yapısı sayesinde Filistinli mülteciler misafir sayılmışlar, dolayısıyla Suriyeli vatandaşa tanınan bütün haklar (siyasi haklar hariç – aday olma, oy

kullanma) Filistinlilere de tanınmıştır. Filistinliler Lübnan, Irak, Mısır ve Libya'dan daha çok Suriye toplumuna entegre olmuşlardır (Badwan, 2010: 86). Kısacası Filistinliler Suriye'de Suriyeliler gibi yaşamışlardır. Suriye vatandaşların bütün olanaklarından faydalanmışlardır. Aynı şekilde Suriyeli vatandaşların karşılaştıkları sorun ve krizlerle de mücadele etmişlerdir.

Suriye yasasına göre, Filistinli mülteciler ortaokulun sonuna kadar eğitim veren UNRWA okullarında okuyup lise eğitimlerini devlet okullarında okumak veya ilköğretimden itibaren devlet okullarında okumak arasında tercih yapabilmekteydiler. Her iki durumda da eğitim ücretsizdir. Filistinli mülteciler aynı zamanda devlet üniversitelerinde Suriyelilerin yatırdıkları çok düşük olan üniversite harcını yatırarak eğitim görebilmekteydiler. Sağlık alanında Filistinli mülteciler Suriye Sağlık Bakanlığı bünyesindeki hastanelerde ücretsiz bakılabilmekteydiler. Aynı zamanda devlet dairelerinde çalışabilmekte ve (Suriye'deki Filistinler için çalışma grubu, 2014: 12) özel askeri birimlerde 2 yıllık askerliklerini yapmaktaydılar.

Suriye 1948 yılı savaşından 2011 Suriye'deki gelişmelere kadar her zaman Filistin haklarını koruyan bir devlet olmuştur. Suriye rejimi Baas Partisi döneminde İsrail'e Düşmanlık ve Direniş bildirgesini benimsemiştir. Dolayısıyla mültecilerden oluşan Filistin güçlerini desteklemiş, Filistinlilerin dönüş hakları ve İsrail işgaline karşı mücadeleyle ilgili gerekli çağrıları yapmıştır. Suriye devleti altmışlı yılların sonu yetmişli yılların başında FKÖ'yü misafir etmiştir. Daha sonra doksanlı yıllardan itibaren ulusal örgütler, Hamas, İslami Cihad gibi çeşitli Filistin örgütlerini misafir etmiştir. Suriye'de Filistin'in siyasi çalışmaları aktif şekilde gerçekleşmiş olup bu çalışmalarında mülteciler sorunu ve dönüş hakları hedef alınmıştır. Bu çalışmalar Suriye halkı ve resmi kurumlar tarafından destek görmüştür (Badwan, 2010: 104). UNRWA'ya karşı Suriye'nin tutumu her zaman olumlu ve istikrarlı şekilde sürmüştür. Suriye'ye göre UNRWA Filistinli mültecilerin hayatlarını kolaylaştıran önemli bir kurumdur. UNRWA Suriye'nin resmi kurumlarıyla ortak mültecilerin ihtiyaçlarını gidermiştir (Suriye'deki Filistinler için çalışma grubu, 2014: 131).

Suriye'deki gelişmelerden sonra UNRWA Filistinlilerin krizle ilgili tarafsız durmaları için gerekli çabayı sarf etmiştir. O dönemin Yüksek Komiseri Frippo Grandi "UNRWA'nın mülteci ihtiyaçlarını sağlamaya devam edebilmesi için Suriye'deki Filistinli mültecilerin tarafsız kalmaları gerekmekte" çağrısını yapmıştır. Grandi şu sözleri söylemiştir: "Filistinliler hassas konumdadırlar. Mülteci pozisyonunda oldukları için çatışma dışı bırakılmalıdırlar". Grandi'nin bu çağrısı 2012 yılının yarısına kadar etkili olmuştur. Filistin kampları olaylara müdahale etmemiştir. Hatta Filistin mülteci kamplarının olduğu bölgeler çatışma bölgelerine göre güvenli bölge haline gelerek yüz binlerce Suriyeli bu bölgelere sığınmışlardır. Yermuk kampına sığınan mültecilerin sayısı 500 bini aşmıştır (Suriye'deki Filistinler için çalışma grubu, 2014: 135).

Olayların devam etmesi ve askeri operasyonlara dönüşmesiyle Suriye'deki çatışmaların coğrafi alanı genişlemeye başlayarak kamplar da hedef alınmaya başlamış, kamplar çatışma bölgesine dönüşmüştür. Durum gittikçe kötüleşerek, Filistinli mültecilerin en büyük kampı ve Filistin diasporasının başkenti olan Yermuk kampı tamamen yıkılmıştır. Kampın %80'ninden fazlası oturulmayacak hale gelmiştir. Kampta Suriyeli ve Filistinli vatandaşların sayısı 800 binden 70 bine düşmüştür (AlJazeera, İnternet). Bütün bu güvenlik sorunlarından dolayı Filistinli mültecilerin büyük oranı kaçak olarak deniz yoluyla Avrupa'ya sığınmışlardır. Aynı şekilde Ürdün ve Lübnan'a da mülteci akımı başlamıştır. Ürdün ve Lübnan'a sığınan mülteciler halen UNRWA tarafından takip edilmektedirler (Suriye'deki Filistinler için çalışma grubu, 2014: 144). Günümüzde UNRWA'nın mali krizine karşı Suriye'nin tutumuna gelecek olursak bu son krizle ilgili Suriye hükümetinin hiçbir açıklamasına ulaşılmamıştır.

3.5.2. Lübnan'ın Tutumu:

Lübnan'da yaşayan Filistinli mültecilerin durumunun diğer sığınma ülkelerine kıyasla en zor durum olduğunu söyleyebiliriz. Filistinlilerin 1948 yılında resmi olarak karşılanmalarına ve ayrıca Lübnanlı yetkililerinin

Filistinlilere karşı kendi vatandaşları gibi davranılacağı hususunda yaptıkları resmi açıklamalarına rağmen, Lübnan'daki karmaşık etnik demografik yapı, siyasi tarafların görüş farklılıkları burada yaşayan Filistinlilerin çok zorluk çekmelerine neden olmuştur. Lübnan'ın yasa ve kanunları Filistinli mültecilerin aleyhine olup, insanlığına ve onuruna dokunmaktadır. Bu yasa ve kanunların gerekçesi ise mültecilerin yerleşmelerini engellemek ve dönüş haklarını garantilemek olmuştur. Lübnan'daki Filistinli mültecilerin dosyası günümüze kadar Lübnan, Filistin ve Uluslararası Kuruluşlar nezdinde siyasi, hukuki ve sosyal alandaki araştırmalarda büyük yer kaplamaktadır (Hanafi, 2008: 57).

Lübnan'ın siyasi güçleri ve partilerin Filistinli mülteciler sorununa karşı tutumlarının etnik farklı unsurların (Sünni, Şii ve Hristiyanlık) olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz (Musa, 2007, S: 175).

Lübnan'daki Hristiyanlar Lübnan'da Filistinlilerin varlıklarını reddetmekte, bu geçici durumun en kısa zamanda sonlandırılması gerektiğini düşünmektedirler. Bunun için Hristiyan siyasi partiler Filistinlileri Lübnan'da istikrarlı şekilde yaşamalarını sağlayacak çalışma, mülkiyet hakkı..vb. haklardan faydalanmalarını engellemeyi tercih etmişlerdir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2011: 36). Sünni siyasi taraflar ise Filistinlilerle aynı etnik gruptan olmalarına ve sünni güç olarak onlardan faydalanmalarına rağmen, Filistinli mültecilere yönelik kararları ve tutumları bölge ülkelerinin tutumlarıyla birebir aynı olmuştur. Söz konusu bölge ülkelerinin tutumları ise İsrail'in varlığını kabul etmeme veya İsrail ile barış sürecine girme arasında devamlı gidip gelmiştir. Mültecilerin çalışma, mülkiyet hakkı gibi temel konularda ilgili duruşunun yanı sıra Filistinlilerin dönüş haklarını engelleyeceği gerekçesiyle Lübnan'a yeniden yerleştirilmelerini kabul etmemiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2011: 42). Şialara gelince etnik yönü hariç durum çok ta farklı sayılmamaktadır. Filistinli mülteciler çoğunluğu Şia grupları temsil eden Umut Hareketiyle savaşa girmiş bu savaşa kamp savaşı adı verilmiştir. Bu savaş Filistinlileri Lübnan'ın güneyinden imha etme amacıyla başlatılmıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2011: 40).

Buradan çıkaracağımız sonuç, Lübnanlı taraflar Filistinli mültecilerle ilgili tutumları ve Lübnan'dan alacakları haklar konusunda farklı görüşleri olsa dahi

hepsi yeniden yerleştirme fikrini reddetmekte olup, dönüş haklarını garantileme açısından bu konuda aynı görüştelerdir. Farklı gerekçelerle bu tutuma sahip olmuş olsalar dahi aynı genel kanaate varmışlardır. 1989 yılında imzalanan Taif Anlaşmasında yerleştirmeyi reddetme maddesi eklenmiştir. Daha sonra bu Lübnan anayasasının giriş metnine eklenmiştir. Bununla ilgili şöyle bir ibare geçmektedir: "ayrıştırmaya, bölünmeye, yeniden yerleştirmeye hayır" (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2011: 34).

Lübnan'daki Filistinli mülteciler kitlesi mülteciler arasında UNRWA'nın yardımlarına en çok ihtiyacı olan kitledir. Çünkü Lübnan'da çalışma, mülkiyet hakkı ve devlet okullarında okuma hakları yoktur. Dolayısıyla onlar sadece UNRWA'nın yardım ve hizmetlerinden destek almakta, UNRWA'nın yardımlarına ve hizmetlerine dayanmaktadırlar. UNRWA bu mültecilerin yüklerini Lübnan hükümetinin sırtından almaya çalışmaktadır. Bunun için UNRWA'ya yönelik her türlü kısıtlama çalışmaları Lübnanlı yetkililerin eleştirilerine maruz kalmıştır. 2016 yılı şubat ayında Sosyal İşler Bakanı Reşit Birbas UNRWA'nın Lübnan'daki Filistinli mültecilere yönelik yardımlarını kısıtlama kararını eleştirerek bununla ilgili alınan kararın tekrar gözden geçirilmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasını ümit ettiğini ifade etmiştir. Dirbas bununla ilgili şu sözleri kullanmıştır: "Lübnan'ın iç baskıları, siyasi şartları, 1milyon 500 bin Suriye mültecinin yükleri yetmiyormuş gibi birde 500 bin Filistinli mültecinin yükünü de mi taşıyacak?" diyerek bu kararın Filistinli mültecileri ve Lübnan'ı olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 192).

2016 yılı Temmuz ayında Lübnan Dışişleri ve Gurbetçiler Bakanı Cubran Basil ülkesinde Filistinlerin dönüş haklarına sahip olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Lübnan anayasasının Filistinli mültecileri yeniden yerleştirmelerini reddettiğini açıklamıştır. Basil yaptığı açıklamada UNRWA Genel Komiseri Pierre Cranebull'a şu mesajı göndermiştir: "1948 yılından bu yana, Lübnan Filistinli kardeşlerimizi misafir etmiştir. Misafir ettiği sürece UNRWA bünyesinde her türlü kolaylığı ve yardımı gerçekleştirmiştir. Lübnan adına UNRWA'nın

rolünü takdir ediyor, hizmetlerini aksatmadan sürdürmesine davet ediyoruz" (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 194).

ABD'nin UNRWA'ya yönelik finansal desteğin kesilmesi kararının ardından Lübnan-Filistin Diyalog Komitesi Başkanı Hasan Muneymine UNRWA'ya mali desteğin uluslararası bir yükümlülük olduğunu ve bu durumun kimsenin hayrına olmadığını açıklamış, ABD'nin UNRWA'nın bütçesine yönelik yıllık desteğini durdurma kararını kınamış ve şu ifadeleri kullanmıştır: "ABD yönetiminin Ajansa yönelik finansal yardımlarını Filistinlileri müzakere masasına tekrar oturtmaya bağlaması hiç etik bulmuyor bunu UNRWA'yı tasfiye etme amacıyla yaptığını düşünüyorum. ABD bu kararları İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesinden doğan Filistinli mültecilerin uluslararası sahadaki varlıklarını sonlandırmak hedefiyle almaktadır. Bu bağlamda Filistinlilerin dönüş ve tazminat haklarıyla ilgili bütün uluslararası kararları karartmaktadır" (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 199).

3.5.3. Ürdün'ün Tutumu:

Sosyal, demografik, siyasi ve tarihi nedenlerden dolayı Filistin ve Ürdün arasında güçlü ilişkiler bulunmaktadır. Nitekim Ürdün Haşimi Hanedanı, 1924 yılında İslam hilafetinin düşmesinden itibaren Kudüs'teki İslam ve Hristiyan kutsal yerlerin tek koruyucusu olmuştur. Ürdün 1967 yılında İsrail'in Ürdün Nehri'nden Batı Şeria'yı işgal etmesinden sonra da bu görevini sürdürmüştür. 1994 yılında İsrail ile Barış Anlaşması imzalamasından sonra da koruyucu görevini devam ettirmiştir. İsrail Ürdün'ün kutsal yerleri koruma görevini tanımıştır. Nitekim Ürdün ve Filistin milleti aynı soya bağlıdırlar. Yüzyıllardır her iki millet arasında akrabalık bağları bulunmaktadır (Al-Ali, 2014: 155). Ürdün'le sınırının uzun olması ve akrabalık bağlarının bulunması nedeniyle 1948 yılında çoğu Filistinli mülteci Ürdün'e yönelmiştir. Böylece Ürdün Filistinli mültecileri en çok kucaklayan taraf olmuştur. Günümüzde Ürdün UNRWA'ya kayıtlı Filistinli mültecilerin %40'nı misafir etmektedir (UNRWA Web Sitesi).

Ürdün yönetimi 1948 yılı Filistinli mültecilerin hepsine yerleşim hakkı ve vatandaşlık hakkı tanımıştır. Aynı zamanda her iki Şeria arasında imzalanan Birlik Anlaşmasına istinaden, BM'nin 194 sayılı kararı gereğince Filistinlilerin dönüş ve tazminat haklarını kapsayan temel haklarını hiçbir zaman zedelememiştir. 1950 yılında her iki Şeria[13] arasında imzalanan Birlik Anlaşması, Ürdün'ün Filistinli mültecilere karşı tavrını şekillendirmiştir. Bu anlaşmaya istinaden Filistinlilere Ürdün'e yerleşme hakkı verilmiş, Filistin'deki bütün Arap hakları saklı kalmıştır. Dolayısıyla Ürdün'de Filistinli mültecilere vatandaşlık hakkı mülteci haklarından vazgeçme karşılığında verilmemiştir. Ürdün Haşimi Krallığı Filistin İşleri Dairesi "1988 yılında geri çekilme kararı alındığında Ürdün Devleti, mülteci statüsünde olan vatandaşların bütün haklarını koruyacağına, Ürdün vatandaşı olarak sayacağına ve onlara yerleşme hakkı tanıyacağına, mülteci olarak haklarını eksiksiz sağlayacağına, dönüş ve tazminat haklarını uluslararası kararlar karşısında savunacağına taahhüt etmiştir. Bu madde aynı zamanda Ürdün İsrail Anlaşmasının 8. Maddesinde geçmiştir. Ürdün Devleti uluslararası karar organlarının derhal adil ve kapsayıcı bir karar almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda Ürdün Devleti mülteci asıllı vatandaşlarının haklarına sahip çıkmakta mücadele etmelerinin nedenini de İsrail'e bağlamaktadır. Dolayısıyla uluslararası kararlarda ifade edildiği gibi Filistinli mültecilerin sorunu adil çözüme bağlanana ve bu çözüm hayata geçirilene kadar UNRWA Filistinli mültecilere hizmet etme faaliyetlerine devam etmeli, ajansa her türlü maddi ve manevi destek sunulmalıdır" (Ürdün Hükümetinde Filistinli İşlerin Dairesi'nin Web Sitesi, İnternet).

Ekonomisi için öz kaynakları bulunmayan, güvenlik ve siyasi sorunları olan ülkelerle komşu olan (Filistin, Suriye, Irak) ve çoğunlukla yardımlara dayanan Ürdün gibi bir ülkede UNRWA'nın desteği ülkedeki ekonomik krizi hafifletmektedir. Milyonlarca mülteci ekonomi ve insani şartlardan dolayı Ürdün'e yönelmişlerdir. Bundan dolayı Ürdün ekonomisi çoğunlukla mülteciler ve savaş zedelerle ilgilenen uluslararası kuruluşların yardımlarına dayanmaktadır (Fransis,

[13] İki Şeria, Ürdün Nehri'nin iki kıyısı. "Bati Şeria" sözcüğü Filistin'in bir bölümünü ifade etmektedir, "Doğu Şeria" sözcüğü ise Ürdün'ü ifade etmektedir.

2015). Sayıları 2 milyonu aşan çoğunluğu Ürdün vatandaşlığını taşıyan mültecilere UNRWA Ürdün'de ciddi bir yardım kaynağı oluşturmaktadır. Aynı zamanda ajansın sunduğu ücretsiz sağlık ve eğitim hizmetleriyle Ürdün hükümetinin yükünü hafifletmektedir (Al-Ali, 2014: 156).

UNRWA'nın kapatılmasıyla ilgili en çok tepki gösteren Ürdün olmuştur. Çünkü UNRWA'nın insani rolünün yanı sıra, Ürdün'ün birçok yükünü sırtlamaktadır. Bununla birlikte siyasi nedenler de mevcuttur. Çünkü Ürdün "Yüzyılın Anlaşması"ndan[14] Filistin toplumu ve Filistinli mültecilerle birlikte en çok zarar gören ülke olacaktır. ABD ve İsrail medyasında ABD'nin Barış planına Ürdün'ü dâhil etme haberleri yayınlanmaktadır. Ancak bu plan Ürdün'ün nüfus yapısını olumsuz etkileyeceği kesindir. Özellikle Filistinlilere vatandaşlık verme, Ürdün ve Filistin yönetimi arasında konfederasyon oluşturma veya Filistinli mültecileri Ürdün'e yerleştirme ve Batı Şeria yerine Ürdün'ü vatan saymaları gibi haberler sızmaktadır (AlJazeera, İnternet). Kral İkinci Abdullah bu durumu açıkça şöyle izah etmiştir: "Ürdün'e dış baskılar uygulanmaktadır. Şahsen bana Kudüs'le ilgili değişiklikleri kabul etmek düşer". Ürdün yetkililerinin açıklamalarına göre Ürdün'ün Yüzyılın Anlaşmasını kabul etmesi için Ürdün'e dış baskılar uygulanmaktadır (Anadolu Ajansı, İnternet).

UNRWA Danışma Kurulu'nun 2017 Mayıs ayı toplantısında, Ürdün hükümeti ajansın mali durumuyla ilgili endişelerini anlatmıştır. Ürdün hükümeti UNRWA'da krizlerin artmasına rağmen Filistinli mültecilere temel hizmet sunma konusunda gerilediği açıklamasını yapmıştır. Filistin İşleri Genel Müdürü Yasin Ebu Avvad, Filistinli mülteciler sorununa karşı uluslararası yükümlülüğün bir parçası olan ajansa yönelik mali yükümlülüklerini BM'nin 194 sayılı kararına istinaden sorunları çözülene dek yerine getirmeleri için katkı veren devletlere çağrıda bulunmuştur. Avvad misafir eden Arap ülkelerine mali yük verilmemesi

[14] Yüzyılın Anlaşması, yada "Trump Barış Planı", ABD Başkanı Donald Trump baş yardımcısı Jared Kouchner ile hazırlanan, İsrail-Filistin ihtilafını çözmeyi amaçlayan bir barış önerisi veya planıdır. Bu plan, Kudüs sorunu, sınırlar sorunu, mülteciler sorunu ve su kaynakları sorunu gibi Oslo Anlaşmalarından bu yana çözülmemiş olan temel sorunların çözüm yaratmaya çalışmaktadır. Bu plan, Filistinli ve İsrailli taraflara ve komşu ülkelere ekonomik ve maddi yardım sağlamayı içermektedir. Tüm Filistinli partiler ve birçok Arap ülkeleri bu girişimi kabul etmemektedir.

gerektiğini vurgulamıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 195). Lindsey Graham'ın başkanlığında 2018 yılı Şubat ayında ABD Kongresi heyeti Amman'ı ziyaret etmeleriyle Kral İkinci Abdullah ile görüşme yapılmıştır. Kral Abdullah UNRWA'nın mültecilere yönelik sağlık, eğitim ve yardım hizmetlerini sunmakla ilgili desteğin devam etmesi gerekliliğini vurgulamıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 198).

Amerikan Dış Politikası Dergisinin 5 Ağustos 2018'de yayınladığı bir raporda ABD Başkanının baş danışmanı Jared Kouchner Beyaz Saray adına Ürdün'de Filistinli mülteci statüsünde kayıtlı 2 milyondan fazla mültecinin izole edilmeleri için Ürdün'e gerekli baskıları uyguladığını açıklamıştır. Bunun amacı ise Ürdün'de UNRWA'nın rolünü tasfiye etmektir. Bu rapora yanıt olarak Ürdün Medya İşleri Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cumana Ganimat, Ürdün'ün Filistinli mültecilere karşı duruşu hiç değişmeyecektir diyerek, mülteci sorunu ancak 194 sayılı uluslararası karar ve Arap Barış Girişimine istinaden çözülecektir sözlerini eklemiştir. Ganimat Ürdün'ün UNRWA'nın faaliyetine karşı tutumunu değiştirmeyeceğini belirterek söz konusu ajansın Filistinli mültecilerin haklarını garantileyen önemli bir ajans olduğuna işaret etmiştir. Aynı zamanda Ürdün'ün UNRWA'ya verilen hiçbir yetkiyi engellemeyeceğini ifade ederek aksine katkı veren kurumların ajansın devamlılığı ve hedeflerini gerçekleştirmesi adına mali desteklerini arttırmaları gerektiğini işaret etmiştir (Ürdün Haber Ajansı – Petra, İnternet).

3.6. TÜRKİYE'NİN TUTUMU:

Türkiye, en başından beri Filistin Uluslararası Uzlaşma Komisyonu'na üye olmuştur. 1949 yılında kurulmasından bu yana da UNRWA'nın Danışma Komisyonu'nun üyeleri arasındadır. "UNRWA'nın kurucu üyeleri arasında olan Türkiye, Filistin meselesine başından itibaren atfettiği önem doğrultusunda Filistin'e ikili düzeyde sağladığı desteğin yanında UNRWA'ya da azami katkı

sağlamaya gayret etmektedir. Özellikle son dönemde Türkiye'nin katkıları ve siyasi desteği Ajans açısından kritik önemi haiz duruma gelmiştir. Türkiye, 2018 Temmuz ayından itibaren üstlendiği UNRWA Danışma Komisyonu (AdCom) Başkanlığı çerçevesinde UNRWA'nın karşı karşıya bulunduğu mali krizin aşılmasında öncü tutum sergilemektedir. Nitekim 5 Ocak 2018 tarihinde yapılan açıklamada, Türkiye, Ajans içindeki öncü rolü çerçevesinde UNRWA'ya mali desteğin arttırılmasına yönelik uluslararası çabalara katkıda bulunmaya devam edeceğini ve kendi desteğini de arttıracağını vurgulanmıştır" (Begeç, Görüşme).

ABD, UNWRA'ya mali yardımda bulunmayacağını duyurduğu zaman, büyük mali krizi atlamak için Türkiye'nin büyük katkısı olmuştur. 15 Mart 2018'de Roma'da UNRWA'nın mali krizine çözüm amacıyla düzenlenen Olağanüstü Bakanlar Konferansında, diğer bazı ülkelerin yanı sıra Türkiye'nin de 10 milyon ABD Doları ek katkı sağlayacağı açıklanmıştır (Begeç, Görüşme).

Türkiye, Danışma Komisyonu Başkanlığı sırasında, uluslararası toplumu mobilize ederek UNRWA'ya yapılan katkıların arttırılmasına vesile olmuş, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) nezdinde Filistin Mültecilerine kaynak sağlamak üzere kurulacak olan Vakıf Fonu'nun tüzüğünün onaylanmasında öncü rol oynamıştır. Bu kapsamında Ajansın sorunlarına dikkat çekmek, siyasi ve mali destek çağrısında bulunmak için tüm ülkeler nezdinde Büyükelçilikleri aracılığıyla girişimlerini sürdürmektedir. Eylül 2018'de yapılan BM Genel Kurulu'nda UNRWA konulu bir yan etkinlik önerisi bağlamında Ürdün ile birlikte Türkiye ve İsveç, Japonya ve AB'nin eş-başkanlıklarında kısıtlı katılımlı bir değerlendirme ve bağış toplantısı düzenlenmiştir (Begeç, Görüşme).

"2018 başında ABD'nin tutumu nedeniyle siyasi desteğe duyulan ihtiyacın daha da arttığını vurgulayan UNRWA Genel Komiseri, 8 Mayıs 2018 tarihinde Türkiye'yi ziyaret etmiş ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmüştür. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan, İİT üyesi ülkelerin devlet başkanlarına gönderdiği mektupta UNRWA için destek talep etmiştir" (Begeç, Görüşme).

Türkiye'nin tutumu UNRWA'nın devamını desteklemek ve UNRWA için tahmin edilebilir ve sürekli mali kaynak temin etmek yönündedir. Türkiye'ye göre,

"UNRWA, Filistin mültecileri var olduğu sürece hizmet vermeye devam etmelidir" (Begeç, Görüşme).

3.7.AB'NİN TUTUMU:

Avrupa ülkeleri Filistinli mültecilerin sorunuyla ilgilenen ilk ülkelerdendir. AB ülkeleri Filistinlilerin davasını tanımlamakta çeşitli tutumlar göstermiş olsalar da her zaman mülteciler sorununu dile getirmişlerdir. Birlik ülkeleri (Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İtalya) o dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Maurice Schumann'ın soyadını taşıyan Schumann Bildirgesine dayanarak Filistin davasının mülteci davası olduğunu ve uluslararası kararlara istinaden mültecilere geri dönüş hakkı tanınması gerektiğine işaret eden bir bildirge olduğunu, İsrail'in 1967 sınırlarına geri çekilmesinin gerektiğini vurgulamaktadır. 1980 yılında Venedik Deklarasyonunun ortaya çıkmasıyla Filistinlilerin haklarını talep etme, kendi sonunu kendilerinin belirleme, FKÖ'nü siyasi çözüme kavuşulması için müzakerelere iştirak etme gibi talepler konusunda Avrupa'nın tutumu değişmiştir. Ancak Avrupa'nın tutumuna İsrail tarafından Menahem Begin'in önderliğinde ve ABD tarafından Jimmy Carter ve Ronald Reagan önderliğinde büyük muhalefet gösterilmiştir (Gresh, 2010: 3).

1987 yılında Madrid'de 12 ülkenin katıldığı toplantıda, Avrupa Dışişleri Bakanları "İsrail dahil bölgenin bütün ülkelerinin güven içinde, güvenli ve resmi sınırlarda yaşama haklarının olduğunu, bölgenin bütün halklarına adaletli davranılmasını, Filistinli halkın kendi geleceğini seçme gibi bütün bireysel yasal haklarının tanınması gerektiğini" ifade etmişlerdir. Aynı zamanda Avrupa ülkeleri Madrid'de 1993 yılında düzenlenen Barış Müzakerelerinde finansman tarafı olmuştur. Ancak Oslo Anlaşmasından sonra Avrupa'nın Filistin sorunuyla ilgili tutumu tarafsızlaşmıştır. O dönemden sonra Avrupa ekonomik açıdan destek sağlamak ve UNRWA'ya yardımlar sunmakla yetinmiştir (Gresh, 2010: 3).

1971 yılından bu yana UNRWA ve AB arasında stratejik ortaklık mevcuttur. Bu stratejik ortaklıkla Ortadoğu bölgesindeki Filistinli mültecilere yardım ve hizmetler temin ederek bölgede istikrarın sağlanması hedeflenmiştir. AB ülkeleri UNRWA'nın ana bütçesinin büyük bir bölümünü sağlamaktadır. 2010-2016 yılları arasında UNRWA'nın bütçesine destek oranı toplam bütçenin %42'sine ulaşmıştır. Bununla birlikte AB ülkeleri UNRWA'nın Suriye, Lübnan ve Gazze'deki acil insani yardım çağrılarına her zaman en hızlı yetişen ülkeler olmuştur. Yine UNRWA'nın onlarca projesinin finansörlüğünü yapmaktadır (UNRWA Web Sitesi, İnternet). UNRWA'nın son krizinde ise AB ajansın yanında olacağını ve ajansla gerçekleştirdiği stratejik ortaklığı güçlendireceğini söylemiştir. 2018 yılı şubat ayında yayınlanan ortak bir beyannamede şu ibarelere yer verilmiştir: "AB ile UNRWA Filistinli mültecilerin haklarını korumaya devam etmektedirler. Bununla ilgili Ürdün, Suriye, Lübnan, Gazze ve Batı Şeria'daki 5 milyondan fazla Filistinli mülteciye ve Doğu Kudüs'teki mültecilere de yardımlarını sürdürecektir. AB UNRWA'ya finansal destek olanaklarını iyileştirme yollarını araştıracağını beyan eder" (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 210).

AB UNRWA'ya karşı tutumu pozitif olup ajansa mali desteği kesme kararı alan ABD'yi eleştirmiştir. BM İsveç Büyükelçisi Olof Skog ABD'nin UNRWA'ya mali desteğini durdurmasıyla ilgili kararının Ortadoğu'daki istikrarı zedeleyeceğini ifade etmiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 213). Norveç Mülteci Konseyi ABD yönetiminin UNRWA'ya desteğini kesmesinin ardından doğacak olan tehlikelere dikkat çekmiştir. Konsey Genel Sekreteri Jan Egeland ise: "ABD'nin Filistin liderlerinin tavırlarından rahatsız olduğundan mültecilerin ihtiyacı olan yardımları kesmesi korkunç bir durum. ABD yönetimi bu tehditlerinden derhal vazgeçmeli çünkü bu karar ABD'nin itibarının bozulmasına ve ajansında katkı veren insani kurum olarak rolünü baltalayacaktır" demiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 214). Fransa ise ABD'nin kararını kınayarak UNRWA'ya ABD'nin mali yardım konusunda yaptığı kesintiyi telafi edeceğini ümit ettiğini söylemiştir. Fransa UNRWA'ya yardımlarını kesmeyeceğini ve her zaman destekleyeceğini ifade etmiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 214). Almanya Dışişleri Bakanı Gabriel Ziegmar ülkesinin UNRWA'yı çöküntüden

kurtarmak adına ajansın bütçesine verdiği desteği arttırmaya niyetlendiğini beyan etmiştir. Ziegmar Berlin AB bünyesinde UNRWA'ya sürdürülebilir mali destek sağlayacağı sözünü vererek, Filistinli mültecilere yardım eden UNRWA'nın özellikle eğitim ve sağlık alanında vazgeçilmez olduğunu söylemiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu, 2018: 215).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. UNRWA'NIN KRİZİ VE ONUN GELECEĞİNE YÖNELİK İHTİMALLER.

UNRWA'nın kuruluşundan bu yana tasfiyesiyle ilgili yapılan planlar her zaman var olmuş ve siyasi amaçlı bu planlara rağmen Ajans varlığını devam ettirmiştir. Ancak son dönemde yaşanan gelişmeler Ajansın varlığını tekrar sorgulatmaktadır. Trump yönetiminin Ajansa karşı tutumu ve bunun siyasi nedenlerini ortaya koymak ve ABD'nin UNRWA'ya yönelik finansörlüğü kestikten sonra UNRWA'nın yaşadığı ekonomik kriz ve sonrasında yaşanan gelişmelerle Ajansı nasıl bir geleceğin beklediğini analiz etmek gerekmektedir. Özellikle Ajansın son bulmasının Filistin'li mülteciler üzerindeki sonuçlarının da ne olacağı önem kazanmaktadır.

4.1.UNRWA'NIN TASFİYESİ İLE İLGİLİ PLANLAR:

Bu Ajans kurulduğundan bu yana Ajansa hem yardım hem de işletme görevleri yüklenilmiştir. Bu görevlere sahip UNRWA'nın görevlerinin sonlandırılmasına yönelik girişimler yeni değildir. Buna yönelik iki yaklaşım mevcuttur.

Birinci yaklaşım, ekonomik-sosyal yaklaşım olup, UNRWA'ya kuruluşundan bu yana verilen yetkileri tasfiye etme çabalarıdır. İkinci yaklaşım ise

siyasi yaklaşım olup, UNRWA'ya uygulanan ve uluslararası topluma uzanan siyasi baskıları içermektedir.

4.1.1. Ekonomik-Sosyal Yaklaşım:

Bu yaklaşım özetle UNRWA'nın kuruluşundan kısa bir süre sonra çalışma ve çalıştırma programını uygulama çabalarını içermektedir. Ekonomik Anket Misyonu'nun önerileri uygulanmaktadır. Aynı zamanda ev sahibi ülkeler (Lübnan, Suriye, Ürdün, Mısır) hükümetleriyle ön müzakereler gerçekleştirilmiş olup söz konusu ülkelerin ekonomilerini geliştirmeyi, mültecilere iş fırsatları sunmayı hedeflemektedir. Bu şekilde mülteciler kendi kendilerine yetebilecek ve yardım listelerinden silineceklerdir. Bu bağlamda UNRWA bayındırlık işleri projeleri, entegrasyon programları ve kendine yetmeyle ilgili küçük projeler uygulamıştır (Suleiman, 2018, 9).

UNRWA bayındırlık işleri büyük projelerle bütün bölgelerde tarım arazileri sunmuştur. Aynı zamanda yollar inşa edilmiş, ağaçlandırma ve sulama işleri gerçekleştirilmiştir. Ürdün'de okullar inşa edilmiş bütün bölgelerde el sanatları teşvik edilmiştir. 1951 yılının ortalarında 100 bin mülteciye yakın mültecinin yardım listesinden çıkarılması tahmin edilmiş, ancak projenin fizibilitesiyle ilgili kuşkular doğmaya başlanmıştı. Sonuç olarak Ekonomik Anket Misyonu'nun verilerine göre Lübnan, Ürdün ve Gazze'de bu projenin çeşitli engellerinin olduğu, iş fırsatlarının sınırlı olduğu ifade edilmiştir.

Dolayısıyla bu projelerin gerçekleştirilmesi planlandığı gibi olmamıştır. Misyonun vardığı sonuca göre UNRWA'nın bu projelerdeki amacı, kuruluşla işbirliği yapmak isteyen misafir eden devletler tarafından tam olarak anlaşılmamıştır. Bu ülkeler UNRWA ile işbirliği yapmak istemiş, mültecilerin dönüş ve tazminat hakkını içeren 194 numaralı karara ters düşmeyen her türlü projeye destek olmayı teklif etmiştir (Suleiman, 2018, 10).

Hedeflenen 100 bin mültecinin yeniden yerleşimi için bu projelerin başarısız olması sonucunda UNRWA mültecileri yeniden entegre etme programına dahil etmeyi karar vererek mültecileri iş piyasasının ihtiyaçlarına göre

mesleki eğitim vermeye başlamış, bu doğrultuda mültecilere küçük işyerleri kurmaları adına onlara kredi temin etmeye başlamıştır. Aynı zamanda iş fırsatlarının ve istihdamın olduğu bölgelerde onlara evler inşa etmiştir. Tarıma elverişli arazilere yakın mültecilere özel küçük kasabalar inşa etmiştir. Bu kasabalarda kuyu kazma, sulama sistemleri, teknik hizmetler gibi altyapı hizmetlerini temin ederek ekonomik kalkınma için maddi destek sağlamıştır. Bu program 150-200bin arası mülteciye iş fırsatı temin etmeyi hedeflemiş, bu şartlarda çok zor olan mültecilerin kendilerine yetebilme aşamasına ulaştırılmak istenmiştir. UNRWA yaklaşık 40 milyon dolar para harcamasının ardından sadece 23.800 mülteciyi yardım listelerinden silebilmiştir. Bu program da bu şekilde sona ermiştir (Suleiman, 2018, 12).

4.1.2. Siyasi Yaklaşım:

Bu yaklaşımda İsrail ve ABD'nin UNRWA'ya uyguladığı siyasi baskılara dayanılmaktadır. Bu bağlamda söz konusu ülkeler UNRWA'nın çalışma alanlarını kısıtlamakta, maddi krizini sürdürmekte ve kapatılması için sürekli çağrı yapmaktadır. Aynı zamanda mültecileri, UNHCR'nin kayıtlarına geçirmeye çalışmaktadır. Bütün bu çabalar UNRWA'nın tasfiye edilmesi için yapılmaktadır. Bu şekilde mültecilerin dönüş hakları tasfiye edilecek, Filistinliler ülkelerine döndükleri takdirde Filistin sorunu çözülmüş sayılacaktır. Ancak bu durum uluslararası kararlara ters düşmektedir. UNRWA'nın yaşadığı kriz ABD'nin uyguladığı siyasi yaptırımlar ve bu alanda İsrail'in desteklerinden doğmaktadır (Suleiman, 2018, 16).

4.2.UNRWA'NIN GÜNÜMÜZDEKİ KRİZİ:

UNRWA 2016 yılından itibaren büyük bir krizle mücadele etmektedir. Bu krizin UNRWA tarihi boyunca en büyük krizlerinden olduğunu söyleyebiliriz. Bu

kriz Filistin sorununu hedef alan "Yüzyılın Anlaşması" adı altında toplanan krizlerden bir tanesidir. Filistin sorununu tasfiye etmeyi hedefleyen İsrail ve diğer ülkelerin projelerinin devamıdır. Trump'ın Beyaz Saray'a gelmesiyle bu projelerin uygulama fırsatları artmış olup Jared Kouchner, Jason Greenblatt, Mike Pines, Nicky Healy gibi İsrail'i destekleyen ve Filistinlilere karşı sağcı akımlar buna destek olmaktadırlar (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018, 204).

"Yüzyılın Anlaşması" planı bölgede yaşanan kaosla ilgili olup bu kaos ortamının artması hedeflenmektedir. Bu şekilde bölge yeni siyasi zemine oturtulabilecektir. Bu yeni siyasi zeminin adı bölgesel ittifak olacak, merkezinde ise "İsrail" olacaktır. Bu ittifak İran, Hamas Hareketi ve Hizbullah'ı düşman sayacaklardır. Dolayısıyla ABD ittifaklı Arap ülkelerinin İsrail ile ilişkilerini normalleştirmeye çalışmaktadır. Hâlbuki Arap ülkelerinin İsrail ile ittifak etmesi durumu en azından alenen de olsa çatışma yılları boyunca reddedilmektedir. Aynı zamanda bu süreçte Gazze sakinleştirilmeye çalışılmakta olup Hamas kuvvetleri kucaklanmakta veya askeri gücü tasfiye edilmeye çalışılmaktadır. Akdeniz'in doğalgazı dâhil bölgenin kaynaklarına el koyulup ekonomik yönü kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. ABD Başkanı Donald Trump projesinde Amerikan vizyonunun en önemli maddelerinden biri ise Filistin İsrail müzakerelerindeki büyük sorunların bitirilmesi ve İsrail'in görüşü yönünde çözülmesidir. Bu sorunların en başında ise Kudüs sorunu, mülteciler ve dönüş hakları sorunu, yerleşkeler, toprak takası ve sınır sorunları vardır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018, 204).

Şu an ki ABD yönetimi Filistin sorunuyla ilgili önemli kararlar almıştır. En önemli karar Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanıma kararı olmuştur. Daha sonra İsrail'de bulunan ABD Büyükelçiliği'nin Tel Aviv'den Kudüs'e 06/12/2017 tarihinde taşıma kararıdır. Bu kararlar İsrail kuvvetlerinin kutsal şehri işgal etmelerini onaylayan kararlar olup uluslararası meşruiyeti ve çoğu ülkelerin meşruiyetine ters düşmektedir. Aynı zamanda bölgede barışla ilgili tüm çözüm önerileri için tehlike arzetmektedir. Yerleşme konusu ise ABD'nin vizyonunda "C" bölgelerini tamamen İsrail ile birleştirmek vardır. Aynı zamanda Şeria'daki

bütün yerleşme bölümlerini %15 oranında İsrail ile birleştirme ve Filistin'e sadece "A" ve "B" bölgelerinin[15] ayrı kantonlar şeklinde kalmasıdır (Anadolu Ajansı, İnternet).

UNRWA'yı tasfiye etme konusu genel olarak mülteci sorununu tasfiye etmeyle ilgili çabalarıyla alakalıdır. Öncelikle Filistinli mültecileri Ürdün'e yerleştirme sorunuyla ilgili araştırmalar yürütülmektedir. Suriye ve Lübnan'daki Filistinlilerin tekrar Avrupa'ya göçe zorlanmaları hedeflenmektedir. Bu bağlamda fiilen birtakım adımlar atılmış olup, Suriye krizinden doğan güvenlik ortamının gergin olması bu adımların atılmasına katkı sağlamıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 271).

Bununla birlikte ABD yönetimi İsrail'in UNRWA'ya karşı olan görüşüne destek verip ajansa mali yardımları kesme kararını almıştır. Böylece Filistinli mültecilerin hakları kısıtlanmış olup, mülteciler ve onları misafir eden ülkeler sunulan çözümleri kabul etmek zorunda kalacaklardır. Bu çözümler ise mümkün olan en büyük sayıdaki mültecinin Avrupa'ya göçe zorlanması ve Avrupa'ya yerleştirilmesi geri kalan kısmının ise özellikle Ürdün ve Lübnan olmak üzere sığınma ülkelerine yerleştirilmeleridir.

Tüm bunların neticesinde Filistinli mültecilerin son yıllarda karşılaştıkları mücadeleler daha da artmıştır. 2014 yılında Gazze'de, 2011 yılında Suriye'de, 2017 yılında Lübnan'ın kuzeyindeki Nahr El-Bared kampı yeniden imar, mültecilere acil yardım ve temel hizmetleri temin etme alanlarında UNRWA'nın karşılaştığı zorluklardandır. Son yıllarda Ajans aldığı mali desteklerin gittikçe azalmasıyla ciddi bir mali krizle boğuşmaya başlamış bu durumla birlikte ajans sunduğu hizmet alanlarında ciddi bir düşüş yaşanması ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Donald Trump döneminde ABD yönetiminin Ajansa maddi desteği

[15] A,B,C Bölgeleri, Oslo anlaşması sonucunda Batı Şeria üç coğrafi bölgeye ayrılmıştır:
"A" Bölgeleri: Tüm büyük nüfuslu merkezlerini kapsamaktadır, güvenliği ve idari ve sivil işleri FUY kontrolü altında olup, Batı Şeria'nın yaklaşık %18'ini kapsamaktadır.
"B" Bölgesi: şehirlere bitişik kasaba ve köyleri kapsamaktadır, idari ve sivil işleri FUY kontrolü altındadır, güvenliği ise İsrail kontrolü altındadır. Batı Şeria'nın yaklaşık %21'ini kapsamaktadır.
"C" Bölgeleri: Batı Şeria'daki bazı köyleri, ormanları, dağları ve kara alanlarını içeren Bölgeleridir. güvenliği ve idari ve sivil işleri İsrail kontrolü altında olup, Batı Şeria'nın yaklaşık %61'ini oluşturmaktadır.

keseceğini ilan etmesiyle bu karar "mülteci sorunu" ve ABD'nin "Yüzyılın Anlaşması" çatısı altında Filistinli mültecilerin ve dönüş haklarının geleceğine nasıl yansıyacağı konusunda çeşitli sorular doğmasına neden olmuştur (Huveydi, Görüşme).

4.2.1. ABD'nin UNRWA'ya Maddi Desteklerini Kesmesi:

UNRWA'nın bütçesi uluslararası maddi desteklere dayanmaktadır. ABD ise UNRWA'nın en büyük finansörü sayılmaktadır. UNRWA'ya sunulan Amerikan yardımları toplam bütçesinin %30'nu kapsamaktadır. Bu desteğin kesilmesi veya kısıtlanması UNRWA'nın faaliyetlerini riske sokacaktır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 25).

16 Ocak 2018 tarihinden itibaren Washington UNRWA'ya yönelik maddi desteklerini kısıtlamaya başlamıştır. Bu bağlamda 365 milyon dolarlık yardımdan 300 milyon doları kısmıştır. Zaten kriz şartlarıyla mücadele eden UNRWA bunun sonucunda ciddi bir mali krizle boğuşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ajans yönetimi Filistinli mültecilerin kamplarındaki birçok hizmetle ilgili kısıtlayıcı kararlar almaya başlamıştır. Yardımların kısıtlanmasıyla ilgili karardan birkaç ay sonra ABD yönetimi 3 Ağustos 2018 tarihinde UNRWA'ya yönelik bütün maddi yardımları kesme kararını almıştır. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Heather Naort "Washington bu saatten sonra UNRWA'ya artık yardım sunmama kararını almıştır" demiştir. Amerika Foreign Policy 4 Ağustos 2018 tarihinde yayınladığı habere göre ABD Başkanı Trump'ın danışmanı Jared Kouchner ve kongre üyelerinin UNRWA'nın faaliyetini durdurmak adına milyonlarca Filistinlinin "mülteci" pozisyonunu bitirmek için çalışmalar yürüttüklerini kaydetmiştir (Lynch and Gramer, 2018, İnternet).

Bu faaliyetler sonucunda UNRWA'nın mali açığı büyük oranda artmıştır. 2016 yılında UNRWA'nın 686 milyon dolarlık bütçesinin mali açığı 37 milyon dolar, 2017 yılında 700 milyon dolarlık bütçesinin mali açığı 49 milyon dolar, 406 milyon dolar olan aynı yılın acil yardım bütçesinin mali açığı 268 milyon dolar

olmuştur. Ajans 30/01/2018 tarihinde 409 milyon dolar para toplama kampanyası başlatmıştır (UNRWA Web Sitesi, İnternet). Bu paranın 329 milyon dolarlık kısmı yıllarca Suriye'de yaşayan ve 2011 yılından itibaren Suriye'nin savaş şartlarıyla boğuşan Filistinli mültecilere yardım parasıdır. Paranın geri kalan 80 milyon dolarlık kısmı ise Suriye'den sayıları 350 bin mülteciyi aşan Lübnan'a sığınan ve sayıları 17 bin mülteciyi aşan Ürdün'e sığınan Filistinlilere tahsis edilecekti. UNRWA'nın Gazze'deki Operasyon Müdürü Mathias Shamali 04/02/2018 tarihinde, UNRWA'nın bütçesindeki mali açıklık 200 milyon dolardan fazlaya ulaştığını kaydetmiştir. Bununla birlikte 900 bin dolar değerinde yardım sunan Kuveyt devleti hariç hiçbir Arap ülkesinin UNRWA ile destek sağlamadığını ileri sürmüştür (UNRWA Web Sitesi, İnternet).

4.2.2. UNRWA'nın Sonlandırılması veya Faaliyetlerinin Kısıtlanması Yönündeki İsrail ve ABD'nin Baskıları:

UNRWA "insani bir kuruluş" olmasına rağmen Lozan konferansının Filistinli mültecilerin sorununu çözememesiyle siyasi bir çabanın sonucunda Ekonomik Anket Misyonu kuruluşundan sonra doğmuş olan bir ajanstır. Dolayısıyla UNRWA uluslararası toplum üzerinde büyük güçlerin istekleri doğrultusunda siyasi roller üstlenmektedir. Oslo anlaşmasını imzaladıktan sonra barış sürecindeki gelişmeleri yakından takip etmek için ajans ana merkezini Viyana'dan Gazze'ye taşımıştır. Bu bağlamda 1994 yılının haziran ayında Ajansın kendine yönetme Filistin alanlarına nüfuz edebilmesi için FKÖ ile UNRWA arasında yazışmalar başlamıştır. Böylece 1994 yılından önce misafir eden ülkeler olan Ürdün ve Mısır'ın yerine Filistin yönetimi geçmiştir (Suleiman, 2018, 13).

Oslo anlaşmasının ardından ilk yıllarda UNRWA "Barışı Uygulama Projelerini" üstlenmeye başlamıştır. Bununla birlikte "hizmet uyumu projesi"ni de geliştirmiştir. Bu projeyle özellikle mülteciler sorunu olmak üzere son zamanlardaki sorunlara yönelik çözüm "Oslo Barış Süreci"nin gelişimi adına ajansın hizmetlerini, misafir eden ülkelerin hizmetleriyle uyumlaştırma, bu

hizmetleri misafir eden ülkelere teslim etme çalışmaları yapılmıştır. O andan itibaren İsrail, UNRWA'ya baskılarını kesintisiz sürdürmeye başlamıştır. Ajansın işlerini kolaylaştıran uluslararası yükümlülüklerini özellikle acil durumlarda (birinci ve ikinci intifada ve Gazze'ye açılan 3 savaşta) sürekli ihlal etmiştir. Bu ihlallerde UNRWA'nın okulları ve merkezlerinin türlü bahanelerle bombalanması da girmiştir. Bu baskılara ilaveten UNRWA'nın eğitim alanına baskıları eklenmiştir. Bu bağlamda barış sürecinin diline uygun olması adına Batı Şeria ve Gazze'deki eğitim müfredatını değiştirme girişimleri olmuştur (Suleiman, 2018, 14).

2013 yılından bu yana ABD Kongresindeki bütçe komitesi UNRWA'ya karşı saldırgan planlı İsrail-Amerikan kampanyası başlatmıştır. Söz konusu kampanya 2016 yılında Trump'ın Beyaz Saray'a girmesiyle daha da çok şiddetlenmiştir. Bu kampanya kapsamında UNRWA'nın varlığını baltalamak adına ajans siyasi ve ahlaki yönden ithamlara maruz kalmıştır. Bu kampanyanın söylemleri; UNRWA'nın barışa engel olduğu, Arap-İsrail çatışmalarının sürmesine neden olduğu, UNHCR bünyesinde Filistinli mültecileri yerlerine yerleştirmemekte ikiyüzlülük yaptığı, Filistinlilerle ilgilenecek BM'nin sadece tek kuruluşunu belirlemesiyle İsrail'e karşı taraf tuttuğunu gösterdiği yönündedir. Kampanya sürdürülerek UNRWA'nın eğitimini de hedef almıştır. Kampanyada UNRWA eğitiminin "İsrail'i şeytanlaştırdığı" itham edilmiştir (Suleiman, 2018, 15). Gerçekten de İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ABD'nin BM Büyükelçisi Nicky Healy'e 07/06/2017 Kudüs'te bir araya geldikleri toplantıda şunları ifade etmiştir: "BM'nin UNRWA'nın varlığıyla ilgili tekrar değerlendirme yapması gerektiğinin vakti gelmiştir. Çünkü bu ajans mültecilerin sorununu çözmeyip aksine sorunun devam etmesine neden olmuştur. Bugün bu ajansı UNHCR ile birleştirme zamanı gelmiştir" (Aljazeera, İnternet).

AB ülkelerinin ve birçok ülkenin ABD yönetiminin kararlarına karşı gelmelerine rağmen Mart 2018'de 90 ülkenin katılımıyla düzenlenen UNRWA'ya Destek Roma konferansının sonuçları ABD yönetiminin kararları karşısında yetersiz kalmıştır. Konferansın sonuçları mültecileri ve misafir eden ülkeleri hayal kırıklığına uğratmıştır. UNRWA'nın bütçesindeki 446 milyon dolarlık mali açığı

kapatabilmek için, Konferans sonucunda 100 milyon dolarlık para toplanabilmiştir. Konferansta UNRWA Genel Komiseri 2018 yılının UNRWA için çetin bir yıl olduğunu ifade ederek ajansın mali krizi atlatması için birçok ülkenin dayanışma göstermesi gerektiğini ardından yeni ümitlerinin doğduğunu kaydetmiştir. Aynı zamanda UNRWA'nın eğitim yılını her şeye rağmen tamamladığını beyan etmiştir. Ancak UNRWA'nın 2018 yılının acil ve temel yardımları karşılayabilmesi için tam 490 milyon dolara ihtiyacının olduğunu ifade etmiştir (Suleiman, 2018, 18).

4.3. KRİZİN UNRWA'NIN PERFORMANSINA OLAN ETKİSİ:

UNRWA'nın kuruluşundan bu yana temel görevi Filistinli mültecilere yardım sunmak olmuştur. Bu bağlamda söz konusu mültecilerin sorununa, mültecilerin ana yurtlarına dönüş hakları ve dönmek istemeyen mültecilerin mülkleri için tazminat ödeme yükümlülüğünü içeren BM Genel Kurulu'nun 194 numaralı kararı kapsamında adaletli çözüm bulunana kadar eğitim, sağlık, acil yardım, sosyal yardım gibi hizmetleri sunmakta, mültecilerin yaşadıkları kamplarda kampları iyileştirmektedir. Filistinli mültecilere göre UNRWA sadece onlara hizmet sunan BM'nin bir kuruluşu olarak sayılmamaktadır. Onlar için BM Genel Kurulu'nun kararı sonucunda İsrail'in hareketiyle doğan mültecilik durumlarının devam etmesinin asıl sorumlusu bu karara uymayanlardır (Mşeniş, Görüşme).

4.3.1. Siyasi Etkileri:

UNRWA Genel Komiseri Pierre Krineball 11/12/2017 tarihinde yayınlanan bir videoda işgal altındaki Kudüs'e ait bir sağlık merkezinin önünde bildirgesini okumuştur. Krineball bildirgesine Ortadoğu'da gerilimin şiddeti gittikçe arttığı mesajıyla başlamıştır. Filistinli mültecilere okuduğu bildirgede

UNRWA'nın her zamankinden daha çok bugün mültecilerin haklarına ve ihtiyaçlarına daha sıkı sarılmakta olduğunu beyan ederek mültecileri rahatlatmıştır. Krineball bildirgesinde şunları ifade etmişti: "Bugün buradan Doğu Kudüs'ten, Batı Şeria, Gazze Şeridi, Ürdün, Suriye ve Lübnan'a UNRWA'nın hizmetlerinin 2017 yılı boyunca kesintisiz devam edeceğini ilan ediyorum. Mültecilerin ve UNRWA personellerinin derin endişelerinin farkındayım ve endişelenmelerini anlıyorum çünkü UNRWA'nın rolünden vazgeçilemez". Krineball, "Ajansın mültecinin yanında durması bir hayır işi değildir. Aksine bu durum ajansın mültecilere ve mülteci haklarına olan saygısından doğan hizmetleridir" diyerek bildirgesini sonlandırmıştır (UNRWA Web Sitesi, İnternet).

UNRWA Genel Komiseri bu konuşmasını ajansın yaşadığı krizin en şiddetli olduğu zamanda yapmıştı. Konuşmanın sonuna bakacak olursak UNRWA'nın Filistinli mültecilere sunduğu hizmetler bir insani görev olmadığını aksine ajansın bu amaçla kurulan bir görevi olduğunu belirtilmiş ve BM'nin son ana kadar bu hedefi devam ettireceği tekrarlanmıştır. Nitekim UNRWA'nın görev süresi 22 Haziran 2020 tarihine kadar uzatılmıştır (UNRWA Web Sitesi, İnternets).

UNRWA Filistinli mülteciler sorununun doğmasıyla kurulan bir ajanstır. UNRWA'nın varlığı Filistinli mültecilerin varlığıyla bağdaşmıştır. Dolayısıyla Filistinli mültecilerin dönüş haklarıyla bağlantılıdır. 1949 yılında kurulan UNRWA'nın görevleri 2 temel maddede birleşmiştir. Birincisi, Filistinli mültecilere acil yardım ve hizmetler sunmak, ikincisi yardım ihtiyacı doğana kadar ilgili ülkelerle irtibat içinde olmak. UNRWA ayrıca sosyal yönden yardım sunmak ve mültecilerin acılarını hafifletmek ve siyasi yönden mültecilerin sorunlarını ön planda tutmak gibi rolü de üstlenmektedir. UNRWA, Filistin'in zor şartları ve Filistinli mültecilerin sorunları hakkında BM adına şahit olan taraftır da. Bunun kanıtı ise, BM'nin Filistinli mültecilerin dönüşleriyle ilgili kesin karar almasına dek uluslararası toplumun Filistinli mültecilerle ilgili sorumluluklarını yerine getirmek olmuştur. Bu şekilde UNRWA mülteciler sorunuyla ilgili siyasi ve hukuki rolünün önemini arttırmaktadır. UNRWA'nın varlığının devam etmesi,

uluslararası topluma 194 ve 302 no'lu kararlarda ilan edilen Filistinli mültecilerin sorunuyla ilgili sorumluluk ve yükümlülüklerini her zaman hatırlatacaktır (Huveydi, 2013, 148).

Bunun için UNRWA'nın bu dönemde yaşadığı kriz ve mali yetersizlik sonucunda kapatılma ihtimali, Filistinli mültecilere ve genel olarak bütün bölgede siyasi yansımaları olacaktır. Çünkü UNRWA'nın kapatılması bir sonraki aşamada daha tehlikeli bir yola başvurmanın hazırlıklarıdır. Bu tehlikeli adımı ise dönüş haklarının iptal edilmesi ve Filistinli mültecilerin yeniden yerleştirilmesiyle özetleyebiliriz. Bu bağlamda Filistinli mülteciler ya Avrupa ülkelerine tekrar göçe zorlanacak veya hükümetler kesinlikle istemedikleri halde sığınma ülkelerinde yerleştirileceklerdir. UNRWA krizinin devam etmesinin en önemli siyasi etkisi, Filistinli mülteciler dosyasını UNRWA'dan UNHCR'ye aktarılmasıdır ki böylece dönüş hakkının iptaliyle ilgili ilk girişim atılmış olacaktır. Çünkü bu iki kuruluşun yetki alanları farklıdır. UNRWA Filistinli mültecilere topraklarına dönecekleri vakte kadar yardım etmekle mükellef iken, UNHCR'nin mültecilere yönelik yetki ve görevleri farklılık göstermektedir. UNHCR'nin yetki alanı mültecileri ülkelerine geri göndermek veya sığınma ülkelerine yeniden yerleştirmek veya 3. ülkeye onları yeniden yerleştirmektir. Ancak bu durum Filistinli mültecilerle ilgili reddedilen bir durumdur. Çünkü mülteci sorunu, uluslararası toplumun mültecilere yönelik sorumluluklarını yerine getirmemesinden doğmuş olan bir sorundur (Al-Ali, 2014, 79). Dönüş hakları ise onları garanti altına alan hem bireysel hem de toplumsal haklarıdır. Bu konu BM Genel Kurulu'na 24 defa hatırlatılmıştır. Çünkü bu hak bireylere özgü bir hak olduğundan zaman aşımına uğrayamaz. Vatan, millet ve kaynakları kapsayan bir haktır. Dolayısıyla müzakere masalarında Filistin halkı yönetimi ve Filistin halkını temsil eden siyasi partiler bu haklardan vazgeçemez. Örneğin müzakereciler karşı tarafın bazı haklarından vazgeçmesiyle kendileri de genel haklarının bir kısmından vazgeçebilirler. Ancak hiçbir Filistinli kişi, lider, siyasi parti, kişilerin özel hakları olan dönüş hakkından vazgeçemez (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 273).

UNRWA ile UNHCR arasındaki temel fark, ajansın faaliyetleri, topraklarından uzaklaştırılan ve ana yurtlarındaki yerlerine başka gruplar geçen,

böylece dönüş şartlarının göç dönemine göre daha da zorlaşan Filistinli mültecilerle ilgili siyasi çözüme bağlıdır. Diğer mülteciler ise çatışma esnasında geçici olarak göç etmek zorunda kalan mültecilerdir. Bu mülteciler savaşın bitmesiyle evlerine ve normal hayatlarına döneceklerdir. Afganlılar, Iraklılar, Eritreliler ..vb. milletlerin bu hakları tartışılmaz. Dolayısıyla ajansın belirli bir görevini komiserliğin genel görevleriyle karıştırılması şüphe uyandırmaktadır. Burada hedefin 1948 yılında başlayan Filistin trajedisini karalamak olduğunu söyleyebiliriz. UNRWA Arapların ve Filistinlilerin öfkelerini bastırma hedefiyle İsrail varlığını getiren taraflar tarafından kurulan bir ajans olup dönüş haklarını elde etmelerine kadar devam edecek geçici bir kuruluştur (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 273).

Her iki taraf arasında mültecinin hukuki tanımı farklılık göstermektedir. UNRWA Arap-İsrail savaşını apaçık anlatmaktadır. Mültecileri, Filistin'de 1946-1948 yılları arasında ikamet yerleri olan, 1948 savaşında evlerini, geçim kaynaklarını kaybeden kişiler olarak tanımlamaktadır. Ancak UNHCR mültecinin tanımını şu ifadeyle sınırlamıştır: "uyruğunu taşıdığı ülkede zulme uğrayan ve hükümeti tarafından artık korunamayan bu sebeple ülkenin sınırlarından çıkan kişilerdir" (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 239).

UNRWA'nın tasfiye edilmesi Filistinli mültecileri olumsuz etkilemekle sınırlı kalmayıp, misafir eden ülkelerin sosyal ve siyasi yapılarını da olumsuz etkileyecektir. En önemli ülke olan Ürdün'de Filistinli mültecilerin %40'ı yaşamaktadır. Filistinliler Ürdün'de Ürdün nüfusunun yarısından fazlasını doldurmaktadırlar. UNRWA'yı kapatma çağrıları Filistinli mültecilerin alternatif ülkelere yerleştirme çağrılarıyla eş zamanlı yapılmaktadır. Ancak bu çağrılar misafir eden ülkeler ve mülteciler tarafından reddedilmektedir (Huveydi, 2013, 162).

4.3.2. İnsani Etkileri:

ABD'nin UNRWA'ya mali desteğini durdurması hususunda çıkan kararın ardından, UNRWA internet sitesinde bildirge yayınlayarak, tarihinde en çetin mali krizi yaşadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda bildirgede ajansı mali krizden kurtaracak bir çözüm bulanana kadar elindeki mali kaynakları temel hizmetlere tahsis edebilmesi ve muhafaza edebilmesi adına çeşitli önlemler almaya başladığını öne sürmüştür. UNRWA Genel Komiseri Pierre Krinball'in Filistinli mültecilere yardımları kesmeyeceklerine dair söz vermesine rağmen, ajansın mali krizi ve uluslararası toplumun bu konuda hiçbir girişimde bulunmaması mültecilere sunulan yardımların azalmasına ve ajans çalışanlarının yeniden yapılandırılmasına neden olmuştur. Bu azaltma işlemleri çeşitli alanlarda yapılacaktır. Bu alanlardan bazıları şunlardır:

4.3.2.1. Eğitim Alanında:

UNRWA'nın mülteci çocuklarını eğitme alanında büyük rolü olmuştur. UNRWA emeklerini Filistinlilerle birleştirerek faaliyet gösterdiği bölgelerin kamplarında eğitim fırsatlarını arttırmıştır. Özellikle maddi imkânların, fırsatların kısıtlı olması ve kanuni engellerin fazla olmasıyla eğitim alanı sınırlandırılacaktır. Arap ülkelerinde meşhur bir söz vardır: "Filistinliler Arap milletleri arasında okuyanı en çok olan milletlerdendir" Bu sözün gerçeklik payı vardır. Ancak son yıllarda özellikle 2008 yılı ve sonrasında eğitim gören öğrencilerin sayısı iyice azalmıştır. Aynı şekilde farklı eğitim kurumlarında eğitim sistemi içerisinde düzensizlikler oluşmuştur. Bu durum Gazze'ye karşı (2008/2009, 2012,2014) sürekli devam eden İsrail savaşlarından ötürü bölgede meydana gelen çeşitli krizlerden doğmuş olup son olarak bu krizlere Suriye krizi eklenmiştir. Bunun sonucunda onlarca okul kapatılıp on binlerce öğrenci sınıflarına gidememişlerdir. Ayrıca işsizlik ve yoksulluk oranları artmış olup eğitim fırsatları giderek azalmıştır. Böylece çoğu öğrenci okullarını terk edip iş hayatına başlamak zorunda kalmışlardır. Son olarak UNRWA'ya uğrayan son mali kriz Filistinli mülteci

çocuklarına sunulan eğitim hizmetlerinin ciddi anlamda aksamasına neden olmuştur (Abu Hasna, 2012, 79).

UNRWA Filistinli mültecilere eğitim konusunda büyük sorumluluk taşımaktadır. Bu durumu rakamlar ve istatistiki veriler kanıtlamaktadır. 2018 yılının istatistik verilerine göre UNRWA okullarında okuyan öğrenci sayısı 526.646 öğrencidir. Eğitim alanında çalışan personel sayısı ise 22.475'tir. Bu personeller UNRWA'nın faaliyet gösterdiği 5 bölgenin 711 okulunda hizmet vermektedirler. Her bir öğrencinin ilkokul eğitim maliyeti yıllık 841.5 dolardır. Bu da sadece eğitim için yıllık 440 milyon dolar harcandığını ispat etmektedir. Ancak bütçe yetersizliği içerisinde eğitimin sürdürebilmesi için UNRWA'nın aldığı tasarruf tedbirleri ne yazık ki eğitim alanını olumsuz etkileyecektir (UNRWA Rakamlarla, 2018). UNRWA 2016 yılından itibaren yüzlerce öğretmenden vazgeçmesi, öğretmen yetersizliğinden sınıflardaki öğrenci sayısı arttırması, emekli yaşına gelen 60 öğretmenlerin sözleşmelerini yenilememesi, sözleşmeli çalışan personellerin sözleşmelerini yenilememesi, hizmet ve güvenlik alanında çalışan personel sayısını azaltması gibi çeşitli tasarruf tedbirleri almıştır. Bununla birlikte Ajans, fazla mesai, yol ve oturma izni bedellerini ödemeyi ve Ajansa ait eğitim kurumlarının altyapılarını geliştirme ve yenileme çalışmalarını durdurmuştur (Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Gözlemevi, 2018: 4).

Bu tasarruf tedbirleri eğitim alanında geriye gidilmesine neden olmuş yüzlerce öğretmen işsiz kalmıştır. Bunun sonucunda okuma yazma bilmeyen mülteci çocukların sayısı artmıştır. Öğrencilerin okuldan geri kalmaları toplumsal sorunlara neden olabilir. Eğitimden geri kalma durumu toplumda okuryazarlık oranını azaltır, işsizlik oranını ise çoğaltır. Aynı zamanda toplumun üretken ekonomik altyapısını zayıflatır. Bireyler ihtiyaçlarını karşılamak için başkalarına dayanır ve bunun sonucunda toplumsal sorunlar artar. Hırsızlık, tecavüz gibi suçlar çoğalır, toplumsal yapı bozularak çöküntüye uğrar. Böylece toplumun gelişimi için çalışılacağına iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılır. Yine okuldan geri kalınması cahillik ve azgelişmişliği arttırır. Ayrıca toplumu örf ve adetler yöneterek toplumun gelişimi engellenir. Bu tür tehlikeler zor ekonomik koşullarda yaşayan kamplara uğradığında olumsuz etkileri daha da artar (Huveydi, Görüşme).

ABD'nin baskıları eğitim müfredatının değiştirilmesi yönünde de olmuştur. UNRWA'nın eğitim dairesi özellikle 1. sınıftan 4. sınıfa kadar Filistin müfredatını değiştirme kararını almıştır. Filistin'in tarihini, kimliğini ve değerlerini değiştirecek müfredat hazırlanmaktadır. İlk olarak ilkokul döneminin din eğitimi, milli güvenlik, Arapça derslerine değişiklikler yapılmakta olup sonraki aşama ortaokul ve lise müfredatı değiştirilecektir. Değişiklikler 3 ana maddeye dayanmaktadır: işgale karşı direnişin kınanması ve bu durumun şiddetle bağdaştırılması, Filistin'in haklarıyla ilgili Kudüs ve dönüş hakkı dâhil siyasi davaların zikredilmemesi, bu değişikliklerin bütün öğretmenlere eğitim sürecinde uygulatılması (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 78). Bu durum UNRWA okullarında okuyan Filistinli öğrencilerin kimliklerini tehlikeye sokmaktadır. Ayrıca bu durum desteğini kesmek isteyen ABD'nin özellikle mültecileri tasfiye edilmesi hakkındaki kararlarını değiştirmeyecektir.

4.3.2.2. Sağlık Alanında:

Filistinli mültecilerin her türlü sorunları devam etmekte olup sağlık alanında da birçok sorun yaşamaktadırlar. Altyapı hizmetlerinden yoksun olmaları ve zor yaşam koşullardan dolayı aralarında çeşitli hastalıklar yayılmaktadır. Aynı zamanda kamplardaki mültecilerin sağlık ihtiyaçlarında ciddi eksiklikler yaşanmaktadır. Çoğu zaman sağlık alanında acil durumlarda çeşitli yerel hastaneler, UNRWA'nın poliklinikleri ve çeşitli sağlık kuruluşları müdahale etmek zorunda kalmaktadır. Ayrıca Lübnan'da yaşayan Filistinli mülteciler diğer sığınma ülkelerinin aksine Lübnan devletinin sunduğu genel sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadırlar. Nitekim bu durum sağlık sorununu daha da arttırmaktadır. Bununla birlikte savaşların etkileri, Gazze ve Batı Şeria'da ve son olarak Lübnan ve Suriye'deki güvenlik sorunları gibi etkenler sağlık alanındaki sorunları arttırmakta, kamplarda yaşayan Filistinli mültecilerin sorunlarının arasında sağlık sorununun en başta olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla

UNRWA'ya bu konudaki sorumluluğunu yerine getirmesi düşmektedir (Aitani ve Manna, 2010, 83).

2018 yılının istatistik verilerine göre UNRWA'ya ait 143 sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Bu sağlık kuruluşlarında 3.298 personel çalışmaktadır. Bu personellerin %58.3'ü erkek, %41.7'si kızdır. UNRWA'nın sağlık merkezlerinde 2018 yılı boyunca yapılan hasta kayıtlarının sayısı 8.408.244'e ulaşmıştır. Dolayısıyla sağlık alanı UNRWA'nın bütçesinde önemli bir yer kaplamaktadır. Tedavi masraflarını karşılama oranı %100'den %80'e düşürüldüğünden çoğu hasta ekonomik koşullardan dolayı tedavi masraflarını ödeyememektedir. Ayrıca birçok mülteci kampını kapsayan Batı Şeria'nın kuzeyinde yer alan Qalqiliya Hastanesinin kapatılma kararı alınmıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 85).

4.3.2.3. Yardım Alanında:

Binlerce mülteci aile aşırı yoksulluk çekmektedir. UNRWA'nın 2018 yılındaki kayıtlarına göre 255.579 kişi aşırı yoksul ve acil yardıma muhtaç olduğu görülmüştür. Bu demek oluyor ki mültecilerin %5'i aşırı yoksulluk şartlarında yaşamaktadır. Şuraya işaret etmek gerekir ki aşırı yoksul mülteciler ile yardıma muhtaç mülteciler arasında fark vardır (UNRWA Rakamlarla, 2018). Aşırı yoksul, geçim kaynaklarının hiç olmaması demektir. Dolayısıyla sürekli yardımlara dayanmaktadır. Aşırı yoksul mültecilerin oranı toplam Filistinli mültecilerin %60'ını temsil etmektedir (Aitani ve Manna, 2010, 85). Bu kitlenin çoğu Gazze ve Lübnan'da yaşamaktadır. 2016 yılında UNRWA'nın verilerine göre Suriye'deki Filistinli mültecilerin %90'nından fazlası (Ürdün ve Lübnan'a sığınanlar dâhil) UNRWA'nın sunduğu acil yardımlarla yaşamaktadırlar. Bunun ağırlıklı olarak nedeni iş fırsatlarının tamamen yok olması ve savaştan dolayı Suriye'de hayatın durmasıdır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 106).

UNRWA'nın bütçesini sınırlamasının sonucunda uyguladığı tasarruf tedbirleri, Lübnan, Suriye ve Gazze'de uyguladığı birçok yardım programını son zamanlarda olumsuz etkilemiştir. Ardı ardına gelen kriz ve savaşlar büyük bir insani krizi doğurmuş, bu krizin yakın tarihte çözülebileceği düşünülmemektedir. Hayatta kalabilmeleri adına zarar görenlere acil yardımlar sunulması gerekmektedir. Ancak bütçelere baktığımızda ihtiyaçlara göre bütçenin artacağına ne yazık ki daha azaldığına şahit olmaktayız (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018: 111). Suriye'deki Filistinliler 7 yıldır süren savaştan dolayı çetin bir mücadele vermektedirler. Yaklaşık 438 mülteci halen Suriye'de yaşamakta olup çok zor koşullar altında yaşamaktadırlar. Diğer 120 bin mülteci Suriye'nin dışında çok zor şartlar altında sığınmaktadırlar. Bütün ülkeler bu vatansız vatandaşlara karşı kapılarını kapattılar. 2. kez kendilerine sığınacak ülke aradılar. Suriye'de kalan sığınmacıların %58'si(yaklaşık 254 bin kişi) evlerini bırakmak zorunda kalmışlardır. %13'ü ise UNRWA'nın bilgilerine göre ulaşımı zor bölgelerde mahsurdur. Suriye'de yaşayan Filistinlilerin %95'i gıda temin edememektedirler. Dolayısıyla sürdürülebilir insani yardımlara ihtiyaçları vardır. %93'ü ise zayıf güçsüz statüsünde olduğu değerlendirilmektedir. Filistinli mültecilerde işsizlik %52,2'ye ulaşmıştır. 2018 yılında UNRWA Suriye'deki Filistinlilere hizmet etmek için 409 milyon dolara ihtiyacı olmuştur. Bu sayının yarısını UNRWA temin edememiştir. Bu doğrultuda UNRWA 800 milyon dolar değerinde para toplama kampanyası başlatmıştır. Bu paranın yarısı Suriye'nin acil yardım programına tahsis edilecektir (Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Gözlemevi, 2018: 15).

4.3.2.4. Yeniden İmar Alanı:

İmar programları UNRWA'nın acil yardım programı bünyesindedir. UNRWA felaketlerden ve savaşlardan etkilenen Filistinli mültecilerin durumlarını takip etmekle yükümlüdür. Şu an UNRWA'nın takip ettiği en önemli konu ise Nahr El Bared kampını, Gazze kentini (Gazze'ye açılan kesintisiz savaşlardan

dolayı evlerini kaybeden Filistinli mültecilere geçici çözüm bulma) yeniden imar etme konusu olmuştur. Aşağıda bu konuyla ilgili bazı ayrıntılar verilmiştir:

4.3.2.4.1. Lübnan'daki Nahr El Bared Kampı:

Nahr El Bared Kampı Lübnan'ın kuzeyinde Trablus'ta yer almaktadır. Bu kamp Lübnan'daki Filistinli mültecilerin en büyük kamplarındandır. 2007 yılında ordu ile silahlı gruplar arasında çıkan çatışmalar sonucunda kamp tamamen yıkıma uğramıştır. Çatışma sonucunda evini kaybeden 27 bin Filistinli mülteci komşu bölgelere sığınmak zorunda kalmıştır (Aitani, 2012, 169). Lübnan hükümeti yeniden imar için tahmini maliyetin 382 milyon dolar olacağını, UNRWA ise bu maliyetin 345 milyon dolar olduğunu kaydetmiştir. UNRWA'ya yeniden imar dosyasını takip etme sorumluluğu verilmiştir. Bu bağlamda ajans katkı veren devletlerden 239 milyon dolar para toplayabilmiştir. Bu şekilde kampın %54'nü yeniden imar edebilmiştir (Aitani, 2012, 187). Kayıtlı olan 5.000 kişi arasından 2.641 (yaklaşık 14 bin kişi) aileye anahtar teslim edilmiş olup bu kişiler 2017 yılı mayıs ayı itibariyle kamplarına dönmüşlerdir. Diğer aileler ise evlerine dönmek için işlemlerin bitmesini beklemektedirler. Ancak işlemlerin tamamlanması için 106 milyon dolar olarak değerlendirilen finansal açığın kapatılması gerekmektedir (UNRWA Web Sitesi, İnternet). Günümüzde devam eden ekonomik krizle bunun mümkün olamayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla halen mülteci olan insanlar zor koşullarda yaşamlarını sürdürmeye devam edeceklerdir.

4.3.2.4.2. Gazze'nin Yeniden İmar Edilmesi:

360 km2 alanı olan Gazze şeridi günümüze kadar çok sayıda savaşlara şahit olmuştur. Sadece son on yılda 10 savaşa maruz kalmıştır. 2008/2009 yılından başlayarak, 2012 yılı savaşı ve son olarak tam 50 gün süren ve şeridin altyapısını büyük yıkıma uğratan 2014'teki savaştır. Son savaşta çoğu sivil olmak üzere toplam 2.147 Filistinli can vermiş 12.000 kişi yaralanmıştır. Yine aynı savaşta

toplam 2.358 ev tamamen yıkılmış, 13.644 ev zarar görmüş, oturulmayacak hale gelmiştir. Bununla birlikte 10 binlerce ev kısmen zarar görmüştür. Bu savaş sonucunda yaklaşık 80 bin Filistinlinin barınacak evi kalmamıştır. Söz konusu savaşta İsrail işgal güçlerinin kampları hedef alması ve Gazze'de büyük sayıda mültecinin olmasıyla bu mültecilerin büyük bir bölümü UNRWA'ya kayıtlı olan kişilerden olduğu kaydedilmiştir (El-Namra, 2014: 62). Kahire'de düzenlenen Uluslararası Destek Konferansında Gazze'nin yeninden imarı için 3,5 milyar dolar gerektiği kaydedilmiştir. Nitekim bu yükümlülük doğal olarak sadece UNRWA'ya düşmemektedir. Evlerini kaybeden çoğu mülteci UNRWA'nın okullarında sığınmak zorunda kalmışlardır. UNRWA savaşlardan zarar gören mültecilere yardım etmekten ve onlara geçici barınma yerleri temin etmekten sorumlu olan bir ajanstır. Dolayısıyla bu şartlar altında ajansa yaklaşık 60 milyon dolarlık bir ek finansal yük yüklenmiştir. UNRWA bu finansal yükü temin edememekte 2018 yılı Kasım ayından beri evleri yıkılan ve geçici evlerde kalan mültecilerin kiralarını ödeyememektedir. Sonuç olarak Gazze şeridinde binlerce aileyi aşan konaklama krizi yaşanmaktadır (Aljazeera, İnternet).

4.4.UNRWA'NIN GELECEĞİNE YÖNELİK TAHMİNLER

Ajansın kapatılması ve ABD'nin finansal desteğini sonlandırması sonucunda doğacak olan etkilere bakacak olursak, öncelikle bu eylem Filistinli mültecilerin zorla uzaklaştırıldıkları ana yurtlarına geri dönüş hakkını taşıyan BM'nin kararlarına zıt düştüğünü söylemeliyiz. BM Genel Kurulu'nun 08/12/1949 tarihli 302 no'lu UNRWA'yı kurma kararı, BM Genel Kurulu'nun 11/12/1948 tarihli 194 no'lu kararına bağlıdır. 194 no'lu karar Filistinli mültecilerin dönüş haklarının olduğunu ve varlıklarını geri alma veya tazminat

alma haklarının olduğunu içeren karardır. Kararın önsözü, 5. Fıkrası ve 20. Fıkrası 194 no'lu kararı uygulamayı içermektedir. Bu da demek oluyor ki, UNRWA'nın kapatılması dönüş hakkını yerine getirmekle bağlıdır (Al Ali, 2014, 79).

Bununla birlikte mültecileri misafir eden ülkelerde de siyasi, sosyal ve güvenlik krizler yaşanabilir. Çünkü çeşitli nedenlerden ötürü milyonlarca mülteci yeniden yerleştirilmelerini kabullenemeyeceklerdir. Aynı zamanda söz konusu mültecilere sunulan insani yardımların kesilmesiyle bu durum ekonomik ve güvenlik krizine yol açabilecektir. UNRWA Batı Şeria, Gazze Şeridi, Lübnan, Suriye ve Ürdün olmak üzere hizmet alanına giren 5 bölgenin içindeki 58 kampta ve çeşitli topluluklarda yaşayan 6 milyon kayıtlı Filistinli mülteciye sağlık, acil yardım, kampları iyileştirme, altyapı, küçük kredi sunma, koruma, 500 binden fazla öğrenciye ücretsiz eğitim hizmetleri sunmaktadır. Bununla birlikte 30 bin Filistinli personele iş fırsatı sağlamaktadır. UNRWA bütün bu gerekli ihtiyaçları karşılayamamasına rağmen, bu hizmetlerin bir kısmının karşılanması dahi misafir eden ülkelerin ve mültecilerin ekonomik yüklerini hafifletmektedir. Dolayısıyla bu krizden en çok etkilenecek olan taraf misafir eden ülkeler olacaktır. Nitekim bu ülkeler Ortadoğu'daki gerilimden dolayı iç sorunlar ve krizler yaşamaktadır (Huveydi, Görüşme).

2016 yılı kasım ayından itibaren UNRWA'ya karşı işlemler devam etmektedir. Bu işlemler insani yönden mülteciler sorununu, siyasi yönden dönüş hakkının geleceğini tehdit ediyordu. Aynı zamanda bu kararlar mültecilerin, mülteci toplumlarının, komşu ülkelerinin ve menfaat sahibi tarafların ek güvenlik tedbirleri almalarına neden olacaktır. Dolayısıyla ajansın hizmetlerini kısıtlama yönünde alınan hızlı kararlar sonucunda Filistin Arap ve uluslararası karar sahipleri ve UNRWA çalışanları tarafından UNRWA'nın geleceği ile ilgili popüler, elitist, siyasi, medya ve diplomatik alanlarda çeşitli sorular meydana gelmektedir. Nitekim UNRWA'nın kapatılmasıyla ilgili Amerikan-İsrail planlarının olduğu dolayısıyla "Yüzyılın Anlaşması" kapsamında Filistin sorununun tamamen tasfiye edilmesi planlarının olduğu söylenmektedir. Bu çalışmalar ışığında UNRWA'nın geleceğiyle ilgili çeşitli sorular doğmakta ve senaryolar oluşmaktadır.

4.4.1. Krizi Aşma İmkanları ve ABD Dışında Finansal Kaynaklar:

UNRWA'nın geleceğiyle ilgili birinci senaryo, UNRWA'nın ABD dışında başka finansal kaynaklar bulmasıyla krizin aşılacağını içermektedir. Bu durumda 2 finansal kaynak bulunmaktadır. Birincisi UNRWA'nın mali açıklığını kapatmak adına bazı ülkelerin – geçici olarak- girişimde bulunması. Devletler arasında nüfuz ve güç mücadelesinden kaynaklanan, Ortadoğu'nun kararlarına müdahale olmak isteyen, Rusya, Çin ve AB gibi güçler UNRWA'ya destekli olabilir. UNRWA'nın finansal destek çağrılarına icabet eden çeşitli Avrupa ülkeleri olmuştur. AB ve UNRWA 27/02/2018 tarihinde ortaklıkları ve Filistinli mültecilere yönelik yükümlülükleri hakkında atılacak olan adımlarla ilgili stratejik müzakereler gerçekleştirdiklerini açıklamışlardır. Ortak yapılan açıklamada AB ve UNRWA arasında yapılan müzakere ajansın karşılaştığı mali krizle ilgili olduğu, bu bağlamda finansal destek kaynaklarını genişletme yollarının araştırıldığı ve iyileştirme işlemlerinin devam ettiği ifade edilmiştir. Aynı zamanda açıklamada Filistinli mültecilerin haklarının korunacağı konusunda her iki tarafın taahhüt ettiği, UNRWA'nın sorumluluğunda olan 5 milyon mülteciye temel hizmetlerinin devam edeceği beyan edilmiştir (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018, 210). AB, 2016 yılında UNRWA'ya 82 milyon Euro değerinde finansal destek sağlayacağını taahhüt etmişti. Krizin başlangıcından bu yana başta Norveç, İsveç, Almanya, İtalya, İngiltere olmak üzere birçok Avrupa ülkesi 250 milyon Euro'yu aşan mali destek sağlamışlardır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018, 209).

Kesilen ABD yardımlarına alternatif olan ikinci kaynak ise UNRWA'ya yeni finansal kaynak sağlayan Kanada, Japonya, Hindistan ve Rusya gibi ülkelerdir. Geçtiğimiz dönemlerde finansal destek sağlayan bu ülkelerin yardımları sınırlı olup 45 milyon doları aşmamıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 217). Bununla birlikte desteği bütçenin %8'ni aşmayan Arap ülkelerinin de BM ve UNRWA arasında yapılan anlaşma doğrultuşunsa finansal destekleri yükseltilebilir. Ancak bu durum birçok nedenle tercih

edilmemektedir. Bu nedenlerden finansal katkı sağlayan Arap ülkelerinin bir kısmı zaten bölgenin yeniden yapılandırılması projesinde ABD'nin ihalesinde yer alan ülkelerdir. Bununla birlikte Arap ülkeleri mülteciler sorununun uluslararası bir sorun olup uluslararası toplumunun sorumluluğuna girdiği gerekçesiyle UNRWA'ya sağladığı finansal desteğin oranını arttırmayı kesinlikle reddetmekte, bu sorunun Arap iç sorunu olarak değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadırlar (Huveydi, Görüşme). Bu bağlamda, BM Genel Sekreteri Guterres 2017 yılı Nisan ayında sunduğu raporda UNRWA'nın faaliyetlerini takdir ederek, BM'ye üye olan ülkelere UNRWA'nın mali imkânlarının sürdürülebilir ve tahmin edilebilir olması gerektiği hakkında çağrı yapmıştır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018, 48).

4.4.2. UNRWA'nın Kapatılması Filistinli Mülteciler Dosyasının Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne Devredilmesi:

İkinci senaryo ise ABD-İsrail planının UNRWA'yı tasfiye etmekte başarılı olması, Filistinli mültecilerin UNHCR'ye devredilmesi senaryosudur. Konuyla ilgili ABD yönetiminde bazı muhalif seslerin olmasına rağmen ABD Başkanı Trump ve İsrail başbakanı Netanyahu'nun planları bu şekildedir. Aynı zamanda İsrail Dışişleri Bakanlığı ve İsrail güvenlik organları UNRWA'nın kapanmasından doğacak ekonomik krizin güvenliği tehdit edeceğinden bu planı reddetmektedirler. Netanyahu 07/01/2018 tarihinde Tel Aviv'de gerçekleşen bakanları kurulu toplantısında şöyle demiştir: "Başkan Trump'ın UNRWA'ya yönelttiği şiddetli eleştirilere bende tamamen katılıyorum. Çünkü UNRWA İsrail Devletini yıkma adına Filistinli mültecilerin sorununu ve dönüş hakkı dedikleri söylentileri sürdürmektedir. Bunun için UNRWA yok edilmelidir. UNRWA 70 yıl önce tek başına bir tek Filistinli mültecilerin lehine kurulmuştur. Oysa UNHCR mültecilerin sorununu çözmekle yükümlüdür. UNRWA ise mülteci dahi olmayan mültecilerin torunlarının sorunlarını çözmektedir. Bu tam 70 yıldır sürmektedir. Daha sonraki evlatlarının sorunlarını da çözecektir. Bu saçmalığı durdurmamız

gerekiyor. Bununla ilgili kendim basit bir öneri sundum. Öneri UNRWA'ya aktarılan paraların UNHCR'ye yönlendirilmesi hususunu içermektedir. Bu adım tedricen ve net standartlarla atılmalıdır. Bu şekilde UNRWA'nın desteklediği sahte mülteciler yerine asıl mülteciler desteklenecektir. Bu önerimi BM'ye sundum. Bu yolla UNRWA kapatılacak ve gerçek mültecilerin sorunlarına yoğunlaşılacaktır (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018, 179).

ABD Başkanı Trump'ın danışmanı Kouchner tarafından düzenlenen vizyonda UNRWA'nın tamamen kapatılması ve Filistinli mültecilerin BM'ye yönlendirilme planları bulunmaktadır. Bu vizyon Trump tarafından gerçekleştirildiği takdirde Filistinli mültecileri nitelendirme yöntemleri ve onlara yönelik programlar değişecektir. UNHCR mülteciyle ilgili hukuki bir tanım sunmuş olup hizmete dâhil olabilmesi veya hizmet dışı tutulması için standartlar belirlemiştir. UNCHR en başından itibaren Filistinli mültecileri hizmetlerinden uzak tutmuştur. Bu bağlamda anlaşmanın d maddesinin birinci fıkrasına dayanmaktadır. İlgili fıkrada BM'ye ait kuruluş ve ajanslarda koruma ve yardım kapsamına giren mültecilerin hizmetlerden yararlanmayacağını ifade edilmiştir. Yani UNHCR, UNRWA'nın 5 bölgesinde yaşayan Filistinlilere hizmet etmeyecektir. Fakat UNRWA'nın kapsamına girmeyen bölgelerdeki örneğin Irak'taki Filistinlileri hizmetlerine dâhil etmiştir. Bununla birlikte UNHCR'nin 2017 yılı Aralık ayında yayınladığı talimat ve bildirgesinde birçok soru doğmaktadır. Bu soruların en önemlisi UNHCR'nin programlarından UNRWA'dan (devam ettiği sürece) faydalanan kitlenin faydalanma olasılığı. UNHCR'nin bu yeni bildirgesi "BM'ye ait herhangi bir kuruluşun yardımları ve koruması kesildiği takdirde" programlarından faydalanma imkânı sunmaktadır. UNRWA'daki Filistinli mülteciler gibi (Mşeniş, Görüşme).

Bildirgenin yirmi ikinci maddesi ise UNRWA'dan faydalanan kitlenin UNHCR'den faydalanma yetkisini veren rasyonel gerekçeleri sıralamıştır. Bu gerekçeler; BM kararı sonrası UNRWA'nın durdurulması veya sözleşmesinin yenilenmemesi. UNRWA'nın kuruluş amaçlarını yerine getirememesi (Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center, 2018, 240).

Krizin siyasi etkilerinden bahsettiğimiz gibi Filistinli mültecilerin UNRWA'dan UNHCR'ye aktarılması durumunda hukuki ve siyasi alanda da tehlikeli sonuçlara yol açacaktır. Bu sonuçlardan dönüş hakkının sonlandırılması, Filistin sorununa bir çözüm dayatılması ve böylece İsrail tarafına hizmet edilmesi. Bu durumdan en çok zarar görecek olan taraf Filistinli mülteciler olacaktır. Bu da bölgenin tamamının patlama riskine neden olacaktır.

Çünkü UNHCR ile UNRWA arasında fark vardır. UNHCR sığınma sorununu kökten çözmeye çalışmaz. Sadece aşağıdaki bazı yöntemlerle etkilerini azaltmaya çalışır (Mşeniş, Görüşme):

- Asıl vatana gönüllü dönüş. Bu durum Filistinli mülteciler için geçerli değildir. Çünkü 1948 yılı mültecisi için asıl vatan yoktur. Çünkü BM 1949 yılında İsrail Devletini ilan etmiştir.
- Sığınma ülkesinde yeniden yerleştirme. Burada ise mülteci eğer korunacağı bir ülkenin vatandaşlığını alırsa UNHCR'nin hizmet kapsamından çıkmaktadır. Bu çözüm Ürdün'deki Filistinlilerin eğer Ürdün vatandaşlık numarasını taşıdıkları takdirde dönüş haklarını iptal edecektir. UNRWA'nın 2017 yılı raporuna göre, bu mülteciler ajansta kayıtlı olan mültecilerin %41'ne tekabül ettiği kaydedilmiştir.
- Mültecileri 3. Ülkelere Yerleştirmek: UNHCR Filistinli mültecileri başka ülkelere yerleştirilmesi. Irak'taki Filistinlilerin Kanada, Yeni Zelanda, Avustralya'ya ve Suriye'deki Filistinlileri Avrupa ülkelerine yerleştirdiği gibi.

UNHCR Filistinlilere dönüş hakkının olduğunu savunan UNRWA'nın aksinedir. Aynı zamanda ilgili ajansın varlığı İsrail işgalinin varlığını sürdürecek ve etkilerinin devam etmesini sağlayacaktır. Filistinli mülteciler UNHCR aktarıldığı takdirde BM, dönüş hakkıyla ilgili uluslararası yükümlülüklerinden kaçmaya başlayacaktır (arşiv ve bilgi merkezi, 2018,239).

4.4.3. Finansal Desteğin Azalmasının Ardından UNRWA'nın Gerilemesinin Devam Etmesi:

Üçüncü senaryo ise, mali krizin devam etmesine rağmen UNRWA'nın faaliyetlerini sürdürmesi, kaynaklarını yönetmeye devam etmesi ve hizmet bölgelerinde Filistinli mültecilerin hayatlarını sürdürecek minimum destek sağlamasını içermektedir. Bu senaryonun bir önceki senaryodan daha iyi olmasına rağmen, bu senaryonun sonuçları Filistinli mültecilerin durumlarını felaket derecesinde etkileyecektir. Bu durumla birlikte meydana gelecek olan insani kriz, eğitimin zayıflaması ve okuryazarlık oranının azalması, yoksulluk ve işsizlik oranının artmasıyla çeşitli toplumsal krizlere yol açılacaktır. Aynı şekilde dış kaynaklardan bir tanesini kaybeden misafir eden ülkelerde de ekonomik krizle karşılaşılmasına neden olacaktır (Huveydi, Görüşme).

UNRWA'nın yetkilileri tarafından yapılan açıklama, bildirge ve beyannamelerde sürekli uluslararası toplumlara ajansa yönelik mali yükümlülüklerini yerine getirme çağrıları yapılmaktadır. Ajans yetkilileri hizmetlerini tasarruflu yöntemlerle sürdüreceklerini ve mültecilerin öfkelerini bu şekilde bastıracaklarını beyan etmektedirler. Ancak bu hizmetlerin türü ve miktarı bölgede yaşanan krizden dolayı sürekli gerilemekte ve bölgede yaşayan toplumlara yönelik destek ve girişim ihtiyaçları gittikçe artmaktadır.

SONUÇ

1948 yılında Ortadoğu'da insani ve siyasi kriz doğmuş ve bu krizlerin en önemli sonuçlarından biri de binlerce Filistinlinin Filistin'e komşu Arap ülkelerinde mülteci statüsüne geçirilmesidir. Mültecilerin bir kısmı ise daha işgal edilmemiş olan Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne yönelmişlerdir. Bu durum sonucunda BM Genel Kurulu, 1949 yılı Aralık ayında UNRWA'yı kurma kararını almıştır. Bu ajansla BM Filistinli mültecilerin acil ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemiş, bu krizin geçici olduğunu farz ederek mültecilerin kısa süre içerisinde yurtlarına döneceklerini tahmin etmiştir. Ne yazık ki mültecilik süreci 70 yılı aşmıştır. Hatta son zamanlarda bölgede yaşanan krizler sonucunda hem Avrupa'ya göç vakaları artmış, hem de Arap ülkelerindeki mülteci kampları gittikçe artış göstermiştir.

UNRWA mültecilerin siyasi ve yasal davalarını savunmuş, hayat koşullarını iyileştirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda eğitim, sağlık, barınma olmak üzere mültecilere temel hizmetleri sunmuştur. Uluslararası güçlerin Filistin davası ve mülteciler sorununa bakış açılarının ve tavırlarının farklılık göstermesi sonucunda UNRWA çeşitli mücadelelerle karşılaşmış, bu zorluklar ajansın varlığını tehdit etmiş, hizmetlerinin gerilemesine neden olmuştur. Özellikle ABD ve İsrail'in UNRWA'yı kapatma ve ajans bütçesinin 1/3'ünü temsil eden finansal desteğini kesme çağrılarından sonra UNRWA'nın karşısındaki engeller artmıştır. Mülteci kitlesinin genişlemesi ve bölgedeki krizlerin artmasıyla UNRWA'nın finansal desteğe olan ihtiyacı artmıştır. Ajansın karşılaştığı bu krizle birlikte Filistinli mültecilerin geleceği ve dönüş hakları sorgulanmaya başlanmıştır. Özellikle ABD'nin "Yüzyılın Anlaşması" denilen projesi Filistinlilerin aleyhine işlemekte ve Filistin sorununun kesin çözüme bağlanması planlanmaktadır.

2016’da iktidara gelen ABD başkanı Trump’ın UNRWA'ya yönelik tutumu kuruluşun geleceğini etkilemektedir. ABD eylemlerine rağmen, dünya ülkelerinin çoğu UNRWA'ya siyasi desteklerini dile getirmektedir. Ayrıca ABD, kararının etkileri konusunda uyarılmış ve UNRWA'yı kurtarmak için müdahale çağrısında bulunulmuştur (BM, Arap Devletleri Birliği, AB, Ajans Danışma Komisyonu). Ancak, ABD yönetimin kararıyla ortaya çıkan finansal kriz, Ajansı kuruluş amacı, görevleri ve rolü konusunda zor duruma düşürmektedir. Bu gerçekler doğrultusunda bazı çıkarımlar yapılabilmektedir:

Mülteciler sorunu, İngiliz mandasının desteğiyle Avrupa’dan göç eden Yahudilerin Filistin topraklarını işgal etmeleriyle doğmuş olan bir sorundur. BM bu sorunun büyük sorumluluğunu taşımaktadır. Ancak uluslararası sivil toplum kuruluşlarının ve BM’nin 194 ve 302 no’lu kararları sonucundaki taahhüt ve yükümlülüklerini yerine getirmemeleriyle bu sorun günümüze kadar devam etmektedir.

Filistinli mülteciler çeşitli sığınma bölgelerine dağılmışlardır. Bu sığınma bölgelerinin en önemlisi Ürdün, Suriye, Lübnan, Batı Şeria ve Gazze Şeridi olmuştur. O dönemde mülteci sorununun geçici olacağı, istikrarın sağlanacağı ve böylece mültecilerin yurtlarına dönmeleriyle son bulacağı düşüncesiyle alınan uluslararası kararlar planlanmıştır. Ancak sığınma vakalarının uzun süre devam etmesinin ardından sığınma bölgelerinde mülteci kamplarının kurulması gerçekleştirilmiştir.

BM Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve İş Ajansı, kısaltılmış adıyla UNRWA, BM Genel Kurul’un 302 no’lu kararıyla kurulmuştur. Ajans mültecilerin dönüş haklarıyla ilgili 194 no’lu kararın uygulanmasına dek mültecilere yardım etmek amacıyla kurulmuş olan bir ajanstır. Dolayısıyla dönüş hakkı garantisi olmayan Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne bağlı mültecileri kapsamamaktadır.

UNRWA, beş faaliyet alanında 58 kampta yaşayan 6 milyondan fazla kayıtlı Filistinli mülteciye hizmet vermektedir. Tüm ihtiyaçları karşılamamasına rağmen, hizmetleri mültecilerin ekonomik yükünü hafifletmeye katkıda bulunmaktadır.

UNRWA, bütün Filistinli mültecileri kapsamamaktadır. Ajans, Filistinli mültecilerin sadece %85’ni oluşturan belirli şart ve kriterlere sahip mültecileri kapsamaktadır. Dolayısıyla UNRWA mülteci sorunuyla ilgilenen en önemli uluslararası ajanstır. Diğer

mülteciler ise BM Yüksek Komiserliği kapsamındadır. Mültecilerin bir kısmı da hiçbir uluslararası ajansa bağlı değildirler.

UNRWA'nın varlığı sadece Filistinli mültecilere insani yardım amaçlı değildir. UNRWA, BM tarafından mültecilerin sorununun tanınması ve sorumluluğunun alınması için kurulan bir kuruluştur. Bu kapsamda ajans başta 194 no'lu karar olmak üzere mülteci haklarıyla ilgili kararların uygulanması için uluslararası sivil toplumdan her zaman destek beklemiştir.

1949 yılında UNRWA kurulduğunda BM, ajansa yönelik finansal desteğin katkı veren ülkelerden gönüllü olarak sağlanmasına karar vermiştir. Bu karar ise ajansı çeşitli krizlere maruz bırakmış, başta ABD olmak üzere katkı veren devletlerin ABD gizli ajandasının uygulanması için ajansa karşı baskı uygulanmasına neden olmuştur. Dolayısıyla UNRWA'nın sabit bütçeye sahip olması ve BM Genel Kurulu tarafından net olarak belirlenmesi gerekmektedir.

UNRWA'ya yönelik ülkeler, Filistin davasına genel olarak, mülteciler sorununa özel olarak bakmaktadırlar. Ancak bütün taraflar ajansın insani rolünün önemi hakkında hemfikirlerdir. ABD ve İsrail'in UNRWA'ya karşı düşmanca tutumu ise UNRWA'nın mültecilerin dönüş hakkı güvencesini sağlaması gibi siyasi gerekçelere dayanmaktadır.

Bütün İsrail iktidarları ise mültecilerin dönüş hakları hakkındaki görüşleri hiçbir şekilde ne olursa olsun müsaade edilmemesi gereken bir eylem olduğu yönündedir. İsrail iktidarları bu hakkı kaldırmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu doğrultuda BM'ye baskılar uygulamışlardır. ABD yönetimi ise İsrail'i bu konuda desteklemiştir. Ancak bu destekler özellikle Trump döneminde artış göstermiştir.

UNHCR ve UNRWA arasında büyük fark bulunmaktadır. Filistinli mülteciler dosyasının UNRWA'dan UNHCR'ye aktarılması demek Filistinli mülteciler sorununun temel mahiyetini kaybetmesi ve sadece insani boyutlu olması demektir. Bu durumu ise Filistinli mülteciler ve Filistin'in bütün siyasi tarafları reddetmektedir.

Filistinli mültecileri misafir eden bütün ülkeler, Filistinli mültecileri kendi ülkelerine yerleştirme fikrine karşı çıkmaktadırlar. Dolayısıyla UNRWA'nın tasfiye edilmesi ve yetkilerin UNCR'ye verilmesine de karşı çıkmaktadırlar.

Yukarıda saydığımız çıkarımlara istinaden, UNRWA'yı tasfiye etme girişimlerinin profesyonel olmaması veya mülteciler arası eşitlik çağrıları sonucu olması veya BM'ye bağlı mültecilere bakan özel iki tane kuruluş ihtiyacının olmaması gibi gerekçelerden ziyade asıl UNRWA'nın siyasi rolü, genel olarak da Filistinli mülteciler sorunu hedef alınmaktadır. UNRWA'yı hedef almanın asıl nedeni ise sadece ajans ve ajanstan faydalanan mülteciler değil asıl Filistin davasına dayanmaktadır. Bu nedenle, bölge haritasına bir bütün olarak yansıyan bu eylemlere karşı durmak önemlidir. UNRWA'nın desteklenmesindeki rolünü yürütmek için BM'nin ve uluslararası toplumun rolünü aktive etmek gerekmektedir. Bu, BM'den UNRWA için kalıcı bir bütçenin kabul edilmesiyle başarılmıştır.

BM Genel Kurulunda ve UNRWA Danışma komisyonundaki gibi uluslararası örgütlerde Filistin'e dost devletlerinin varlığı çok faydalıdır. Türkiye, 2018'den bu yana Danışma Komitesi'ne başkanlık etmektedir. Katar, Ağustos 2019'a kadar BM Genel Kurulu'nun Başkan Yardımcısı olarak seçilmiştir. Bu durum, UNRWA için sabit ve devamlı bir bütçenin kabul edilmesini etkileyebilmektedir.

Ajansın tahmin edilen geleceğiyle ilgili düşünecek olursak, en çok baskın gelen senaryo ABD finansal desteğini durdursa dahi UNRWA'nın faaliyete devam edeceği yönündedir. UNRWA yeteri kadar olmasa da farklı yatırım kaynakları bulacaktır. Yatırım kaynaklarının yetersizliği sonucunda Filistinli mültecilerin insani krizleri devam edecektir. Aynı şekilde Filistin sorunu da ABD'nin "Yüzyılın Anlaşması" çerçevesindeki planlarına mahkûm kalacak gibi görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap:

1. 302 Komisyon (2019), UNRWA'nın Çalışma Alanlarının İçindeki ve Dışındaki Filistinli Mülteciler – Gerçeklik ve Zorluklar. Beirut: Mültecilerin Haklarını Savunmak için Komisyon 302.
2. Abu Cafer, Ahmed Hasan (2008), Filistin meselesine ilişkin BM Genel Kurulunun 181 ve 194 sayılı kararları üzerinde analiz. Nablus: Al-Najah University Yayıncılık.
3. Aitani, Meryem ve Muin Manna (2010), Filistinli mültecinin çektiği acı. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.
4. Al-Ali, İbrahim (2018), UNRWA'nın Suriye krizi süresinde performansının değerlendirilmesi. Londra: Suriye Filistinlileri Çalışma Grubu.
5. Al-Baitar, Firas (2013), Siyasi ve Askeri Ansiklopedi. Amman: Usama Yayıncılık.
6. Allahibi, Adeeb Saleh (2012). Filistinli Mültecilerin Sorununa Yönelik ABD'nin Tutumu 1948 – 1967. Amman: Gaida Yayıncılık.
7. Al-Naddaf, Ahmed Asad (2005). The Palestinians of Lebanon Between a Painful Reality and an Unknown Destiny. Beirut: Al-Arz Yayıncılık.
8. Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center (2011), Lübnan'daki Filistinli Mültecilere Medeni Haklarını Verme Sorunu. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.
9. Arşiv ve Bilgi Bürosu – Al-zaytouna Studies Center (2018), UNRWA Crisis 2016 – 2018 (UNRWA Krizi 2016 – 2018). Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.
10. Babadji, Ramadan (1996), Filistin Halkının Geri Dönüş Hakkı ve Gerçekleştirilme İlkeleri. Beirut: Filistinli Araştırmalar Kurumu.
11. Christison, K (1999). Perceptions of Palestine: Their Influence on United States Mideast Policy. Berkeley: University of California Press.
12. Glimour, David (1993 – Şakir İbrahim Tercümesi), The Dispossessed: The Ordeal of the Palestinians, 1917-1980. Kahire: Madbuli Yayıncılık.
13. Hassawi, Najwa (2008), Uluslararası meşruiyet ve İsrail müzakereleri arasındaki Filistinli mülteciler. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.
14. Hijazi – Akram (2015), Filistinli Nakba'nın Sosyal Kökleri. Kahire: Madarat Araştırma ve Yayıncılık.
15. Musa, Ahmed Akil (2007). Filistinlilerin Lübnan'a Göç Etmesi, Sur Şehrindeki Kampların Durumuyla İlgili Bir Alan Çalışması. Beirut: Fırat Yayıncılık.
16. Saleh, Mohsen (2010). UNRWA: Work Programs and Performance Evaluation (UNRWA: Çalışma Programları ve Performans Değerlendirme). Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.

17. Saleh, Mohsen (2012). The Palestinian Issue: Historical Background and Contemporary Developments. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.
18. Sondergaard, Elna (2009), Filistinli Mültecilerin Korunması İçin Rehber. Beytlahm: Badil Center.
19. Suleiman, Jaber (2018). UNRWA's current crisis: context, dimensions, prospects and ways of confrontation (UNRWA'nın mevcut krizi: bağlam, boyutlar, beklentiler ve yüzleşme yöntemleri). Beirut: Al-Zaytouna Studies Center.
20. Suleiman, Michael (1996). U.S. Policy on Palestine: From Wilson to Clinton. Beirut: Al-Wehda Al-Arabia Yayıncılık.
21. Tiltnes, Age ve Hufeng Zhang (2013), İlerleme, zorluklar, çeşitlilik: Ürdün'deki Filistinli mültecilerin sosyo-ekonomik koşullarına dair görüşler. Norveç: Allkopi AS.
22. Zurayq, İlya (1997), Filistinli Mülteciler ve Barış Süreci. Beirut: Filistinli Araştırmalar Kurumu.

Kitap Bölümleri:

1. Abu Amer, Adnan (2013), İsrail'in Mülteci Sorunu Üzerindeki Konumu. Şu kitapta: Arap Dünyasında Filistinli Mülteciler: Gerçeklik ve Beklentiler. Doha: Aljazeera Studies Center, 215 – 228.
2. Abu Hasna, Nafiz (2008) Kitabın Önsüzü. Şu Kitapta: Ed Mohsen Saleh. Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Durumları. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center, 7 – 14.
3. Aitani, Amel (2008) "Nahr El Bared Olayları ve Onun Siyasi, İnsani ve Güvenlik üzerine Etkileri". Şu kitapta: Ed Mohsen Saleh. Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Durumları. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center, 171 – 196.
4. Badwan, Ali (2010), Suriye'deki Filistinli mültecilerin siyasi gerçekleri ve halkla etkileşimi ve dönüşümleri. Şu kitapta: Suriye'deki Filistinli Mülteciler. Şam: Safahat Araştırma ve Yayıncılık, 85 – 108.
5. Barakat, Nizam (2004), İsrail Devletin Kuruluşu. Şu Kitapta: Ed Jawad Al-Hamad. Filistin Meselesine Giriş. Amman: Middle East Studies Center, 231 – 240.
6. Darraji, İbrahim (2010), Suriye'deki Filistinli Mülteciler: Yasal Çalışma. Şu kitapta: Suriye'deki Filistinli Mülteciler. Şam: Safahat Araştırma ve Yayıncılık, 33 – 53.
7. Hammud, Tareq (2013), Barış Süreci Işığında Filistinli Mültecilerin Sorunu. Şu kitapta: Arap Dünyasında Filistinli Mülteciler: Gerçeklik ve Beklentiler. Doha: Aljazeera Studies Center, 189 – 204.
8. Hanafi, Mahmud (2008), Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Yasal Durumu. Şu Kitapta: Ed Mohsen Saleh. Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Durumları. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center, 57 – 75.
9. Huveydi, Ali (2008), Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Coğrafi ve Demografik Dağılımı. Şu Kitapta: Ed Mohsen Saleh. Lübnan'daki Filistinli Mültecilerin Durumları. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center, 17 – 53.

10. Huveydi, Ali (2013), UNRWA Krizi ve Arap ve Uluslararası Filistinli Mültecilere Destek Çabaları. Şu kitapta: Arap Dünyasında Filistinli Mülteciler: Gerçeklik ve Beklentiler. Doha: Aljazeera Studies Center, 147 – 164.
11. Jawad Al-Hamad (2004), Arap-İsrail Çatışmasının Barışçıl Çözümü ve Orta Doğu Barış Süreci İçin Projeler. Şu Kitapta: Ed Jawad Al-Hamad. Filistin Meselesine Giriş. Amman: Middle East Studies Center, 543 – 615.
12. Nofel, Ahmed Said (2004), Filistin'e Karşı Siyonist ve Sömürge komplolar. Şu Kitapta: Ed Jawad Al-Hamad. Filistin Meselesine Giriş. Amman: Middle East Studies Center, 183 – 229.

Rapor:

1. Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Monitörü (2018). UNRWA Hizmetlerinin Azaltılması ve Filistinli Mülteciler Üzerindeki Etkileri. Genève: Euro-Mediterranean Human Rights Monitor.
2. Suriye'de Filistinliler İçin Çalışma Grubu (2014). Suriye'de Filistinlilerin Durumu Hakkında Raporu. Londra: Suriye'de Filistinliler İçin Çalışma Grubu.

Tez:

1. Abu Ajeena, Khitam (2015), Filistinli Hiziplerin Mülteci Sorununa İlişkin Politik Söylemleri. Al-Azhar Üniversitesi – Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi – Orta Doğu Çalışmaları Bölümü, Gazze – Filistin.
2. Abu Odeh, Mohammed (2016), The Role of UNRWA in Keeping the Palestinian Refugees Cause (Filistinli Mültecilerin sorununun devamında UNRWA'nın rolü). Yüksek Lisans, Al-Azhar Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Siyaset Bilimi Bölümü, Gazze – Filistin.
3. Abu Omer, Yasmin (2010), The influence of the Palestinian refugee question on Palestinian-Jordanian relations (Filistinli mülteci sorununun Filistin-Ürdün ilişkileri üzerine etkisi). Yüksek Lisans, Birzeit Üviversitesi – Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi – Uluslararası İlişkiler, Ramallah – Filistin.
4. Abu Ramadan, Hana (2011), Filistinli Mültecilere Dönüş Hakkı: Analitik Psikolojik Çalışma. Yüksek Lisans, İslami Üniversitesi – Eğitim Fakültesi – Eğitim Psikolojisi Bölümü, Gazze – Filistin.
5. Al-Nawajha, Ramzi (2016), Mülteci Konusunda Uluslararası Konumun Güçlendirilmesinde Filistinli Diplomatik Performansı. Yüksek Lisans, Al – Aqsa University – İdari ve Siyasi Bilimler Akademi, Gazze – Filistin.

6. El-Namra, Subhi (2014), UNRWA'S Role in Re-Construction in the Gaza Strip (UNRWA'nın Gazze Şeridinde Yeniden İnşada Rolü). Yüksek Lisans, İslami Üniversitesi – Mühendislik Fakültesi – Mimarlık Bölümü, Gazze – Filistin.
7. Keleşoğlu, Erhan (2008), İSRAİL YURTTAŞI FİLİSTİNLİLER: YURTTAŞLIK, KİMLİK, SİYASET 1948-2000. Doktora, İstanbul Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü – Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul – Türkiye.
8. Muhanna, Tareq (2018), Öğretmenlerin Mesleki Yeterlilik Seviyesini Yükseltmek için Gazze'deki UNRWA Okullarında Kapsayıcı Eğitim Stratejisini Kullanmak. Yüksek Lisans, İslami Üniversitesi – Eğitim Fakültesi – Eğitim Yönetimi Bölümü, Gazze – Filistin.
9. Thaher, Abdullateef (2016), Filistinli Mültecilerin İsrail Tarafından Geri Dönüşlerinin Önlenmesinin Uluslararası Sorumluluğu. Yüksek Lisans, İslami Üniversitesi – Hukuk ve İslami Hukuk Fakültesi – Hukuk Bölümü, Gazze – Filistin.
10. Zamara, Faten (2011), American Foreign Policy Toward Palestinian Refugees (Filistinli Mültecilere Yönelik ABD'nin Dış Politikası). Yüksek Lisans, Al – Quds University – Lisansüstü Çalışmalar Fakültesi – Bölgesel Araştırmalar Bölümü, Kudüs – Filistin.

Makale, Bildiri:

1. Al-Shammari, Yahya (2014), Uluslararası Mülteci Hukuku Işığında Filistinli Mülteciler: Koruma ve Bakımın Olmamasından Geri Dönüş Hakkının Kaybına Kadar. Qatar Foundation Journals, International Review of Law 2014:5. http://dx.doi.org/10.5339/ irl.2014.5. Doha – Katar.
2. Al-Ustath, Sobhi (2009), Problem of the Palestinian refugees: a Study in Political Geography (Filistinli mültecilerin sorunu: Siyasi Coğrafyada Bir Çalışma). Al-Azhar Üniversitesi'nin Dergisi, 11(2): 1-64. Gazze – Filistin.
3. CJPME: Canadian for Justice and Peace in the Middle East (2013), JEWISH Immigration to Historical Palestine (Fact Sheet). https://www.cjpme.org/fs_181 .
4. Deveci, Can (2015), İsrail Filistin Meselesi. 14.Mayıs, 2015. Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (ERUSAM).
5. Fransis, Aleksandra (2015), Ürdün'deki Mülteci Krizi. Carnegie Orta Doğu Merkezi: https://carnegie-mec.org/2015/09/21/ar-pub-61296 .
6. Gresh, Alain (2010), "The Backgrounds of The European Foreign Policy Towards The Palestinian Issue (Filistin Meselelerine Yönelik Avrupa Dış Politikasının Arka Planları)". Kongre: The European Foreign Policy Towards The Palestinian Issues. Beirut: Al-Zaytouna Studies Center 1 – 15. Beyrut – Lübnan.
7. Hanafi, Sari (1996), Suriye'deki Filistinliler ve Barış Süreci. Palestinian Studies Dergisi, 28(7): 85 – 103. Beyrut – Lübnan.
8. Lynch, Colum ve Gramer, Robbie (2018), Trump and Allies Seek End to Refugee Status for Millions of Palestinians. 03 Ağustos, 2018. Foreign Policy: https://bit.ly/2vAEUxY .

9. Murad, Haneen (2017). Filistinli Mültecilerin Silahlı Çatışmalar Sırasında Suriye Kamplarından Göç Etmesi. Beyrut: Al-Zaytouna Studies Center
10. Suleiman, Jaber (1994), Suriye'deki Filistinliler: Veriler ve Tanıklıklar, Palestinian Studies Dergisi, 20(5): 136 – 164. Beyrut – Lübnan.
11. Suleiman, Jaber (1995), Ürdün'deki Filistinliler: Veriler, Tanıklıklar ve Rakamlar, Palestinian Studies Dergisi, 24(6): 139 – 154. Beyrut – Lübnan.
12. Ziyade, İkram (2017), Suriye'deki Filistinli Mültecilerin Durumu 2011 – 2017. Arap Demokratik Araştırma Merkezi, Siyaset Bilimi ve Hukuk Dergisi, 6 (2): 16 – 39. Berlin – Almanya.

Antlaşmalar:

1. Cenevre Sözleşme ve Protokolleri 1949.

Online Kaynaklar:

1. Aljazeera Ansiklopedisi: https://www.aljazeera.net/encyclopedia .
2. AlJazeera: https://www.aljazeera.net/ .
3. Anaolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/ar .
4. Arabi 21 Haber Web Sitesi: https://arabi21.com/ .
5. Birleşmiş Milletler Web Sitesi: https://www.un.org/en/ .
6. Economic Cooperation Foundation (ECF): https://ecf.org.il/issues/issue/164 .
7. Filistin Ansiklopedi: https://www.palestinapedia.net/ .
8. Filistin İstatistik Kurumu: https://www.pcbs.gov.ps/defaultar.aspx .
9. FKÖ'nün Mülteci İlişkileri Bürosu Web Sitesi: https://www.kisa.link/LQY1 .
10. Hamas Web Sitesi: https://hamas.ps/ar/ .
11. UNHCR web sitesi: https://www.unhcr.org/ .
12. UNRWA Web Sitesi: https://www.unrwa.org/ .
13. WAFA: Filistinli Haber ve Bilgi Ajansı: http://www.wafa.ps/ .

Görüşme:

1. Begeç, Güven. Görüşme (28.5.2019)
2. Huveydi, Ali. Görüşme (1/5/2019).
3. Mşeniş, Mohammed. Görüşme (12/5/2019).